

**ОБЩИНА
ВЕЛИКИ ПРЕСЛАВ**

**СТРАТЕГИЯ
ЗА МЕСТНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ
(2007-2013 г.)**

**София-Велики Преслав
2006 г.**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е	Стр.
I. Въведение	3
II. SWOT-анализ	7
III. Визия и стратегически цели	22
IV. План за действие	26
V. Организация и координация на дейностите по изпълнение на стратегията	32
V.I. Система за наблюдение и контрол	35
VII. Приложения	40
1. Анализ на състоянието	40
1.1. Използвани източници на информация	40
1.2. Фактори за местно икономическо развитие	42
1.2.1. Географско положение и природно-ресурсен потенциал	42
1.2.2. Туристически потенциал	54
1.2.3. Екологична ситуация	57
1.2.4. Демографска ситуация	63
1.2.5. Работна сила и пазар на труда	74
1.2.6. Състояние на техническата инфраструктура	89
1.2.7. Административни и пазарно-ориентирани инструменти за въздействие на местната власт върху икономическото развитие	95
1.2.8. Състояние и структура на общинския бюджет	98
1.3. Процеси и тенденции в местната икономика	101
1.3.1. Място на местната икономика в икономиката на областта	101
1.3.2. Състояние и структура на местната икономика	102

I. Въведение

Стратегията за местно икономическо развитие на община Велики Преслав е разработена от експертен екип на Фондация АМСТЕЛС в сътрудничество с местните партньори от общината. Стратегическият документ представлява един от крайните резултати по проект за планиране на местното икономическо развитие на общината. Проектът е финансиран от Световната банка по Програмата **“Активни услуги на пазара на труда”** (АУПТ) към Агенцията по заетостта, като цялостната му реализация преминава през три етапа:

1. Първоначални проучвания и изграждане на местен капацитет за планиране на икономическото развитие на общността
2. Подробни изследвания на местния икономически потенциал
3. Изработване на комуникационна стратегия и рекламни материали за популяризиране на местния икономически потенциал и инвестиционни проекти.

Стратегията за местно икономическо развитие на община Велики Преслав отразява извършеното по проекта към края на втория етап. Необходимостта от разработването ѝ се определя от:

- Съществуващите социално-икономически проблеми в общината;
- Недостатъчната степен на мобилизиране и усвояване на местните ресурси за развитие – човешки, природни, туристически и икономически;
- Потребността от осигуряване на условия за привличането на инвестиции и увеличаване на заетостта в сектори и отрасли, основаващи се на местни ресурси, включително в туристическия сектор.
- Поетите ангажименти на България по присъединяването ѝ към ЕС.

Реализацията на Стратегията ще позволи да се разкрият нови възможности за стопански подем, за намаляване на безработицата и социален просперитет на местната общност в условията на присъединяването на България в ЕС. Проведените в хода на изпълнението на проекта подробни изследвания на местния потенциал за развитие допринесоха за по-ясно очертаване на съществуващите проблеми и социално-икономическите перспективи пред местната общност за плановия период до 2013 г. Това даде възможност да се набележат приоритетите, стратегическите цели и системата от конкретни мерки и дейности за по-ефективно използване на местния потенциал за развитие на общината.

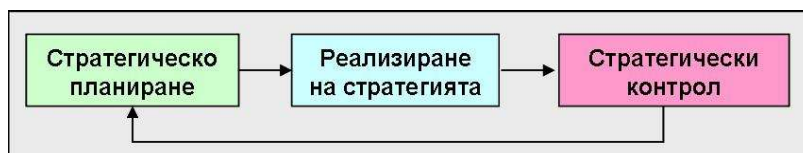
Отправна точка на икономическото развитие е човекът с неговите потребности. Това определя и общия подход, на който се основава стратегическото планиране на местното икономическо развитие – икономическият растеж е само средство, а не цел на развитието. Това означава, че акцентът трябва да бъде поставен върху човешките измерения в икономическото развитие, защото икономическият растеж не би имал обществен смисъл, ако изтласква големи социални групи и територии към периферията на развитието. Следователно, главният компонент на местното икономическо развитие е възпроизводството на самия човек и създаването на необходимата за неговия живот и труд инфраструктура.

На тази база беше разработена и методологическата схема на работата по изготвянето на стратегическия документ. Тя включва следните основни етапи и дейности:

- събиране на необходимата изходна информация
- анализ на информацията
- дефиниране на стратегическа рамка, визия, приоритети и стратегически цели на местното икономическо развитие и разработване на план за действие

Важна особеност на разработената Стратегия е нейната отвореност за допълнения и корекции в зависимост от променливите условия на средата, в която ще бъде реализирана. Доскоро в стратегическото планиране на местното развитие се приемаше, че всяка стратегия трябва задължително да се изпълнява, без да се има предвид променливият характер на условията, в която тя ще се изпълнява. Новото разбиране за стратегическото планиране на местното развитие се базира на динамиката на съвременния свят – бъдещето в голяма степен е непредсказуемо, не може да има абсолютно верни прогнози, дългосрочните цели трябва да са “подвижни” в зависимост от външните условия. Ето защо “универсални” стратегии, които да “пасват” към всякакви условия, не е възможно да бъдат разработени и още по-малко да бъдат задължително и изцяло реализирани. Съвременното разбиране е, че стратегията за местно икономическо развитие трябва да бъде “отворена” за корекции и допълнения в съответствие с настъпващите промени в условията на средата. Това означава, че тайната на успешната стратегия не е точно да се предвиди бъдещето, а да се създаде механизъм за активизиране на местното икономическо развитие дори и в условията на непредсказуемото бъдеще. Ето защо, разработената Стратегия дава само най-общото направление на местното икономическо развитие в дългосрочен план.

Стратегическото планиране на местното икономическо развитие е само един от компонентите на стратегическото управление на общината. Цикълът на стратегическото управление се състои от стратегическо планиране, в рамките на което се дефинират визията, целите и приоритетите, извършва се SWOT-анализ¹, разработва се стратегия и средства за нейното реализиране (конкретни мерки и дейности) и се осъществява стратегически контрол.

Цикличен характер на стратегическото управление

От фигурата се вижда, че след като стратегията е разработена и приета, се пристъпва към нейното реализиране, като се осъществява контрол върху получените резултати, след което цикълът на стратегическото планиране започва отново. Еднократно изпълненият цикъл на стратегическото планиране не е достатъчен, за да се осъществи и най-подходящата стратегия, поради което цикълът на стратегическото планиране на местното икономическо развитие е отворен и непрекъснат процес. Ето защо стратегиите не се създават, за да бъдат стриктно изпълнявани, а за да служат като инструмент за успешно управление, адаптиращо възможностите на общината към постоянно променящите се условия на средата.

Друга важна особеност на разработената Стратегия, е че тя не може да бъде разглеждана изолирано от останалите административни, икономически и социални механизми и инструменти за въздействие върху местното развитие от страна на общинския съвет и общинската администрация. В този смисъл, съдържащите се в Стратегията приоритети, цели, мерки, дейности и проекти са обвързани в голяма степен с основните постановки, заложи в други документи със стратегически характер, засягащи развитието на общината (планове, програми и проекти).

Настоящата Стратегия се състои от същинска (стратегическа) част и приложения (анализи и карти). Стратегическата част включва резултатите от направения SWOT-анализ, формулираните визия и стратегически цели през местното икономическо развитие и план за действие с конкретни мерки, дейности и проекти за постигане на поставените цели. В стратегическата част са разгледани и въпроси, свързани с организацията, координацията на дейностите и системата за наблюдение и контрол върху изпълнение на

¹ SWOT, от англ. – сила (strength), слабост (weakness), възможности (opportunities) и заплахи (threats)

стратегията. В приложените анализи са изяснени основните фактори за местно икономическо развитие на територията на общината, мястото на местната икономика в икономиката на областта, а също така стопанските субекти и структурата на местната икономика. Приложени са и редица карти, разработени с помощта на Географска информационна система, които визуализират важни характеристики и особености на територията на общината.

II. SWOT-анализ

SWOT-анализът позволява да се установят връзките между силните и слабите страни, които са присъщи за местната икономика, със външните заплахи и възможности. Методологията на SWOT-анализа изисква първоначално да се разкрият силните и слабите страни, а също заплахите и възможностите, и след това да се установят връзките между тях, които по-нататък се използват при формулирането на стратегията за местно икономическо развитие на общината.

Примерният списък от характеристики и заключения, по които може да се състави представа за силните и слабите страни (вътрешната среда) и за възможностите и заплахите (външната среда), би могъл да изглежда по следния начин:

Силни страни в резултат от:

- благоприятно географско положение;
- наличие на висок агроекологичен потенциал на територията;
- благоприятна демографска ситуация;
- чиста и съхранена околна среда;
- добра изграденост на инженерната инфраструктура;
- наличие на квалифицирана работна сила;
- защитеност на местните производители от натиска на конкурентите;
- подходящи производствени технологии;
- иновационно развитие на стопанските субекти;
- развит мениджмънт на местните фирми и др.

Слаби страни, дължащи се на:

- периферно географско положение;
- проява на неблагоприятни природни процеси;
- замърсени компоненти на околната среда;
- влошено състояние на техническата инфраструктура;
- остаряло оборудване и технологии в местните предприятия;
- недостатъчно развит мениджмънт на фирмите;
- липса на достатъчно квалифицирана работна сила;
- влошено състояние на пазара на труда;
- силна уязвимост на местната икономика от конкурентен натиск;
- изоставане в областта на иновациите;

- ниска производителност на труда;
- недобро познаване на пазарната ситуация;
- слаб маркетинг и реклама и др.

Възможности за:

- подобряване на качествените характеристики на работната сила чрез реализиране на проекти за професионална квалификация и преквалификация;
- осигуряване на средства за решаване на екологичните проблеми в общината;
- излизане на местните предприятия на нови пазари и пазарни сегменти;
- разширяване на производството;
- увеличаване на разнообразието на предлаганите продукти и услуги;
- създаване на съпътстващи продукти и услуги;
- вертикална интеграция между стопанските субекти;
- възползване от относителната слабост на конкурентите;
- нарастване на пазарното търсене и др.

Заплахи от:

- липса на финансови средства за подобряване на състоянието на техническата инфраструктура;
- обезлюдяване на населени места;
- възможност за поява на нови конкуренти на местните фирми и увеличаващ се конкурентен натиск;
- свиване на пазара;
- неблагоприятна политика на правителството;
- рецесия в икономическия цикъл;
- нарастване на разходите за доставки на суровини и енергия и за посредничество при предлагането на стоки и услуги;
- бюрократични спънки през местния бизнес и др.

Всяка от четирите части на списъка може да се допълни с още характеристики, които да отразяват конкретната ситуация, в която се намира местното икономическо развитие.

След като е съставен списъкът на силните и слабите страни и на възможностите и заплахите, се разкриват взаимовръзките между тях, като за целта се използва следната матрица:

	Възможности 1. 2. 3. ...	Заплахи 1. 2. 3. ...
Силни страни 1. 2. 3. ...	Сила + Възможности	Сила + Заплахи
Слаби страни 1. 2. 3. ...	Слабости + Възможности	Слабости + Заплахи

Матрица за SWOT-анализ

В лявата страна на матрицата са двата блока на силните и слабите страни, а в горната част на матрицата – двата блока на възможностите и заплахите. От пресичането на четирите блока се формират четири полета – сила+възможности, сила+заплахи, слабости+възможности и слабости+заплахи. Във всяко поле се анализират възможните комбинации и се отделят тези, които трябва да бъдат отчетени при разработването на стратегията.

По отношение на полето сила+възможности трябва да се разработи стратегия, насочена към използване на силните страни на общината, за да може тя да се възползва от възможностите на външната среда. По отношение на полето слабости+възможности стратегията трябва да бъде насочена към преодоляване на вътрешните за общината слабости, за да може тя да се възползва от съществуващите възможности на външната среда. По отношение на полето сила+заплахи стратегията трябва да бъде насочена към пълноценно използване на силните страни, за да се неутрализират заплахите от външната среда. И накрая, по отношение на полето слабости+заплахи, стратегията трябва да бъде насочена към преодоляване на слабостите, за да може общината да се справи със заплахите.

При SWOT-анализа се отчита и доколко е важен даден фактор за местното икономическо развитие, в каква степен влияе и дали ограничава или стимулира развитието на местната икономика. Това дава възможност да се правят изводи за това, кои от факторите за местното икономическо имат относително по-голямо значение и следователно заслужават най-голямо внимание.

SWOT-анализ на община Велики Преслав

Географско положение

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • благоприятно географско положение за осигуряването на транспортни и икономически връзки в южната част на областта; • близостта до двата областни центъра Шумен и Търговище благоприятства развитието на общината като важна транзитна територия и като хинтерланд на двата големи града. 	<ul style="list-style-type: none"> • периферно географско положение на общината в рамките на СИ район за планиране и страната като цяло; • относителна отдалеченост от европейските международни транспортни коридори, преминаващи през територията на България.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • подобряване състоянието на пътищата от Републиканската пътна мрежа и общинските пътища; • развитието на меридионалния път I-7, който след откриването на ГКПП „Лесово-Хамзабейли” се превърна в международно трасе, свързващо Румъния и Турция. 	<ul style="list-style-type: none"> • липса на достатъчно финансови средства за подобряване на състоянието на републиканската и общинската пътна мрежа; • засилване на вътрешната периферност на по-малките селища в общината, в резултат от обезлюдяване и стопански упадък.

Природно-ресурсен потенциал

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • общината разполага със значителни поземлени, горски и водни ресурси; • наличие на висок агроекологичен потенциал, позволяващ отглеждането на почти всички типични за тази част на страната земеделски култури и постигането на високи производствени резултати; • благоприятни агроекологични условия за специализация в лозарство, зърнопроизводство и отглеждане на технически и фуражни култури; • добро общо състояние на горските ресурси в общината; • горите имат важно стопанско, водоохранно, противоерозионно и рекреационно значение, а наличието на разнообразен дивеч в тях благоприятства развитието на ловен туризъм; • значително латдшафтно и биологично 	<ul style="list-style-type: none"> • проява на свлачищни и срутищни процеси в района на Преславския пролом (път I-7); • проява на екстремни хидро-климатични явления (засушавания и интензивни валежи, пороища, речни прииждания, снегонавявания и др.); • територията на общината попада в сеизмоопасна зона от VII степен; • общината е бедна на полезни изкопаеми, без това да е силно ограничаващ фактор за местната икономика; • липсват находища на термоминерални води; • дефицитът в баланса на овлажняването през активния вегетационен период налага прилагането на изкуствено напояване, оскъпяващо земеделското производство. • голяма част от почвите в общината са

разнообразие на територията на общината с наличие на уникални защитени видове.	средно и силно ерозирани.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • пълноценно използване на високия агроекологичен потенциал на територията на общината; • възстановяване на напоителните системи; • провеждането на залесителни и укрепителни мероприятия във водосборите ще доведе до ограничаване на почвената ерозия и пороищата; • разработване и реализиране на проекти по линия на САПАРД (в предприсъединителния период) и от структурните фондове на ЕС (след 2007 г.) в сферата на биоземеделieto, устойчивото стопанисване на горите, запазването на биологичното разнообразие и екологическото равновесие; • подобряване на системата за контрол и управление на дърводобива и развитие на многофункционално използване на горските ресурси; • подобряване състоянието на горския фонд, засегнат от незаконни сечи, природни бедствия, съхнене, болести и пожари; • осъществяване на хидротехнически мероприятия с цел регулиране на речния отток, подобряване на водоснабдяването на населените места и осигуряване на води за напояване на достъпни за земеделските стопани цени; • възможности за увеличаване на лесистостта на територията чрез залесяване край населените места, реките и водните площи. 	<ul style="list-style-type: none"> • недостиг на финансови средства за реализиране на проекти в областта на ефективното използване на природните ресурси и опазване на околната среда; • засилване на екстремните хидроклиматични явления в резултат от евентуални промени в климата; • намаляване на водните ресурси и влошаване на техните качествени характеристики в резултат от антропогенната дейност; • плитката циркулация на грунтовите води в поречията на Голяма Камчия и Врана ги прави лесно уязвими на антропогенно замърсяване; • намаляване дела на обработваемата земя и влошаване на структурата на земеползването, ако не се извърши в близко бъдеще комасация на земята.

Демографска ситуация

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • половата и брачната структура на населението са относително благоприятни за нормалното естествено възпроизводство на населението и осигуряването на работна ръка; • макар и слабо изразен, механичният прираст на населението в общината е с положителни стойности; • взаимоотношенията между различните етнически групи и религиозни общности са хармонични и няма напрежение и опасност от конфликти; • относително високото образователно равнище на населението в общинския център е благоприятна предпоставка за социално-икономическото развитие на общината; • повишена мотивация сред младите хора в общината за подобряване на квалификацията им и образователното им ниво, поради осъзнаването на предимствата на по-високата образователна степен при търсенето и намирането на работа. 	<ul style="list-style-type: none"> • постоянна тенденция към намаляване броя на населението в общината и устойчиво нарастване на отрицателните стойности на естествения прираст, поради намаляващата раждаемост и увеличаващата се смъртност; • по-нисък дял на хората с висше и средно образование и по-висок дял на лицата с начално образование и на неграмотните в сравнение с показателите за страната; • общо намаляване на броя на населението и концентрирането му в общинския център; • бедност на голяма част от селското и немалка част от градското население • висока миграционна подвижност към областния център и други региони на страната и чужбина; • липса на достатъчни финансови средства за реализиране на проекти, насочени към неутрализиране на причините за демографската криза в общината и към подобряване на качествените характеристики на демографския потенциал.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • разработване и реализация на проекти, насочени към създаване на предпоставки за задържане на населението в общината; • повишаване на доходите, подобряване на инфраструктурата и качеството на живот на хората; • диверсификация на икономиката и осигуряване на работни места за задържане на икономически активното население; • подобряване на образователната структура на населението в общината с акцент върху професионалното обучение на младите хора. 	<ul style="list-style-type: none"> • продължаващото влошаване на възрастовата структура на населението в бъдеще ще създава сериозни проблеми за местното икономическо развитие; • отрицателният естествен прираст, дължащ се на намалената фертилност и на неблагоприятната възрастова структура на населението ще окаже неблагоприятно влияние върху неговото възпроизводство в перспектива; • миграциите на населението (главно на младите генерации) ще продължават да оказват и в бъдеще негативно влияние на останалите демографски

	параметри, особено след приемането на страната в ЕС.
--	--

Местна икономика

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • устойчиво нарастване на нетните приходи от продажби на човек от населението (особено след 2001 г.); • делът на услугите в структурата на брутната добавена стойност (БДС) стабилно нараства; • значителен е делът на малките предприятия в общината, което е предпоставка за по-голяма гъвкавост на местната икономика към предизвикателствата на пазарната икономика; • относителна макроикономическа стабилност на предприятията в общината; • наличие на значителен трудов ресурс с богати традиции в лозарството и винопроизводството; • двете големи села в общината (Златар и Драгоево) имат потенциал да се превърнат в опорни стопански центрове в южната и източната част на общината; • добро позициониране на местното винопроизводство на вътрешния и международните пазари; • макар и бавно нараства делът на висококвалифицираните образовани и предприемчиви млади хора в общината; • разнообразните природни и антропогенни туристически ресурси са предпоставка за развитие главно на „меки“ форми на туризма – познавателен, културен, еко- и селски туризъм; • близостта до други значими туристически обекти в областта (Плиска, Мадарския конник и др.) позволява включването на местните забележителности в общи маршрути за региона. 	<ul style="list-style-type: none"> • макар че по показателя „нетни приходи от продажби на фирми на едно лице“ община Велики Преслав изпреварва общините Шумен, Нови пазар и Каспичан, които изграждат икономическа ос на развитие “запад-изток” в областта, по повечето икономически показатели тя е след водещите в областта; • по размера на произведения брутен вътрешен продукт (БВП) община Велики Преслав се нарежда на 154-то място, а по население на 106 място сред останалите общини в страната, което говори за по-ниската производителност на труда в общината в сравнение със средната за страната; • относително малкият брой на стопанските субекти обуславя недостатъчно предлагане на работни места на първичния пазар на труда; • икономическата активност е съсредоточена главно в общинския център – гр. Велики Преслав (с над 73 % от регистрираните на територията на общината фирми); • почти 95 % от ДМА на фирмите са съсредоточени само в три селища (гр.Велики Преслав, с.Хан Крум и с.Драгоево); • местната икономика в общината не е достатъчно диверсифицирана, което е предпоставка за стопански и социални рискове; • с малки изключения предприятията от местната икономика са с ниска конкурентноспособност, без ефективен мениджмънт и маркетинг, с остарели технологии и ниска квалификация на заетите; • малките предприятия нямат сериозен принос в общинската икономика, като значителна част от тях работят по

	<p>неритмични поръчки на малки серии;</p> <ul style="list-style-type: none"> • инфраструктурата в малките селища отблъсква инвеститорския интерес; • пазарът е свит, търсенето на стоки и услуги е малко, поради ниските доходи на населението в общината; • отрицателно въздействие върху развитието на земеделието оказват: разпокъсаната във вид на малки парцели собственост на земята, липсата на достатъчно финансови ресурси за закупуване на висококачествен посадъчен материал и за прилагане на модерна агротехника, ниските изкупни цени и недостатъчните възможности за реализация на продукцията; • голяма част от земеделската продукция е за задоволяване на личните нужди и няма стоков характер; • земеделието създава сезонна заетост на част от работната сила, която не намира алтернатива в други икономически дейности в повечето населени места в общината; • не се използва достатъчно големият потенциал на аграрната наука и практика; • поливните земи имат ограничена площ, а напоителните съоръжения в голямата си част са разграбени и занемарени; • няма реален пазар на земята, което е характерно и за страната като цяло; • малък брой на животните в стопанствата и влошен качествен състав на стадата, поради високите цени на концентрираните фуражи и ниските изкупни цени на животинската продукция; • все още земеделските производители изпитват големи затруднения при получаването на изгодни кредити; • малко земеделски стопани са запознати с европейските изисквания за качество на продукцията; • не се използва достатъчно ефективно горското богатство на територията на общината за подобряване на нейното
--	---

	<p>социално-икономическо положение, за развитието на отдиha и ловния туризъм;</p> <ul style="list-style-type: none"> • богатият туристически потенциал не се използва пълноценно, а интересът към общината от страна на туроператорските фирми е недостатъчен; • недостатъчно е развита материалната база и съпътстващата инфраструктура на туризма; • привличането на туристи в общината и качествено им обслужване се ограничава от недостатъчната рекламнo-информационна и маркетингова дейност; • ограничени възможности за инвестиране в местната икономика от страна на общинската администрация, поради незавършилия процес по финансова децентрализация на общините в страната.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • мобилизиране и пълноценно използване на местните ресурси (човешки, финансови, материални и природни); • привличане на национални и чуждестранни инвестиции в общината. • коопериране и сътрудничество между община Велики Преслав и останалите общини в рамките на сдружения на регионално и национално ниво. • привличане на инвестиции в инфраструктурното изграждане, туризма, земеделието и индустрията; • разработване и реализиране на програми и проекти за интензифициране на развитието на малките населени места в общината; • ефективно използване на наличната материална база, подобряване на достъпността до туристически обекти, създаване на съпътстваща туристическа инфраструктура и разработване на атрактивни туристически пакети услуги; 	<ul style="list-style-type: none"> • спад в производството и закриване на предприятия, в т.ч. и приватизирани; • липсата на млада работна сила в малките населени места, поради изчерпване на демографския им потенциал, ще усилва в бъдеще темпа на социално-икономическия упадък на тези територии; • все още не са ясни последиците от присъединяването на България към Европейския съюз за малките и средните предприятия в общината, областта и страната; • нелоялна конкуренция от внос на земеделска продукция; • системата за инвентаризация и планиране на национално ниво не отговаря в достатъчна степен на изискванията за природосъобразно, многофункционално и устойчиво стопанисване на горите; • липсва система за събиране и обмен на информация, мониторинг и оценка на биологичното разнообразие в горските екосистеми;

<ul style="list-style-type: none"> • по-активно участие с проекти по международни програми за развитието на земеделието, туризма и инфраструктурата; • необходимо е разработване на стратегия за повишаване капацитета за усвояване на средствата от структурните фондове на ЕС след 2007 г.; • благоприятните агроклиматични условия дават шанс на общината в развитието на биологично земеделие по европейски стандарти; • необходимо е провеждане на обучителни семинари относно изискванията за екологично производство, условията на европейски пазар, повишаването на пазарните умения и агротехническата култура на земеделските производители; • необходима е комасация на земята и стимулиране на икономическия интерес за сдружаване на отделните собственици за създаване на по-големи масиви, прилагане на модерни методи на земеделие и защита на общите интереси; • агроекологично райониране на територията на общината и внедряване на нови сортове и породи в растениевъдството и животновъдството; • възстановяване и разширяване на напоителните системи; • подобряване на пазарните условия за реализация на произвежданата земеделска продукция; • изграждане на преработвателни предприятия за селскостопанската продукция с цел затваряне на цикъла на агробизнеса; • високи темпове в развитието на туризма в страната; • възможности за навлизане в нови пазари на туристически продукти след присъединяването на България в Европейския съюз; • формиране на местен туристически продукт, осигуряващ 	<ul style="list-style-type: none"> • липса на мащабни научни разработки, насочени към оценка на влиянието на горскостопанските практики върху биологичното и ландшафтното разнообразие в страната, областта и общината.
--	--

<p>„разпознаваемост” на общината на туристическия пазар;</p> <ul style="list-style-type: none"> • подобряване на туристическата инфраструктура чрез привличане на български и чуждестранни инвестиции; • развитие на съпътстващи туристически услуги (транспортни, хотелски, развлекателни и др.) в съответствие с международните стандарти, с цел задоволяване на разнообразните потребности на българските и чуждестранните посетители; • цялостно подобряване на качеството на туристическото обслужване. 	
---	--

Работна сила и пазар на труда

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • сравнително добро качество на работната сила, но преди всичко в общинския център; • след 2000 г. има тенденция към слабо понижаване на равнището на безработицата и през 2005 г. тя е под средната за областта и СИ район за планиране, но е по-висока от средната за страната; • делът на продължително безработните в общината е по-нисък от средния за областта и страната, което е индикатор за наличието на възможности за трудова реализация; • в ход са различни проекти за насърчаване на заетостта по различни програми и в сферата на социалното подпомагане с цел намаляване на високата социална цена на прехода. 	<ul style="list-style-type: none"> • в общината не се наблюдава значително нарастване на работните места на първичния пазар на труда; • поради демографската криза постоянно намалява броят на икономически активното население в общината (коефициентът на икономическа активност в общината е 53,8% и под средния за областта, СИ район за планиране и страната); • поради липсата на други опорни стопански центрове, голяма част от наетите лица са предимно в три населени места – общинския център и селата Хан Крум и Драгоево); • заетостта намалява във всички стопански сектори с изключение на обслужващия, а коефициентът на заетост в общината (31,4%) е по-нисък от средния за областта, СИ район за планиране и страната; • преобладава временната заетост със силно изразена сезонност; • изразена мобилност на работната сила, особено с по-висока квалификация, към областния център, към други региони в страната и към чужбина; • тежък социален проблем са високите относителни дялове на безработните

	<p>младежи (27%), безработните без образование, квалификация и професия (около 70% от безработните са с основно и по-ниско образование) и на безработните жени (54%);</p> <ul style="list-style-type: none"> • професионалното образование в общината като цяло не е задоволително (сред регистрираните безработни преобладават лицата без специалност и без професионална квалификация); • тенденцията на колебливо увеличение на доходите не се отразява осезаемо върху покупателната способност, поради изключително ниската база и трайно деформираното потребление.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • разработване и реализиране на програми и проекти за увеличаване на работните места на първичния пазар на труда, за насърчаване на заетостта, за квалификация и преквалификация и обучение през целия живот; • осигуряване на временна заетост по различни програми, включително при реализиране на инфраструктурни проекти, на проекти в земеделието и горското стопанство; • ориентиране на професионалното образование към реалните потребности на пазара на труда в общината; • по-активно включване на НПО в сферата на професионалното обучение, квалификацията и преквалификацията; • усъвършенстване на законодателството в социалната сфера в съответствие с европейските изисквания. 	<ul style="list-style-type: none"> • задълбочаване на демографската криза, което ще доведе до още по-голямо намаляване на икономическата активност на населението; • продължаващ социално-икономически упадък на малките населени места, което ще предизвика свръхконцентрация на работна сила в общинския център и ще засили външната миграция на икономически активно население; • намаляване на темповете на икономическо развитие, което ще повиши равнището на безработицата, ще увеличи дела на лицата без здравноосигурителни вноски и ще увеличи социалните разходи за тях; • продължаваща липса на мотивация за работа сред лицата, за които социалното подпомагане е начин на живот; • задълбочаване на различията между реалните потребности на пазара на труда и нивото професионалното обучение в общината, което ще възпрепятства адаптирането на местната икономика към новите предизвикателства.

Състояние на техническата инфраструктура

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • относително добро общо състояние на транспортната инфраструктура в близост до общинския център; • добро състояние на стационарната съобщителна мрежа; • развити са шосейни и ж.п. връзки към областните центрове гр.Шумен и гр.Търговище и общинските центрове на съседните общини; • през територията на общината преминава основният трафик по меридионалния път I-7 към Върбишкия проход и Южна България, който след откриването на ГКПП „Лесово-Хамзабейли” се превърна в международно трасе, свързващо Румъния и Турция; • относително добре развита енергийна инфраструктура. 	<ul style="list-style-type: none"> • недоброто състояние на техническата инфраструктура извън общинския център отблъсква инвеститорския интерес; • по-голямата част от територията на общината се обслужва единствено от общинската пътна мрежа, чието поддържане е затруднено, особено през студеното полугодие; • проявата на свлачища и срутища в Преславския пролом изисква допълнителни средства за укрепителни мероприятия; • поради лошото състояние на водопроводната мрежа, над половината от подаваните количества питейни води се губят; • преобладаващата част от водопроводната мрежа в общината е от етернитови тръби, които са с изтекъл срок на годност и са забранени за водоподаване (освен, че пораждат хигиенно-санитарни проблеми, те са предпоставка за възникване на аварии и загуба на питейна вода); • с изключение на общинския център, който разполага с Микрофилтрационна озонаторна станция, качествените характеристики на подаваните питейни води в другите селища не отговарят на приетите стандарти по някои показатели; • остър санитарно-хигиенен проблем е лошото състояние и недостатъчният обхват на канализационните мрежи; • ограничен за ефективното използване на поливните земи е високата цена на водата за напояване, разграбването и занемаряването на хидромелиоративните съоръжения; • съществуващите площи за напояване не са пригодени за новите условия на дребно земеделско производство. • в по-голямата част на територията на общината все още качеството на жизнената среда не е на необходимото

	равнище (това най-вече се отнася за по-малките населени места, където почти липсват елементи на комунално-битово обслужване).
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • подобряването на състоянието на общинската пътна мрежа ще подпомогне социално-икономическото развитие на малките населени места и на общината като цяло; • подобряването на състоянието на водоснабдителната мрежа ще намали големите загуби на питейни води; • разработването на устройствени планове за територията на общината и населените места, ще даде възможност за решаване на проблемите, свързани с подържането и подобряването на техническата инфраструктура и благоустройството на населените места; 	<ul style="list-style-type: none"> • неосигуряване на финансови средства за ремонт и поддръжка на пътищата от републиканската и общинската пътна мрежа; • недостиг на финансови средства за модернизация на водопроводната мрежа и изграждане на ПСОВ гр. Велики Преслав; • недостиг на необходимите финансови средства за подобряване състоянието на канализационната мрежа в населените места.

Екологична ситуация

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • като цяло чиста и съхранена природна среда на територията на общината; • общото състояние на компонентите на околната среда е добро – няма територии и обекти, които се отнасят към 14-те “горещи екологични точки” в страната; • липсват големи предприятия, които постоянно да замърсяват въздуха, водите и почвите на територията на общината; • екологичното състояние на почвите позволява практикуването на биологично земеделие и производство на екологично чиста продукция; • не е констатирано влошаване на радиационната обстановка в областта; • общината разполага с разработена и актуализирана „Програма за управление на отпадъците”, в която са обосновани конкретни мерки за решаване на проблемите; • с включването на селата Имренчево, Мостич, Осмар, Кочово, и Хан Крум в 	<ul style="list-style-type: none"> • наличие на, макар и малки по площ нарушени територии, предимно от добива на полезни изкопаеми и строителството, нуждаещи се от рекултивация; • влошено състояние на качествените характеристики на въздушния басейн по някои показатели; • подземните и повърхностните води се замърсяват от местни източници (най-вече със зауствани отпадни води от бита и производството и от депата за ТБО), а също и извън територията на общината (р. Врана в община Търговище, а р. Голяма Камчия – в община Върбица); • все още не са обхванати от организирано сметосъбиране и сметоизвозване някои селища в общината; • наличие на нерегламентирани сметища и стари замърсявания в и около населените места;

<p>системата за организирано сметосъбиране и сметоизвозване по-голямата част от населените места са обхванати от тази дейност;</p> <ul style="list-style-type: none"> • територията на общината попада в район със средна и висока значимост по отношение на биологичното разнообразие, ендемичните и редките видове; • наличие на добре развита мрежа от защитени природни територии и атрактивни туристически обекти, благоприятстваща развитието на алтернативен туризъм. 	<ul style="list-style-type: none"> • наличната техника за сметосъбиране и сметоизвозване е остаряла и се нуждае от подмяна; • общинското депо за ТБО не функционира според екологическите изисквания и трябва да се закрие до 2007 г. и да се използва регионалното депо в Шумен (кв.Дивдядово); • в повечето селища няма канализационна мрежа, а съществуващата е амортизирана и с малък капацитет.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • развитие на екологосъобразна и икономически ефективна стопанска структура на общината; • усъвършенстване на екологичното законодателство в съответствие с европейските изисквания и новите социално-икономически условия; • внедряване на съвременни информационни технологии в управлението околната среда и природните ресурси, вкл. Географски информационни системи (ГИС); • изграждането на Регионалното депо за ТБО в Шумен ще подобри управлението на ТБО в общината; • за да се намали рискът от замърсяване на водните ресурси, трябва да се изгради ПСОВ в гр.Велики Преслав; • предприемане на мерки, сред които положителен ефект ще имат замената на традиционните енергоносители с екологично по-безопасни, ограничаването на автомобилния трафик в населените места, изграждането на зелени пояси и др. • повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите; • по-активно включване на НПО в разработването и реализирането на проекти с екологична насоченост. 	<ul style="list-style-type: none"> • недостиг на финансови средства за реализиране на екологични проекти; • отлагане на кардиналното решаване на проблемите, свързани с депонирането на твърдите битови отпадъци и с канализацията; • увеличаване на площите с нарушени територии и нерешаване на проблема с тяхната рекултивация; • липса на законодателство, регламентиращо изискванията за опазване и управление на ландшафтите и непълнота на законодателството за опазване на биоразнообразието.

Териториална структура

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • разнообразна териториална структура на общината, позволяваща многофункционално и комплексно използване; • значителният дял на горските територии и териториите с речни течения и водни обекти благоприятства развитието на горското стопанство и туризма; • относително равномерно развита селищна мрежа; • наличие на общински център със значителен потенциал за развитие и богат духовен живот; • наличие на вторични центрове – големи села (Златар, Драгоево, Хан Крум) с потенциал за развитие. 	<ul style="list-style-type: none"> • изостаналост и ясно изразена вътрешна периферност на малките села в общината; • липса на голям град в общината, който да бъде център на урбанистично развитие и двигател на икономическия растеж в общината; • урбанистичното развитие на общината е силно дебалансирано – с изключение на общинския център липсват други градове - опорни центрове на местното икономическо развитие; • като цяло техническата инфраструктура не задоволява нуждите на населените места и затруднява тяхното функциониране; • урбанистичната среда в гр. Велики Преслав не съответства на съвременните изисквания за благоустройство и жилищен комфорт; • устройството на населените места се затруднява от липсата на актуална кадастрална и планова основа.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • превръщане на по-големите села в опорни икономически и обслужващи центрове, балансиращи притегателната сила на единствения град в общината – Велики Преслав; • обогатяване на социално-икономическия профил на по-големите села в общината с допълнителни функции, подпомагащи тяхното развитие; • подобряване състоянието на техническата инфраструктура във всички населени места; • актуализиране на кадастъра и устройствените планове на населените места. 	<ul style="list-style-type: none"> • продължаваща депопулация на малките населени места в общината и задълбочаване на вътрешните различия в нивото на социално-икономическо развитие; • западане на градските функции на общинския център; • липса на достатъчно финансови средства за благоустройство на населените места.

III. Визия и стратегически цели

Настоящата стратегия за местно икономическо развитие на община Велики Преслав е резултат от подробните анализи, разкриващи особеностите в общинското развитие през последните няколко години, потенциала на територията, желаната и възможна политика за развитие и европейската перспектива пред страната. Подхода, използван при разгръщането на стратегията до голяма степен се различава от този, използван при разработката на общинския план за регионално развитие. Той се изразява в логически и последователно надграждане на приоритети, цели и мерки, основани на реалното състояние на общината, нейният природен, стопански, демографски потенциал, в съответствие с административния капацитет на местната власт, публичното партньорство и използването на сравнителните предимства на нейната територия.

Логически и последователното надграждане по същество представлява поетапно набелязване и изпълнение на система от логически и технологично взаимосвързани стратегически цели, мерки и конкретни проекти. Основните **принципи**, върху които се основава така описаният подход са следните:

- поетапно набелязване и последователно изпълнение на взаимосвързани цели и мерки;
- логическата обвързаност между визия, цели мерки и проекти;
- максимално използване на местните потенциали и сравнителни предимства

Настоящият документ дефинира **три основни стратегически цели**:

- 1) Осигуряване на благоприятна за социално-икономическото развитие среда, която да повишава инвестиционната атрактивност на общината, да даде максимална възможност за валоризиране на потенциала на нейната територията и да повиши качеството на живот на населението;
- 2) Постигане на управляем, устойчив и балансиран икономически растеж, основан на подобрена конкурентна способност на местната икономика и максимално използване на възможностите, осигурени от подобрената икономическа обстановка и административното обслужване на бизнеса и населението;

- 3) Преодоляване на вътрешно-регионалните различия в общината по отношение на възможности за развитие, заетост, доходи и качество на бизнес средата.

Тези стратегически цели могат да бъдат реализирани чрез прилагането на мерки, проекти дейности насочени към:

- 1) **Запазване** на това, което вече е постигнато в общината;
- 2) **Укрепване и подобряване** на човешкия потенциал, инфраструктурата осигуреност, качеството на околната среда и повишаване на инвестиционната атрактивност на територията;
- 3) **Развитие**, включващо създаването на нови дейности и възможности за растеж и модернизация на местната икономика

Етапите са основните структурни звена в стратегията и отразяват поетапното изпълнение на формулираните по-горе стратегически цели. Те са базирани на **три основни приоритета**:

- 1) Укрепване и повишаване на административния капацитет на общинските власти и развитие на инвестиционната атрактивност на общината;
- 2) Развитие на инфраструктурата, обслужваща бизнеса и населението;
- 3) Повишаване на конкурентно-способността на общинската икономика;

Етап 1: Начало. Включва изграждане на административен капацитет за управление на местното развитие; детайлно запознаване с проблемите и потенциала на територията; създаване на планове и проекти за инфраструктурно осигуряване на бизнеса и населението; повишаване на популярността и подобряване имиджа на общината; разработване на конкретни програми за административно укрепване, насърчаване на стопанската инициатива и използване на потенциала на общината; определяне на територии за създаване на клъстери и други възможни източници и центрове за икономически растеж и програми за тяхното инфраструктурно осигуряване и промотиране на българските и международните пазари за инвестиционни капитали.

Етап 2: Ускорено управлявано развитие. Той включва осигуряване, насочване и ефективно управление на ресурси към набеязаните клъстери и зони за интензивно икономическо развитие; прилагане на мерките в програмите за насърчаване на инициативността; осигуряване от страна на местната власт на подкрепа под формата на

консултации, коопериране и публично-частни партньорства за осъществяване на проекти, обслужващи визията и стратегическите цели за икономическото развитие на общината.

Етап 3: Устойчиво саморазвиваща се общност. През този етап натрупаната “маса” от проекти и значителният административен капацитет, заедно с добрата инфраструктура осигуреност, позволяват местната общност до голяма степен да се развива, без задържащи развитието ѝ съществени вътрешно-регионални различия.

Визия за икономическо развитие на общината

Визията за община Велики Преслав през следващия планов период трябва да синтезира представата за желаното и възможното състояние на общината, като следва да отразява в пълна степен потенциала на територията и избрания модел на политика за местно икономическо развитие.

Визията следва да формулира бъдещата представа за общината, изразена като резултат от очакваното балансирано икономическо и социално развитие, водещи до стабилен икономически ръст, висок стандарт на живот и съхранена и оптимизирана околна среда.

Община Велики Преслав: устойчива общност, приоритетно развиваща туризъм, производство и преработка на екологично чиста селскостопанска продукция, основани на модерна инфраструктура, традиции и използване на местния потенциал.

IV. План за действие

Планът за реализация на стратегията е разгърнат в периода 2007-2013 г. Той е с отворена структура и подлежи на актуализация в съответствие с динамиката на средата, факторите и условията за развитие. В плана за действие са определени конкретните мерки, действия и проекти, насочени към постигането на всяка една от дефинираните стратегически цели пред местното икономическо развитие. Набелязаните мерки са ориентирани към постигането на конкретен резултат при наличието на налични и/или планирани източници. В плана са посочени времето, когато стартира даден проект (или периодът за неговото разработване и реализиране), а също така и отговорните за това институции. Част от мерките, дейностите и проектите могат допринесат за постигане на целите на развитието и на съседни общини, поради което е необходима координация с Областната управа и администрациите на съседните общини.

Цел	Мярка	Проект/дейност	Период	Отговорна институция
ЦЕЛ 1. УКРЕПВАНЕ И ПОДОБРЯВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИЯ КАПАЦИТЕТ И	МЯРКА 1.1. ПОВИШАВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНОТО НИВО И РАЗВИТИЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИЯ, ОРГАНИЗАЦИОННО - УПРАВЛЕНСКИЯ И КОНСУЛТАНСКИ КАПАЦИТЕТ НА МЕСТНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ.	Разработване на програма за укрепване на административния капацитет на общинската администрация	2007	Общинска администрация
		Организиране на център за квалификация на общински служители в областта на публично-частното партньорство	2007-2008	Общинска администрация
		Използване на възможностите за квалификация на администрацията чрез използване на възможностите на ИПАЕИ	текущ	Общинска администрация, ИПАЕИ
		Разработване и финансиране на програма за обучение на консултантски кадри за нуждите на общината във висшите училища;	2007-2008	Общинска администрация
	МЯРКА 1.2. РАЗВИТИЕ И УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИОННИТЕ СТРУКТУРИ НА ОБЩИНСКИТЕ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ.	Проект за въвеждане на стандарт ISO9001 управлението на общината	2008	Общинска администрация
		Изграждане на единна ГИС-базирана информационна система на общината, която да поддържа детайлна информация за нейната територия и ресурси	2008	Общинска администрация
		Създаване и обучение на специализирано звено за обслужване на информационната система на общината	2008	Общинска администрация, Привлечени консултанти
		Въвеждане на достиженията на „E-government“ и прилагане на практиката „Обслужване на едно гише“	2007	Общинска администрация
		Формиране и обучение на специализирано консултантско звено в администрацията за контакти и обслужване на бизнеса	2008	Общинска администрация
		МЯРКА 1.3. РАЗВИТИЕ НА ПУБЛИЧНО-ЧАСТНИ ПАРТНЬОРСТВА, ОБМЕН НА ОПИТ И КОНСУЛТИРАНЕ С БИЗНЕСА, С ДРУГИ ОБЩИНИ, НЕПРАВИТЕЛСТВЕНИ ОРГАНИЗАЦИИ И ДР.	Създаване на програма за развитие на публично-частното партньорство в общината	2007
	Администриране и контрол на публично-частни партньорства в общината		текущ	Общинска администрация

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБЩИНАТА		Създаване на информационно-консултантски бизнес център в общината	2009	Общинска администрация, НПО, Местен бизнес
		Подпомагане на бизнес-субектите и структури на гражданското общество при разработване на проекти към европейските структурни и други фондове и инструменти	текущ	Общинска администрация, НПО, Местен бизнес
ЦЕЛ 2: ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТНАТА СПОСОБНОСТ НА ОБЩИНСКАТА ИКОНОМИКА	МЯРКА 2.1. ИЗГРАЖДАНЕ НА КЛЪСТЕРНО ОБРАЗОВАНИЕ ОТ МОДЕРНИ МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ	Разширяване и модернизиране на съществуващите търговски и промишлени зони и проучване на терени за нови такива	2008-2009	Общинска администрация, местен бизнес
		Проучване насочено към намирането подходящ терен за клъстерно образование за разполагане малки и средни предприятия и разработване на план за неговото устройство	2009	Общинска администрация
		Изграждане и управление на клъстерна структура	2010-2011	Общинска администрация, местен бизнес, държавни институции
	МЯРКА 2.2. ПОВИШАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА ЕФЕКТИВНОСТ НА МЕСТНАТА ИКОНОМИКА	Разработване на програма за повишаване ефективността на местната икономика	2008	Общинска администрация
		Разработване на програма за енергийна ефективност в общината	2007	Общинска администрация
		Осигуряване на съдействие на местните стопански субекти от страна на общината по отношение на трансфера на технологии и ноу-хау	текущ	Общинска администрация
		Инвентаризация на стопанските субекти в общината с оценка на нивото на тяхната технологична и иновационна съоръженост	2008	Общинска администрация, местен бизнес
	МЯРКА 2.3. ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ОБЩИНАТА ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ В	Разработване и реализиране на програми и проекти за квалификация и преквалификация и "обучение през целия живот"	текущ	Общинска администрация, НПО

	СЪОТВЕТСТВИЕ С НУЖДИТЕ НА БИЗНЕСА	Стимулиране на по-активно включване на НПО в сферата на професионалното обучение, квалификацията и преквалификацията чрез осъществяване на съвместни проекти между общината и представителите на гражданското общество	текущ	Общинска администрация, НПО
		Оценка на нуждите от професионално образование в общината	2007	Общинска администрация
МЯРКА 2.4. РАЗВИТИЕ НА МОДЕРНО ЗЕМЕДЕЛИЕ И ГОРСКО СТОПАНСТВО СЪС СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ В БИЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ И ВИНОПРОИЗВОДСТВО		Разработване на програма за възстановяване и модернизиране на напоителните системи	2009	Общинска администрация
		Разработване и реализиране на проекти по линия на САПАРД (в предприсъединителния период) и от структурните фондове на ЕС (след 2007 г.) в сферата на биоземеделието, устойчивото стопанисване на горите, запазването на биологичното разнообразие и екологичното равновесие	текущ	Общинска администрация, НПО, местен бизнес
		Разработване на програма за развитие на биологичното земеделие в общината	2007-2008	Общинска администрация
		Провеждане на обучителни семинари относно изискванията за екологично производство, условията на европейски пазар, повишаването на пазарните умения и агротехническата култура на земеделските производители	текущ	Общинска администрация, НПО
		Инцириране и стимулиране на мероприятия, насочени към комасация на земята	2009	Общинска администрация
		Агроекологично райониране на територията на общината	2009	Общинска администрация
		Разработване на специализирана програма за насърчаване и развитие на агробизнеса с приоритет към дейности, насочени към затваряне на производствения цикъл	2009-2010	Общинска администрация
		Създаване на план за многофункционално стопанисване на горите в общината	2009	Общинска администрация, РУГ

	МЯРКА 2.5. РАЗВИТИЕ НА ПЕЧЕЛИВШ КУЛТУРЕН И ЕКОЛОГИЧЕН ТУРИЗЪМ	Проект „Проучване и оценка на рекреационния потенциал на общината“	2007	Общинска администрация, НПО, привлечени консултанти
		Изготвяне на стратегия и програма за развитието на туризма в общината	2008	Общинска администрация
		Разработване на подробни планове за стопанско усвояване на контактните зони около основните рекреационни обекти	2008-2009	Общинска администрация
		Управление и контрол в контактните зони около основните туристически обекти	текущ	Общинска администрация
		Модернизиране на съществуващите туристически места за настаняване	текущ	Местен бизнес, Общинска администрация
ЦЕЛ 3: КОМПЛЕКСНО РАЗВИТИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНАТА	МЯРКА 3.1. ЦЯЛОСТНО ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБЩИНСКАТА ТРАНСПОРТНА, СЪОБЩИТЕЛНА И БИЗНЕС ИНФРАСТРУКТУРА.	Цифровизация на телефонните услуги в общината	текущ	БТК
		Разширяване на телефонизацията в общината	текущ	БТК
		Осигуряване на качествена интернет-връзка за поголемите населени места	текущ	Интернет доставчици
		Осигуряване на пълно покритие на общината с мобилна телефония (всички доставчици)	текущ	Доставчици на мобилна телефония
		Рехабилитация и привеждане към необходимите стандарти на общинската пътна мрежа	текущ	Общинска администрация
		Подобряване и модернизация на инфраструктурата на съществуващите производствени зони в общината	2007-2011	Общинска администрация, местен бизнес
	Изграждане на модерна инфраструктура в клъстерната структура	2011-2012	Общинска администрация, местен бизнес	
МЯРКА 3.2. РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНФРАСТРУКТУРА МЯРКА 3.3. РАЗВИТИЕ НА ИНФРАСТРУКТУРАТА ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА	Проучване на състоянието и нуждите в инфраструктурното осигуряване на основните туристически обекти в общината	2007	Общинска администрация	

	ОКОЛНАТА СРЕДА И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ОБЩИНАТА.	Разработване и осъществяване на програма за подобряване на туристическата инфраструктура	2008	Общинска администрация
		Ликвидиране и саниране на сметищата в общината с оглед използването на регионално дело за ТБО	2008-2011	Общинска администрация
		Изграждане на ПСОВ в гр. В.Преслав	2011(?)	Общинска администрация
		Разработване и реализиране на проекти, целящи повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите	текущ	Общинска администрация, НПО
ЦЕЛ 4: МАРКЕТИНГ И ПРОМОТИРАНЕ НА СРАВНИТЕЛНИТЕ ПРЕДИНСТВА НА ОБЩИНАТА	МЯРКА 4.1. ОСЪЩЕСТВЯВАНЕ НА ЕФЕКТИВЕН МАРКЕТИНГ НА ОБЩИНАТА	Маркетингово проучване, насочено към "повишаване на разпознаваемостта" на общината в страната и чужбина	2007-2008	Общинска администрация
		Маркетингово проучване за определяне и оценка на инвестиционния потенциал на общината	2009	Общинска администрация
		Проект на стратегия за промотиране на общината и нейните сравнителни предимства	2009	Общинска администрация
	МЯРКА 4.2. РЕКЛАМА	Изготвяне на рекламни материали за общината и включване в информационни и рекламни издания	текущ	Общинска администрация, НПО, местен бизнес
		Реклама на общината в форуми в страната и чужбина	текущ	Общинска администрация, НПО, местен бизнес

V. Организация и координация на дейностите по изпълнение на стратегията

Главните рискове за постигането на стратегическите цели са свързани с комплекс от фактори, които до голяма степен са трудно предвидими в дългосрочен план. Очевидно е, че не е възможно да се предскажат с високо ниво на достоверност всички промени, които биха настъпили към хоризонта на изпълнението на стратегическите цели (2013г.) и конкретните дейности в плана за действие. Това означава, че реализацията на стратегията за местно икономическо развитие трябва да бъде един непрекъснат процес на наблюдение, контрол и актуализация, анализ и корекции при грешки, трудности и неуспехи и адаптиране на планираните дейности към новите обстоятелства и условия. Основните компоненти на стратегията (визията, стратегическите цели, приоритетите, мерките и плана за действие) имат за цел да дадат преди всичко перспективите и насоките за развитие, но нямат задължителен характер. Тези компоненти не ограничават възможността да бъдат разработвани, предлагани и реализирани други практически мерки, програми и дейности, стига да са финансово и организационно обезпечени. В този смисъл партньорството между общинските власти, областната администрация, бизнес субектите, НПО и всички заинтересовани лица и институции ще гарантира включването и изпълнението на повече дейности в интерес на цялото население в общината. Затова е целесъобразно въз основа на разработената стратегия и план за действие да се изготвят годишни програми за изпълнение, които да бъдат обвързани със съответните годишни бюджетни и други финансови инструменти. Координирането и контролът върху изпълнението на стратегия е целесъобразно да се осъществява от специално създадена работна група, включваща освен представители общинската администрация, също така специалисти и ключови фигури от различни сектори на гражданското общество. Основните оперативни функции на работната група трябва да бъдат:

- координиране на работата на отговорните институции;
- осъществяване на връзките при разработването и реализирането на съвместни проекти;
- поддържане на контакти с областни, регионални, национални и международни институции;
- съдействие за намирането на допълнителни финансови източници;
- подпомагане разработването на проекти и програми;

- анализиране изпълнението на отделните задачи и предлагане на актуализирането на стратегията;
- ежегодно докладване пред Общинския съвет и Областния съвет за развитие за хода на изпълнението на плана за действие и информиране на местната общественост.

Опитът в нашата страна показва, че местното икономическо развитие винаги отразява сложната комбинация от местни, регионални и общодържавни интереси, което винаги оказва влияние върху организацията и координацията на дейностите по изпълнение на стратегическите документи за местно и регионално развитие. В течение на десетилетия интересите и потребностите на местните жители бяха поставяни в подчинено положение, като отделният човек представляваше “винтче” в гигантския държавен механизъм, работна сила, статистическа единица или просто данъкоплатец. В новите условия трябва да доминират интересите на местните общности, които трябва се изучават и анализират при подготовката на целеви програми за местно развитие, при формирането на местния бюджет, при изграждането на структурите на местното самоуправление, при оценката на ефективността на местната администрация. В този смисъл предстои много работа по усъвършенстване на формите и методите за въздействие на общинската администрация местното икономическо развитие.

При организирането и координирането на дейностите по изпълнение на стратегия е необходимо използването на нови, нетрадиционни подходи и методи. Това е свързано на първо място с факта, че проблемите пред местното развитие съществено се различават от проблемите, решавани от органите на държавната власт. На второ място, структурата на органите за местно самоуправление все още не съответстват в пълна степен на стоящите за решаване пред тях задачи, което като цяло е свързано с недостатъчното развитие на самата институция “местно самоуправление” и незавършената все още финансова децентрализация на тази институция.

Развитието на вътрешните и външните икономически връзки, на технологиите, базирани на знания, информатизацията на всички сфери на живота, изострянето на конкуренцията и нарастващата роля на иновациите, са само част от новите реалности в началото на ХХ в. Тези тенденции водят до промени в производствените технологии, до появата на нови стоки и услуги, до формулирането на нови цели и приоритети на развитието, до разработването и реализирането на нови идеи в управлението на социално-икономическото развитие. Особено очевидни са тези процеси в областта на местното развитие, където се променя тежестта на факторите, влияещи върху местното развитие,

променя се и взаимодействието между различните равнища на управление в държавния и публичния сектор. Органите на местното самоуправление във все по-голяма степен си сътрудничат с частния бизнес по линия на публично-частните партньорства, а също така и с различните структури на гражданското общество. Всичко това изисква прилагането на нов мениджърски модел на управление на местната власт, при който централен проблем става ориентацията на цялостната ѝ дейност към постигане на реални резултати. В този модел се утвърждават пазарните механизми и висока отговорност при решаването на социалните проблеми на местното население. Представителите на бизнеса и на гражданското общество във все по-голяма степен се възприемат от местната власт като потребители на административни услуги и партньори при решаването на проблемите в цялостното развитие на общината. В тази връзка се разширява и спектърът на предлаганите административни услуги. В практиката на общинското управление се въвеждат нови методи за количествена оценка на резултатите, в частност за оценка на ефективността (отношение между постигнатия резултат и направените разходи за него), на резултативността (отношение между постигнатия резултат и планирания резултат) и икономията на труд и финансови средства (отношение между планираните разходи и фактическите разходи). При този нов модел на местно управление се променят и процедурите за контрол. Тоталният бюрократичен контрол, характерен за отминалите времена, се измества от контрол от страна на населението и потребителите на административни услуги, който се осъществява както непосредствено, така и чрез обществените организации и средствата за масова информация. Измества се и акцентът от измерване на разходите, към измерване на реалните резултати. При новите подходи в местното управление се набляга върху формулирането на целите и задачите, към разработване и прилагане на инструменти за постигане на целите, към измерване и мониторинг върху реалните резултати и оценка на ефективността на цялостната дейност на общинската администрация.

V.I. Система за наблюдение и контрол

Разработването на стратегията позволява да се определят общото направление и начинът за достигане на поставените дългосрочни цели в местното икономическо развитие. Може да се допусне, че не би трябвало да се появят трудности и проблеми в хода на реализацията на стратегията, ако тя е разработена правилно и реалистично и ако са създадени необходимите условия за нейното изпълнение. Това обаче е възможно само в случаите, когато условията на средата са неизменни или напълно прогнозируеми. В действителност, общинската икономика се развива в условията на променлива среда. Ето защо възниква необходимостта от осъществяване на стратегически контрол върху това, доколко успешно местната икономика се “придвижва” към набелязаните цели, подобряват ли местните стопански субекти резултатите от дейността си, а също и да се определи какво би трябвало да се предприеме, за да се подпомогне тяхната дейност, за да могат те от своя страна да допринесат за социално-икономическото развитие на общината.

Поради тази причина стратегическият контрол няма за цел да изясни правилно или неправилно се осъществява реализирането на стратегията, а да изясни дали реализацията на стратегията ще доведе до постигане на поставените цели (резултати) пред местното икономическо развитие. Именно това определя начинът на изграждане на системата за стратегически контрол.

Изпълнението на стратегията е свързано с необходимостта от извършване на стратегически промени в местното икономическо развитие, които да доведат общината до такова състояние, че тя да може да постигне стратегическите цели, заложи в стратегията. Оценката и контролът върху изпълнението на стратегията са логически завършващ процес в стратегическото управление на местното развитие, при който се осъществява обратна връзка между дългосрочните цели и хода на тяхното постигане. Контролът включва определяне на показателите (индикаторите), чрез които се измерва постигането на целите, сравняването на резултатите със стандарти, нормативи или други показатели, изясняване на причините за отклоняването от поставените цели и осъществяване на коригиращи действия, ако те са необходими и възможни. Следователно стратегическият контрол се отличава от оперативния по това, че целта му е да се изясни до каква степен реализирането на стратегията води до постигане на дългосрочните цели; възможно ли е по-нататък да се реализира стратегията и ще доведе ли това до постигане на целите.

Изисквания към информацията. За да бъде ефективна системата за стратегически контрол, тя трябва да удовлетворява редица изисквания. Най-съществените изисквания

към постъпващата от системата за контрол информация са следните:

- информацията трябва да постъпва своевременно, за да може да се вземат навреме необходимите решения за корекции;
- информацията трябва да съдържа верни данни, адекватно отразяващи истинското състояние на наблюдаваните при стратегическия контрол процеси;
- при използването на информацията трябва да се знае точно времето на нейното получаване и момента или периода, за който тя се отнася.

Определяне на показателите (индикаторите). Системата за стратегически контрол съдържа четири основни елемента. Първият от тях включва определянето на тези показатели, по които ще се извършва оценка на реализацията на стратегията. Обикновено тези показатели са пряко свързани с избраната за реализиране стратегия. Приема се, че има няколко важни групи показатели, по които се констатира състоянието на местното икономическо развитие. Такива групи показатели са:

- показатели за ефективност;
- показатели за използване на човешките ресурси;
- показатели, характеризиращи състоянието на външната среда;
- показатели, характеризиращи вътрешно-организационните процеси в местните фирми.

Системата от критерии и показатели, по които се извършват наблюдението и контролът върху изпълнението на стратегията трябва да отговаря на следните по-важни изисквания:

- лимитираност – количеството на показателите трябва да бъде ограничено;
- измеримост – трябва да съществуват методики, позволяващи да се измери всеки показател;
- всеобхватност – показателите трябва да отразяват всички основни аспекти в социално-икономическото развитие на общината;
- информационна осигуреност – трябва да съществува и да бъде достъпна информация за всички показатели.

Изборът на показателите за контрол сам по себе си представлява задача със стратегическо значение, тъй като от това ще зависи оценката дали реалистично е разработена стратегията и дали тя успешно се изпълнява. При избора на показатели за стратегически контрол те трябва да се подредят по приоритети, за да може да се направи еднозначен извод в случай, че по едни показатели се констатират проблеми при

реализацията на стратегията, а по други показатели – че нейното изпълнение върви безпроблемно. Освен това е важно при избора на показатели да отчитат времевите хоризонти. За целта трябва да има съподчинение (субординация) във времето между показателите, по които се оценява напредъка по отношение на средносрочните и дългосрочните цели на местното икономическо развитие. Това е така, защото постигането на положителен резултат в дадена проблемна област може да изисква преди това да се постигне резултат в друга проблемна област. Друга важно изискване е показателите за стратегически контрол да отразяват структурата на интересите на отделните заинтересовани групи и лица от местното икономическо развитие и доколко се постига подържане на баланса на интереси между тези групи и лица.

Система за измерване и проследяване на параметрите. Вторият важен елемент на стратегическия контрол е създаването на система за измерване и проследяване на състоянието на параметрите за контрол. Това е трудна и отговорна задача, тъй като най-често измерването им не е никак просто. Например сериозни трудности възникват при измерването на интегралния ефект от реализацията на стратегията. Често резултатите по отделни дейности лесно може да се измери, но е трудно да се измери комплексното им влияние.

Сравняване и оценка на постигнатите резултати. Третият елемент от системата за стратегически контрол включва сравняване на състоянието на параметрите на контрола с тяхното желано състояние. При такова сравняване са възможни три ситуации:

- реалното състояние е по-добро от желаното състояние;
- реалното състояние съответства на желаното състояние;
- реалното състояние е по-лошо от желаното състояние.

Четвъртият, последен елемент на стратегическия контрол, е оценка на резултата от сравнението и вземане на решения за корекции. Ако реалното състояние съответства на желаното състояние, обикновено се взема решение нищо да не се коригира. Когато реалното състояние е по-добро от желаното може да се увеличи стойността на параметъра за желаното състояние, в случай, че това не противоречи на дългосрочните цели, поставени пред местното икономическо развитие. Когато реалното състояние на параметъра за контрол е по-лошо от желаното състояние, трябва да се разкрият причините за това отклонение и при необходимост да се внесат корекции в набелязаните средства за постигане на целите или да се коригират самите цели.

Извършване на корекции. Извършването на корекции става обикновено по

следната схема. Първо се преразглеждат *параметрите* на стратегическия контрол. Целта е да се изясни доколко избраните параметри за контрол и определеното за тях желано състояние съответстват на дългосрочните цели пред местното икономическо развитие и на разработената стратегия за тяхното постигане. Ако се открие противоречие, се пристъпва към коригиране на параметрите. Ако параметрите на контрола не противоречат на целите и стратегията, трябва да се преразгледат *поставените цели*. В такъв случай се сравняват поставените цели с текущото състояние на средата, в която протича местното икономическо развитие. Възможно е да се констатира, че настъпилите изменения в условията на средата правят невъзможно достигането на поставените цели. В такъв случай целите трябва да бъдат коригирани. Ако обаче се установи, че средата позволява да се реализират поставените цели, тогава се пристъпва към коригиране на *стратегията* и преди всичко на набеязаните в нея средства (мерки и дейности) за постигане на целите. Преразглеждането на стратегията се прави с цел да се изясни дали настъпилите изменения в средата правят невъзможно реализирането на стратегията и постигането на целите. Ако се установи, че това е така, трябва да се коригира стратегията, а ако не – трябва да се търсят причините в набеязаните мерки и конкретни действия, в информационното обезпечаване или в начина, по който се извършва реализацията на стратегията. Възможно е да се окаже, че в тези области не се констатират слабости и в такъв случай трябва да се изясни дали е достатъчен капацитетът на служителите, ангажирани с изпълнението на стратегията, дали те са мотивирани в своята работа и т.н.

Системата за наблюдение и контрол (мониторинг) върху изпълнението на стратегията за местно икономическо развитие е изключително важен инструмент на стратегическото планиране. С тези функции е целесъобразно да бъде натоварена специално създадена група за мониторинг, в чийто състав да бъдат включени представители на общинските власти. В правомощията на групата за мониторинг влизат наблюдение върху хода на изпълнение на стратегията и плана за действие и изготвяне на ежегоден доклад до Общинския съвет и Областния съвет за развитие за постиженията и проблемите, свързани с изпълнението на стратегията. Констатациите и препоръките в тези ежегодни доклади служат за основа при вземането на решения от страна на общинските власти и Областния съвет за развитие.

Актуализацията на стратегията и плана за действие трябва да се извършва в съответствие със приетите стратегически документи на по-високите териториални равнища, но с отчитането на местните особености и настъпилите промени в социално-икономическата среда. Процесът на актуализация се организира на основата на

постъпилата аналитична информация от страна на групата за координация и групата за мониторинг. Актуализираните стратегия и план за действие се одобряват от Общинския съвет и Областния съвет за регионално развитие, като за взетите решения се информира местната общност и всички заинтересовани страни.

VII. Приложения

1. Анализ на състоянието

1.1. Използвани източници на информация

За максимално обективното характеризирание на местната икономика, и особено за идентифицирането на проблемните области, където трябва да се оказва намеса беше събрана разнородна количествена и качествена информация, включваща:

- Съществуваща статистическа информация
- Пространствена (географска) информация
- Информация от проведените анкетни проучвания
- Качествена характеристика на територията

Съществуваща статистическа информация. Съществуващата статистическа информация представлява фундаменталната максимално обективна основа за характеризирането на територията на общината. В рамките на първия етап от проекта за Планиране на местното икономическо развитие на общината (ПМИР) бе събран значителен информационен ресурс, включващ информация от Националния статистически институт, Агенцията по заетостта, Министерство на земеделието и горите, Министерство на финансите и т.н. Изискванията, които бяха предявени към статистическата информация бяха следните – времеви хоризонт обхващащ максимален брой години за характеризирание на съществуващите тенденции в местното развитие, максимално ниско териториално равнище за разкриване на съществуващите пространствени различия в рамките на изследваната територия. Освен това бе направен опит за събиране на информация, разработена при спазването на дефиниции на Евростат и националните класификации (ЕКАТТЕ, НКИД и др.).

Пространствена (географска) информация. Разработената в рамките на настоящия проект целева Географска информационна система (ГИС) цели да подпомогне информираното вземане на управленски решения за територията на общината и да минимизира информационната неопределеност. В създадената географската база данни на териториален принцип е интегрирана най-разнообразна информация за територията на общината, като тя включва следните по-важни слоеве с данни:

- Цифров модел на релефа
- Реки
- Водни обекти

- Геоложка структура
- Структура на земното покритие²
- Морфометрична информация
- Административно-териториална подялба (общини, землища)
- Населени места (точки, полигони)
- Пътно-шосейна мрежа
- Туристически обекти
- Други

Информацията в разработената географска база данни е направена по такъв начин, че да може да бъде лесно интегрирана с събраната статистическа информация (т.2.1) посредством общи кодови полета в атрибутивните таблици. Освен това, събраната пространствена информация е проектирана в равнина посредством широко използваната координатна система (UTM, зона 35N с елипсоид WGS84), което позволява географските данни да бъдат лесно интегрирани с други слоеве и/или GPS показания.

Информация от проведените анкетни проучвания. Реализираните в рамките на настоящия проект анкетни проучвания имат за цел „запълването” на дупки, в съществуващата количествена информация. Анкетните карти са конструирани по такъв начин, че да обезпечат такава информация, която не е налична от официални статистически източници, или която не е достатъчно добре методологично издържана или непредставителна на ниско териториално равнище. Разработени са отделни анкети за:

- Характеристика на местната администрация
- Характеристика на юридическите лица, функциониращи на територията на общината
- Оценка на капацитета на местите неправителствени организации
- Идентифициране на местните туристически ресурси (природни и антропогенни)

Получените от проведените извадкови изследвания данни са от особена важност за идентифициране на конкретните проблеми пред местното развитие и за определянето на областите за намеса. Данните от анкетата за фирмите на територията на общината представлява особено ценен информационен ресурс за вземането на решения, тъй като предоставя изчерпателна информация, в област където практически липсва официална статистическа информация.

² Източник: CORINE Land-cover, ИАОС, ЕЕА

Качествена характеристика на територията. В рамките на проведените срещи по проекта и с активната подкрепа на местните партньори беше събрана информация и други документи от стратегически характер (планове, стратегии, програми и др.), като част от постановките в тях, имащи значение за разработването на настоящия проект, също са взети под внимание.

1.2. Фактори за местно икономическо развитие

1.2.1. Географско положение и природноресурсен потенциал

Географско положение

Община Велики Преслав се намира в югозападната част на Шуменска област. На север и североизток тя граничи с община Шумен, на югоизток – с община Смядово, на югозапад – с община Върбица, а на запад – с община Търговище. Територията на общината възлиза на 227,6 км² и по този показател тя заема пето място в областта след общините Шумен, Върбица, Смядово и Нови пазар.

Географското положение на общината влияе върху нейния демографски, инфраструктурен, икономически и инвестиционен потенциал. Тя е разположена в непосредствена близост до градовете Шумен и Търговище, които са най-големите административни, стопански и консумативни центрове в тази част на страната. Двата областни центъра са привлекателни за работната сила от общината, което донякъде неутрализира недостатъчното нарастване на работните места на първичния пазар на труда в общината. Съседството до двата големи града предоставя добри възможности за реализация на широка гама от стоки и услуги, създавани в общината. Заедно с това, близостта до Шумен и Търговище стимулира инвеститорски интерес към някои сектори на местната икономика, което не само осигурява по-голяма заетост, но и благоприятства инфраструктурното обновление на общината.

На територията на общината се осъществяват важни транспортни връзки не само в рамките на областта и региона за планиране, но и с Югоизточния регион. В този смисъл голямо значение за перспективното развитие на общината има меридионалният път I-7, който след откриването на ГКПП „Лесово-Хамзабейли” се превърна в международно трасе, свързващо Румъния и Турция. Важно значение има и второкласният път за Търговище, по който се осъществяват значителни превози на хора и товари. Тези особености в транспортно-географското положение на общината благоприятстват

развитието ѝ не само като важна транзитна територия за осъществяваните транспортни и икономически връзки, но и като хинтерланд на Шумен и Търговище. Това дава добри шансове на общината да участва във формирането на клъстърна структура за ускорено развитие на региона. Благоприятното географско положение на общината, в съчетание с наличните природни, човешки, туристически и стопански ресурси, създават нейните сравнителни предимства и определят значителната ѝ инвестиционна атрактивност.

Природно-ресурсен потенциал

Територията на община Велики Преслав се отличава със значително разнообразие на природната среда. Това се дължи на факта, че в границите на общината попадат части от двете големи физико-географски единици – Дунавската равнина и Предбалкана.

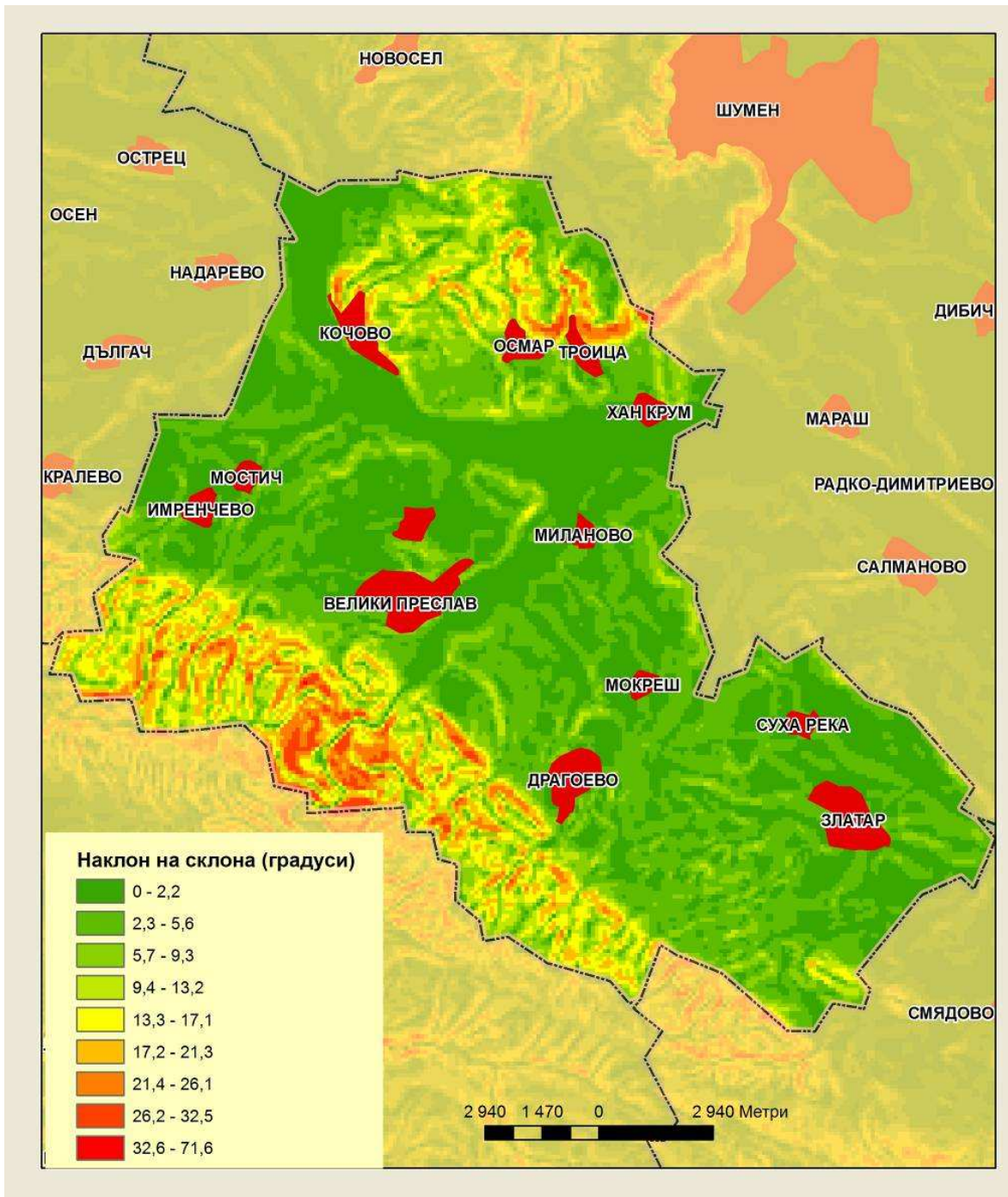
Средната надморска височина на територията на общината е 221 м. В зависимост от особеностите на *релефа* територията на общината може да се поделит на три главни пространствени единици, редуващи се от север на юг.

Най-северната от тях има платовиден релеф и включва южната половина на Шуменското плато, по билната част на което минава границата на общината с община Шумен. Във физико-географско отношение платото принадлежи към Източната подобласт на Дунавската равнина. Неговите южни склонове, попадащи на територията на общината, са стръмни и на повечето места завършват в горната си част с отвесни скални венци. Надморската височина на платото тук достига около 400 м, като наклоните на терените са в широк диапазон – между 16 и 72 °. В подножието на платото са разположени селата Кочово, Осмар, Троица и Хан Крум, през землищата на които преминава ж.п. линията от Търговище през Хан Крум с разклонения за Велики Преслав и Шумен. Поради карбонатната скална основа са образувани повърхностни и подземни карстови форми и бликат множество карстови извори.

Най-южната част на общината има нископланински релеф и включва северните склонове и подножия на Преславска и Драгоевска планини, които във физико-географско отношение се отнасят към Източната подобласт на Предбалкана. Тази част от територията на общината попада в землищата на гр. Велики Преслав и селата Имренчево и Драгоево. Билните части на двете планини, по които минава границата на общината с община Върбица, са ориентирани в посока северозапад-югоизток. Река Голяма Камчия (Тича) между Преславска и Драгоевска планина е оформила красивия Преславски пролом, по който е прекаран първокласния път I-7 от Шумен през Върбишкия проход към Южна България. Западно от пролома в Преславска планина се издига вр. Голяма Въшкадалница

(723 м), който е най-високата точка на релефа в общината. Източно от пролома се издига най-високият връх на Драгоевска планина – вр.Отана (609 м). Северните склонове на двете планини са стръмни (16-23 °) и силно разчленени от многобройни дълбоко всечени дерета. Значителна роля за формирането на релефа в тази част на общината играят ерозионните, карстовите и свлачищно-срутищните процеси.

В средната част на общината преобладава хълмисто равнинен релеф, с наклони на терена от 0 до 5-8 °. Тук са разположени широките тераси на р.Голяма Камчия, която е главна отводнителна артерия и местен ерозионен базис за реките в общината, а също и терасите на р.Врана, вливаща се в Голяма Камчия при с.Хан Крум. Река Голяма Камчия води началото си извън границите на общината от 710 м н.в., южно от най-високата точка на Лиса планина (вр.Големия Сакар,1054 м). След Преславския пролом на територията на общината реката тече в североизточна посока, която запазва до с.Хан Крум. Река Врана е най-северният приток на Голяма Камчия и също извира извън границите на общината в област Търговище, където събира основните си притоци (реките Дервентска, Керизбунар, Чираджи дере, Кралевска и др.). На територията на общината реката заобикаля от юг Шуменското плато и тече в източна посока до вливането си в р.Голяма Камчия. Долината на р.Врана е асиметрична, като по-добре развити са терасите от дясната страна по течението на реката.

В *геоложко отношение* територията на общината включва фрагменти от две големи тектонски единици: Мизийската плоча, върху която е формирана Дунавската равнина и Източно-Балканската зона от Междинните зони на Балканидите. Структурите на Мизийската плоча представляват хоризонтално отложени скални комплекси, изграждащи Шуменското плато и териториите южно от него (без Преславска и Драгоевска планини). В скалния състав на Шуменското плато участват варовици, пясъчници, мергели и глини, като варовиците са силно окарстени, в резултат от което са образувани причудливи скални феномени. През Средновековието част от карстовите пещери са превърнати в труднодостъпни скални килии, църкви и манастири, които са едни от най-

атраktivните исторически забележителности в Природния парк “Шуменско плато”. Балканидите имат гънков строеж и на територията на общината структурите им изграждат Преславска и Драгоевска планина. Двете планини представляват типични антиклинални ридове, изградени от нагънати долнокредни скални формации. В средната част на общината кредните седименти са покрити с дебели кватернерни речни наноси на реките Голяма Камчия и Врана и техните притоци. Също с кватернерна възраст са делувиалните и пролувиалните материали, припокриващи по-старите скални формации по склоновете на Шуменското плато, Преславска и Драгоевска планина. По отношение на сеизмичната опасност територията на общината попада между двете главни земетръсни огнища в Северна България – Стражица и Шабла. Според сеизмичното райониране на страната от 1997 г. територията на общината се включва в сеизмоопасната зона от 7^a степен. Това трябва да се има предвид при проектирането и строителството на различни сгради и съоръжения в общината.

Община Велики Преслав е бедна на *полезни изкопаеми* – стопанско значение имат само пясъците и чакълите за добив на инертни материали по терасите на Голяма Камчия и Врана и находищата на варовици при селата Троица и Драгоево, от които се добива варовик за варопроизводство и трошен камък в кариерите.

Климатът на територията на общината е умерено-континентален с относително студена зима и горещо лято. Средната годишна температура в по-ниската средна част на общината е около 11 °С, а в по-високата северна и южна част – под 10 °С. Средномесечната температура на най-студения месец е -1,0 °С, а на най-топлия месец е 23 °С. Средните от годишните абсолютни минимални температури на въздуха варират между -14 и -18 °С, а средните от годишните абсолютни максимални температури – между 31 и 35 °С. Средната годишна сума на валежите в гр. Велики Преслав е 641 мм. Количеството на валежите слабо се увеличава от север на юг поради орографския ефект върху валежите, предизвикан от нарастването на надморската височина в Преславска и Драгоевска планина и преобладаващия въздушен пренос от север. В режима на валежите се регистрира пролетно-летен максимум, най-често през май-юни и минимум през август-септември. Между отделни години съществуват значителни вариации в годишните суми на валежите, което оказва влияние върху подхранването и режима на реките в общината.

Агроклиматичните ресурси на територията на общината са подходящи за отглеждането на разнообразни земеделски култури – лозя, зърнени, технически, овощни и фуражни култури. Според агроклиматичното райониране на страната температурните суми за периода с активна вегетация (за периода със средноденонощна температура ≥ 10

°C) възлизат на 3100-3300 °C, а балансът на атмосферното овлажнение за периода с максимално водопотребление на земеделските култури (VI-VIII) е от минус 150 до минус 250 мм. Това благоприятства отглеждането на средно възискателни към температурните условия и невзискателни към условията на овлажнение земеделски култури. По отношение на по-влаголюбивите култури водният дефицит трябва да бъде компенсирани с помощта на изкуствено напояване, като напоителните норми трябва да съответстват на стойностите в баланса на атмосферното овлажнение. На практика това означава, че ефективното земеделско производство в общината е немислимо без изкуственото напояване, гарантиращо високи и устойчиви добиви от отглежданите култури.

Речната мрежа в общината принадлежи към Черноморската водосборна област, като интегрираното управление на водните ресурси се администрира от Басейновата дирекция във Варна и РИОСВ-Шумен. С изключение на реките Голяма Камчия и Врана, повечето реки в общината са къси и с непостоянен отток. Модулът на оттока се увеличава закономерно от север на юг (от 2-4 л/сек/км² до 5-6 л/сек/км²), което е свързано преди всичко с изменението на релефа и климатичните условия в същата посока. Преобладава дъждовното подхранване на реките (35-45 %), като на подземното подхранване се падат около 25-35 %, а на снежното подхранване – около 15-25 %. Реките имат ясно изразена пълноводна фаза през пролетта и в началото на лятото, което е свързано със снеготопенето и с валежния максимум през май-юни. През пълноводната фаза се оттичат около 60-70 % от годишния отток, като чести явления са речните разливания и наводненията. Това налага прилагането на комплекс от хидротехнически мероприятия с цел регулиране на речния отток и предотвратяване на опасностите от високите вълни. През маловодната фаза през август-октомври повечето къси реки в общината пресъхват.

Средногодишният обем на оттока на р.Голяма Камчия при гр.Велики Преслав, представен в отточен слой (в мм) възлиза на 205 мм с максимум през март (36 мм) и минимум през август-октомври (3-4 мм). Стойностите на средногодишния отточен слой на р.Врана при с.Кочово и при вливането ѝ в р.Голяма Камчия са твърде близки – между 123 мм и 127 мм, поради това, че на територията на общината в р.Врана не се вливат големи притоци. Максимумът на оттока се регистрира през март (19 мм), а минимумът през октомври-ноември (5-6 мм). Средногодишните водни количества на р.Голяма Камчия, представени като секунден отток (м³/сек) при гр.Велики Преслав са 6,5 м³/сек, а след вливането на р.Врана в нея – 10,7 м³/сек. Максималните водни количества и за двете реки се регистрират през април (за р.Голяма Камчия – 71,6 м³/сек, а за р.Врана – 27,1 м³/сек). Подземните води в общината са представени от грунтови води в речните тераси и

пукнатинно-карстови води в кредните седименти. Водоносните хоризонти на грунтовете води се подхранват главно от валежни води. Средният дебит на подземните води в алувиалните тераси на реките е 6,0 л/сек/м, но варира в доста широки граници (от 0,35 до 16-20 л/сек/м). Според хидрохимичните им характеристики подземните води по цялата дължина на терасите на реките Врана и Голяма Камчия са хидрокарбонатно-калциево-магнезиеви. Водоносни са и окарстените варовици, изграждащи Шуменското плато, като най-значими са карстовите извори при с.Троица с общ дебит 62 л/сек.

Водоснабдяването на гр.Велики Преслав се извършва главно от яз.“Гича”, който има общ обем 311,8 млн.м³ и полезен обем от 271,8 млн.м³. От същия язовир се водоснабдяват и големите градове в региона – Шумен и Търговище. Водоснабдяването от подземни води е организирано чрез 16 бр. сондажни кладенци и 16 бр. каптажи с общ дебит 266 л/сек, обединени в общинската водоснабдителна система “Велики Преслав”, обслужваща селата Кочово, Осмар, Троица, Хан Крум, Миланово, Суха река, Златар, Мокреш, Драгоево, Имренчево и гр.Велики Преслав. Около 17 % от населените места и 10 % от населението в общината са с режим на водоползване. С влошени качествени характеристики на подаваните питейни води са 4 % от населените места, в които живее 8,3 % от населението на общината.

Основните фактори за *почвеното разнообразие* на територията на общината са вида на почвообразуващите материали, надморската височина, разчленението на релефа, хидроклиматичните условия, типа и разпространението на растителната покривка, а също така и антропогенната дейност. В почвено-географско отношение почвите в община Велики Преслав спадат към Северобългарската лесостепна област. От зоналните почвени типове преобладават сивите горски почви и в по-малка степен излужените черноземи, а от а зоналните почви – рендзините (хумусно-карбонатните почви), алувиалните (на места в комплекс с ливадни черноземи) и делувиалните почви. В обезлесените терени с по-големи наклони, поради интензивните ерозионни процеси почвената покривка е представена във вид на фрагментарни почвени ареали с плитки каменисти (скелетни) почви, като на места тя напълно отсъства и на повърхността се разкриват почвообразуващи материали и голи скали.

В зависимост от генезиса и географското разпространение на почвите, територията на община Велики Преслав условно може да се поделени на три района, съответстващи на районите при подялбата ѝ по отношение на релефа.

- *Северният район* включва Шуменското плато, по заравнените билните части на което са разпространени дълбоки сиви горски, средно и тежко песъкливо-

глинести почви. В силно наклонените терени в склоновете и подножните части на платото преобладават плитки рендзини. Почвените ресурси в този район се характеризират с относително ниско естествено плодородие.

- *Средният район* включва териториите, разположени между Шуменското плато от север и Преславска и Драгоевска планина, от юг. Поради преобладаващия равнинно-хълмист релеф, почвите тук са с добре развит почвен профил и с високо естествено плодородие. По терасите на реките Голяма Камчия и Врана са разпространени алувиално-ливадни с ливадни черноземи пясъкливо-глинести почви. В западната половина на района са развити излужени черноземи, тежко-пясъкливо-глинести, а в източната половина на района – сиви горски, средно и тежко пясъкливо-глинести почви, които на места в по-високите части на релефа са в комплекс с ерозирани сиви горски почви. Като цяло почвените ресурси в този район се характеризират с високо естествено плодородие.
- *Южният район* включва северните склонове и подножия на Преславска и Драгоевска планина, където са разпространени плитки светлосиви горски почви в съчетание с рендзини. Подобно на северния район, почвените ресурси в южния район също се характеризират с относително ниско естествено плодородие.

Водно-физичните свойства на алувиално-ливадните, черноземните и сивите горски почви в общината като цяло са благоприятни за развитие на ефективно земеделско производство, но преди всичко в поливни условия и с прилагане на съвременна агротехника. При нормални години (с валежи около нормата) зимните валежи осигуряват пролетен воден запас в почвения профил, който почти достига пределната полска влагоемкост. Продуктивната влага от този пролетен воден запас (усвоимата от растенията почвена влага) в излужените черноземи възлиза средно на 1600 m³/ha, а в алувиално-ливадните почви – 1700 m³/ha. За посочените почвени типове тази продуктивна влага от пролетния воден запас създава условия за отглеждане на житните култури без напояване. Въпреки това, земеделското производство при неполивни условия като цяло е неефективно. За повечето култури напояването, дори в години с валежи около нормата, гарантира значително увеличение на добивите.

Като цяло територията на община Велики Преслав се характеризира с висок **агроекологичен потенциал**. Това позволява отглеждането на почти всички типични за тази част на страната земеделски култури и постигането на високи производствени резултати. Високият агроекологичен потенциал е важен фактор за специализацията на

общината в аграрния сектор и за развитието на съвременно диверсифицирано земеделско производство. Допълнителен благоприятен фактор са и богатите традиции на земеделските стопани в община Велики Преслав в зърнопроизводството и лозарството, които са водещи подотрасли в повечето земища в общината. Всичко това определя високата степен на земеделска усвоеност на територията на общината, което личи от факта, че над 60 % от площта ѝ е заета със земеделски земи, от които обработваеми са над 80%.

Според агроекологичното райониране на страната³ в териториалния обхват на общината се включва източната част от Великотърновско-Преславския агроекологичен район.

**Бонитетна оценка на земите в община Велики Преслав
Великотърновско-Преславски агроекологичен район**

Култура	Пригодност (0-100)
пшеница	84
царевица	58
соя	41
слънчоглед	70
зах. цвекло	67
ориент. тютюн	38
картофи	38
люцерна	73
пасища и ливади	73
ябълки	61
лозя	61

Наличният агроекологичен потенциал на територията на общината може да се оцени като благоприятен за специализация в производството на зърнени култури (пшеница, ечемик, царевица), технически култури (слънчоглед, етерично-маслени култури), за развитие на лозарство, зеленчукопроизводство, овощарство и за отглеждане на фуражни култури (предимно за млечно животновъдство). Високи добиви от по-голямата част от отглежданите култури обаче са възможни само при поливни условия.

В Средния почвен район, където агроекологичният потенциал на територията на общината е най-добре усвоен, най-високи са бонитетните оценки по култури за пшеница, царевица, слънчоглед, захарно цвекло, люцерна, зеленчуци и някои други култури.

³ Източник: Агенция по почвените ресурси към Министерството на земеделието и горите

Сравнително добре е усвоен агроекологичният потенциал в Северния почвен район, където условията са най-подходящи за развитие на високоефективно лозарство, а така също за ливади и пасища. Макар че най-ниска е степента на усвоеност на агроекологичния потенциал в южните части на землищата на Имреччево, Велики Преслав, Драгоево и Златар, които попадат в Южния почвен район, там условията са много подходящи за лозя, овощни градини и пасища.

Основните фактори, оказващи лимитиращо влияние върху развитието на високопродуктивно земеделие в общината, са раздробяването на земеделските земи на многобройни разпръснати маломерни парцели, на негодността им за механизирана обработка, на лошото състояние на напоителните системи и на недостатъчната финансова подкрепа за земеделските производители за осигуряване на съвременна агротехника, мелиорации, торене и растителна защита. Опазването и ефективното използване на почвените ресурси на територията на общината е свързано и с необходимостта от провеждането на залесителни и укрепителни мероприятия във водосборите за ограничаване на почвената ерозия и пороищата. Необходимо е и стриктно спазване на екологичните изисквания при строителните и добивните дейности, като нарушените в резултат от тези дейности терени трябва задължително да се рекултивират, а амортизираните напоителни системи – да се възстановят и модернизират.

С оглед на благоприятния агроекологичен потенциал и богатия опит на местните лозари и винопроизводители усилията трябва да бъдат насочени към разширяване и модернизиране на лозовите масиви. С решение № 9 от 3.VI.2005 г. на Комисията по качествени вина и Заповед № РД-18-5 от 4 юли 2005 г. на Министъра на земеделието и горите е утвърден район за производство на вино с гарантирано наименование за произход “Северно Черноморие”⁴, в който се включват землищата на почти всички населени места от община Велики Преслав, без тези на селата Миланово и Мокреш. Включените в района землища са нанесени на специализираната карта на лозята. Лозовите масиви трябва да бъдат регистрирани в Изпълнителната агенция по лозата и виното⁵ като изключение се прави за лозови масиви с вече декларираните сортове в тях в землищата на гр. Велики Преслав и селата Хан Крум и Драгоево.

Виното с деклариран произход в района трябва да се произвежда от следните сортове:

⁴ Източник: Министерство на земеделието и горите

⁵ Източник: Наредба №12 от 19.10.2005 г. за условията и реда за създаване и поддържане на регистър на лозарските стопанства и специализирана карта на лозята

- за бели вина – Ркацители, Шардоне, Мускат Отонел, Димят, Траминер, Совиньон блан, Мискет червен, Юни блан, Немски ризлинг, Мискет врачански, Мискет варненски, Тамянка, Силванер;
- за червени вина – Каберне совиньон, Каберне фран, Мерло, Сира, Пино ноар, Гаме ноар, Памид.

Според фитогеографското райониране на страната *растителността* на територията на общината попада в ксеротермния дъбов пояс. В по-ниските места покрай реките коренната растителност е представена от влаголюбиви горски съобщества от бряст, черна елша, върби, тополи и др. Значителна част от тази коренна растителност е унищожена и на нейно място има обработваеми земи и пасища. В по-високите части на Шуменското плато, Преславска и Драгоевска планина коренните растителни съобщества са представени предимно от дъбови формации – церови, горунови, благунови и дъбово-габъррови гори, но има и изкуствени насаждения от черен и бял бор, акация и др. Запазени са и отделни съобщества от мизийски бук по склонове със северна експозиция в Шуменското плато.

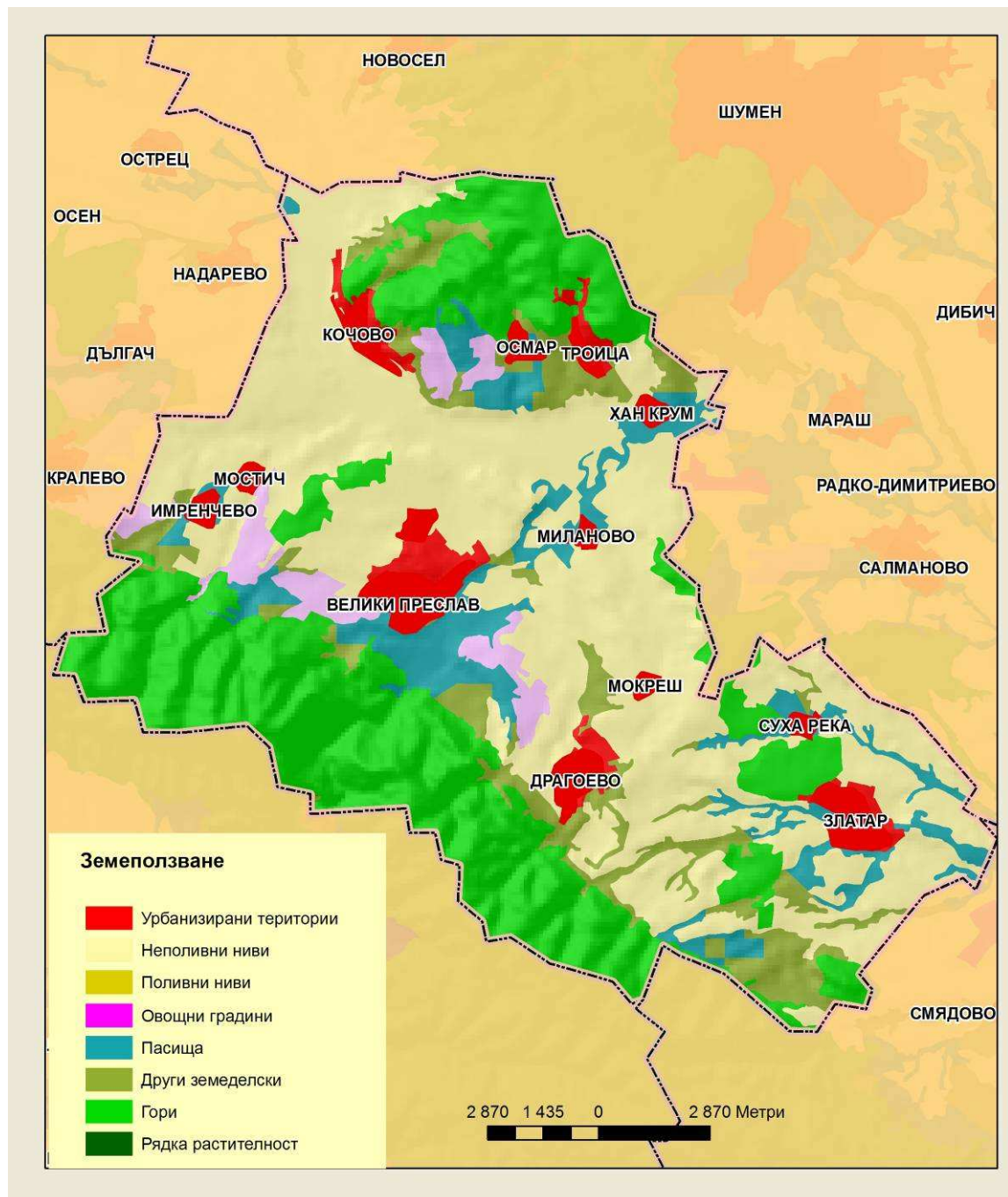
Площта на горските територии възлиза на около 83 хил.дка, което представлява 8,5 % от горите в Шуменска област. Делът на горите от общата площ на територията на общината е 30 % и по процент на лесистост общината е на трето място в областта след общините Върбица (57,5 %) и Смядово (48,2 %). Горският фонд се стопанисва от Държавна дивечовъдна станция “Велики Преслав”, с изключение на горите в двата подържани резервата “Патлейна” и “Дервиша”, които се стопанисват и управляват от Министерството на околната среда и водите. От територията на горския фонд около 1/3 са гори и земи с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции и около 2/3 са защитни и рекреационни гори и земи (противоерозионни, мелиоративни, курортни гори, зелени зони, семепроизводствени насаждения, буферни зони на резерватите “Патлейна” и “Дервиша”) и защитени територии (природния парк “Шуменско плато” с площ в територията на общината 8 193 дка). На територията на Велики Преслав се намира едно от най-големите ловни стопанства в страната, което е предпоставка за развитие на ловен туризъм с локално, регионално, национално и международно значение⁶.

Най-голям дял от горския фонд на общината е съсредоточен в землищата на Велики Преслав, Драгоево, Имренчево, Осмар и Кочово. В горския фонд преобладават широколистните гори – 82,2 %, при 16,6 % за иглолистните. Основните дървесни видове са церът, габърът, зимният дъб и др. При залесяванията са използвани черен и бял бор,

⁶ Източник: План за развитие на община Велики Преслав за периода 2007-2013 г.

сребролистна липа, акация и др. Според новия лесоустройствен план площта на дъбовите гори ще се увеличават предимно за сметка на иглолистните насаждения и на нископродуктивните широколистни гори, каквито са тези от келяв габър.

Най-разнообразен и относително добре съхранен е *животинският свят* в защитените природни територии и в горския фонд на общината. Интерес за ловен туризъм представляват дивата свиня, сърната, лисицата, сивият заек и др., а от пернатия дивеч – фазан, яребица и пъдпъдък. Орнитофауната е представена не само от многобройни местни видове, но и от множество прелетни птици, голяма част от които са защитени видове. Голямо е разнообразието от влечуги и земноводни, а рибното богатство е предпоставка за развитие на риболовен туризъм.

1.2.2. Туристически потенциал

Все повече надежди се възлагат на алтернативния туризъм, като възможност за развитие на висококачествен туристически продукт в общините, които нямат възможност за развитие на масов (морски или планински). На територията на община Велики Преслав съществуват благоприятни условия за развитие на алтернативен туризъм (историко-познавателен, културен, еко-, селски, и др.). Качественото му развитие може да доведе до намаляване на безработицата и увеличаване на БВП. Пред общината все още стоят възможности за неговото доразвиване, но е нужно да се направи реалистична оценка на

факторите и възможностите за развитието му. Поради този факт, факторите биха могли да се групират по следния начин: на първо място стоят туристическите ресурси – природни, антропогенни, човешки. Оценяват се възможностите за използването им при различните видове туризъм. След това се дава оценка на туристическия продукт предлаган в общината. Анализират се условията за развитието на видовете туризъм. Дава се оценка на средствата за настаняване и хранене, на инфраструктурата свързана с туризма, транспортната достъпност на местата представляващи интерес от туристическа гледна точка и на туристическите организации и предприятия, ако на територията на общината има такива. Съседството на община Велики Преслав с общините Върбица, Смядово, Шумен и Търговище, както и наличието на атрактивни природни забележителности могат да спомогнат за реализирането на регионален туристически продукт. Близостта на общината до северночерноморските ни курорти е предпоставка за привличане на туристи за едно- или няколко дневни турове.

Туристическите ресурси на общината могат да бъдат поделени на три вида: природни, антропогенни и човешки. От природните ресурси на територията ѝ се намират резерватите „Патлейна”, „Дервиша”.

Резерватът „Патлейна”, който има статут на поддържан резерват, се намира в непосредствена близост до гр. Велики Преслав. В него се намират находища от див рошков и урумово лале. За създаването и предлагането на интересен туристически продукт ще способства и намиращият се в близост средновековен манастир от Хв. „Свети Пантелеймон”. В него са реставрирани помещенията на монасите, винарницата, керамичните работилници, зимника и др. Резерватът „Дервиша” е със статут на поддържан резерват, в който се намира единственото находище на „конски кестен” в нашата страна. Намира се в близост до гр. Велики Преслав. Интерес представлява и защитената местност „Блатно кокиче”, която се намира в поземления фонд на селата Кочово и Осмар. В нея има две естествени находища на ценния растителен вид “блатно кокиче”. ДДивС „Преслав” гр. Велики Преслав е важен фактор за развитие на ловен туризъм, включително и за чуждестранните ловци. Ловният туризъм придобива все голямо значение за развитието на общините, разполагащи с подходящи ресурси. За пълното усвояване на наличния потенциал за развитие на ловен туризъм в общината е необходимо изграждането на ловни хижи, отговарящи на международните изисквания. Също така на територията на общината се намират и интересни местности, комбиниращи природни и антропогенни дадености, които могат да бъдат основа за създаването на комплексен туристически продукт. Като примери могат да се изтъкнат: „Дъбравата”,

„Бункера”, „Баладжата”, „Пърнарица”, „Бункера”, „Черната локва”, „Карталъка”. Като цяло, природните туристически ресурси на територията на общината се отличават с висока атрактивност и биха спомогнали за развитието на еко-познавателен туризъм. Необходимо е обаче създаването на подходяща базисна и съпътстваща инфраструктура, оптимизиране на достъпа на природните туристически обекти и специализирано обучение на екскурзоводи.

Сред антропогенните ресурси на територията на общината с най-голям туристически потенциал е Националният историко-археологически резерват с музей „Велики Преслав”, който е и един от стоте национални туристически обекта. Това е най-значимият антропогенен обект на територията на общината и комбинацията му с други, може да доведе до създаване на един качествен туристически продукт, който да бъде използван пълноценно. Интерес от гледна точка на културно-познавателния и исторически туризъм представляват и Карталовата къща във Велики Преслав, Свещаровата църква в с. Осмар, двете църкви във Велики Преслав - „Св.Св.Петър и Павел” и „Св.Архангел Михаил”, църквата Св.Св.Кирил и Методий на територията на Националния археологически резерват, скалните манастири над селата Осмар и Троица (запазени са монашеските килии и черквите, издълбани в скалата и обитавани през XII-XIV век). Разбира се, атрактивни от туристическа гледна точка са богатият културен календар, традиционните обичаи и народните празници, характерни за този край, които могат да бъдат комбинирани с посочените природни и антропогенни ресурси.

Перспективен за общината е „винарско-дегустационният” туризъм, който по традиция се развива успешно в западните страни. Предпоставка за това е наличието на двете винарски изби – в гр. Велики Преслав (специализирано предприятие за производство на висококачествени бели вина и винено бренди) и с. Осмар (производство на вина и други алкохолни напитки - Осмарски пелин).

На територията на община Велики Преслав се намират два хотела. Също така функционират и две хижи – „Патлейна” с капацитет 45 легла и „Тича”. Общината разполага с 10.5 % от легловата база на областта. Това ѝ отрежда второ място след община Шумен. Но тази база не се използва пълноценно, тъй като са осъществени само 1.9 % от нощувките в областта. По този показател тя отстъпва и на община Върбица, която въпреки по-малкия леглови капацитет е осъществила 3.1 % от нощувките в областта.

Област/ общини	Средства за подслон	Легла	Легла - денонощия	Реализирани нощувки		Пренощували лица	
				Общо	В т.ч. от чужденци	Общо	В т.ч. от чужденци
Обл.Шумен	16	1100	335728	43366	9844	34405	7465
Велики Преслав	2	116	26410	820	13	820	13
Венец	-	-	-	-	-	-	-
Върбица	1	56	19760	1365	200	909	160
Каолиново	-	-	-	-	-	-	-
Каспичан	2	71	6532	715	17	546	12
Никола- Козлево	-	-	-	-	-	-	-
Нови Пазар	-	-	-	-	-	-	-
Смядово	-	-	-	-	-	-	-
Хитрино	-	-	-	-	-	-	-
Шумен	11	857	283026	40466	9614	32130	7280

Източник: НСИ, 2004г.

На територията на общината има и заведения за хранене и развлечения, в т.ч. кафетерии, пицарии и др.

За привличане на платежоспособни клиенти всички гореописани обекти се нуждаят от реконструкция, обновяване и по-висока категоризация.

В заключение, може да се отбележи, че общината разполага със значителен потенциал за развитие на културно-познавателен, исторически, екологичен, ловен, развлекателен и религиозен туризъм. Все още обаче съществува несъответствие между наличните природни, антропогенни и човешки ресурси за развитие на туризма и степента на изграденост на туристическата инфраструктура. Нужни са по-агресивни действия в сферата на маркетинговата и рекламна дейност, откриването на сериозни инвеститори и увеличаване на финансовите ресурси за поддръжка на туристическите обекти. Нужно е привличането на висококвалифициран персонал в сферата на туризма и развитие на допълнителни видове туризъм.

1.2.3. Екологична ситуация

Събирането и анализирането на актуална информация за екологичната обстановка в община Велики Преслав е затруднено, поради липсата на ефективно- действаща система за мониторинг. Единични измервания се извършват само на определени компоненти на

околната среда по графици на РИОСВ-Шумен и във връзка с някои инцидентни замърсявания. Данните за генерираните количества ТБО са приблизителни, липсват конкретни данни от замервания на замърсени почви, а така също за доказано шумово и радиационно замърсяване на околната среда в общината.

Въпреки недостатъчната екологична информация, липсата на големи промишлени предприятия на територията на общината дава основание да се допусне, че тя се отличава с относително чиста и съхранена природна среда. Това, наред с наличието на атрактивни туристически обекти, е важна предпоставка тя да бъде притегателен туристически център. Като се имат предвид намеренията на общината за приоритетно развитие на туристическия сектор, една от главните задачи трябва да бъде опазването на околната среда и рационалното използване на природните ресурси.

Основни замърсители на околната среда на територията на общината са няколко производствени предприятия, свързани преди всичко с винопроизводството, автомобилния транспорт, бензиностанциите, бита и животновъдните ферми. Горивните инсталации в бита, производствените предприятия и обществените сгради са източник на замърсяване на въздуха с въглеродни окис, въглероден двуокис, серен двуокис, метан, прах и др. Емисиите на вредни вещества в атмосферата от индустриални горивни и производствени процеси в община Велики Преслав⁷ са както следва:

- *серен двуокис* – 85 t (на трето място в област Шумен след общините Шумен и Каспичан);
- *азотни окиси* – 13 t (на четвърто място в област Шумен след общините Шумен, Каспичан и Нови пазар);
- *неметанови летливи органични съединения* – 12 t (на трето място в област Шумен след общините Шумен и Каспичан);
- *метан* – 35 t (на пето място след общините Шумен, Върбица, Каспичан и Нови пазар);
- *въглероден окис* – 7 t (на четвърто място след общините Шумен, Каолиново и Каспичан);
- *въглероден двуокис* – 8 649 t (на пето място след общините Шумен, Нови Пазар, Каспичан и Каолиново);
- *двуазотен окис* – 0,9 t (на четвърто място след общините Шумен, Каспичан и Нови пазар).

⁷ По данни от НСИ за 2003 г.

Тези данни показват, че в сравнение с останалите общини в област Шумен, община Велики Преслав спада към общините с относително добри характеристики на качеството на атмосферния въздух, което се дължи на липсата на големи предприятия, които трайно да замърсяват въздушния басейн.

Водите в община Велики Преслав се замърсяват главно от:

- селищната канализационна мрежа гр. Велики Преслав – замърсители, характерни за битово-фекални води;
- винарската изба “Хан Крум” АД, с. Хан Крум, където максималното регистрирано превишение на ПДК за показател БПК₅ е 35,8 пъти;
- “Винекс Преслав” АД гр. В.Преслав, където максималното превишение на ПДК за показател БПК₅ е 21 пъти, а за показателя неразтворени вещества – 2 пъти.

Хидрохимичните характеристики на двете главни реки в общината (Голяма Камчия и Врана) ги определят като речни течения от втора и трета категория, като влошени са показателите за нитритен азот (N-NO₂), амониеви йони (N-NH₄), фосфати (PO₄) и др. След с.Кочово (за р.Врана) и след гр.Велики Преслав (за р.Голяма Камчия) по показателя разтворени вещества и двете поречия са от първа категория (540-600 mg/l). Превиишение на ПДК за показателите желязо и манган се констатира през месеците май, август и ноември при пункт “с.Хан Крум ПК “Строителни материали”. Максимално превишение за показателите желязо и манган се установява през м. ноември, съответно 9,8 пъти над ПДК и 20 пъти над ПДК. При същия пункт през м. май се наблюдава превишение и за показателите амоний (2,3 пъти над ПДК) и нитрити (1,7 пъти над ПДК). Влошените качествени характеристики на речните води в общината се дължат главно на недовършеното изграждане на ГПСОВ гр.Велики Преслав и на заустването на отпадните битови води в селата без изградена канализационна система (канализационна система има само в общинския център и с. Осмар). Сериозен замърсител на водите на р.Врана е и гр.Търговище. Опазването на подземните и повърхностните води в общината от замърсяване налага предприемането на ефикасни мерки за решаването на проблема за доизграждане на ГПСОВ във Велики Преслав, изграждане на канализационни системи на населените места в общината, в които за целта се използват попивни (септични) ями, а също така да се ликвидират нерегламентираните сметища.

Потенциални източници на замърсяването на почвената покривка в общината са използваните в земеделието агрохимически средства (торове и средства за растителна защита), депата за твърди битови и производствени отпадъци, а също така и складираните

за съхранение, негодни за употреба пестициди и други химически средства за растителна защита. Такива препарати се съхраняват в:

- с. Хан Крум – 15 броя контейнери на склад в селскостопанския двор;
- гр. Велики Преслав – 7 тона на склад в селскостопанския двор (с лошо състояние на сградата);
- с. Златар – 9,5 тона и 2 100 л на склад в селскостопанския двор (с лошо състояние на сградата);
- с. Мостич – 2 тона на склад в навес и др.

Целостта на почвената покривка е нарушена от строителството, от добива на полезни изкопаеми в двете кариери край селата Драгоево и Троица (6 520 дка) и от многобройните депа за депониране на отпадъците (с обща площ над 50 дка), което налага предприемането на мерки за рекултивиране на нарушените територии.

На територията на община Велики Преслав средногодишно се генерират около 8 хил.тона **твърди битови отпадъци**. Има данни за генерирани количества строителни отпадъци (270 тона), производствени отпадъци (2400 тона) и опасни отпадъци (210 тона)⁸. Показателят събрани битови отпадъци на човек от населението – (504 кг/чов/год) има близки стойности до тези за страната и областта (съответно 502 и 535 кг/чов/год). Организирано сметосъбиране и сметоизвозване има само в общинския център, което означава, че над 43 % от населението на общината не е обхванато от тази дейност и това е причината за многобройните локални нерегламентирани селски сметища в общината. След запръстяване на нерегламентираните сметища, се появяват нови, именно поради липсата на организирано сметосъбиране извън общинския център. Според Областната стратегия за развитие⁹ до 2009 г. нерегламентираните сметища и общинските депа за ТБО, включително и двете регламентирани депа в община Велики Преслав, разположени в местностите "Каралъч" (за гр.Велики Преслав) и "Старата кариера" (за с.Хан Крум), следва да се закрийт и санират и да се използва регионалното депо в Шумен. Макар че въвеждането на организирано сметосъбиране и сметоизвозване, обхващащо 100 % от населението в общината, поставя пред финансови затруднения общинските власти, следва да се предприемат мерки за закриването на депата, тъй като те не отговарят на съвременните изисквания за управление на ТБО. В общината не е въведена система за разделно събиране на отпадъците, липсват и предприятия за преработка на вторични суровини. Тъй като проблемът за управлението на отпадъците в общината е един от

⁸ Източник: План за развитие на община Велики Преслав за периода 2007-2013 г.

⁹ Източник: Стратегия за развитие на област Шумен, 2005 г.

критичните, общинските власти са разработили “Програма за управление на отпадъците” и “План за действие” към нея, като стратегическите документи са с хоризонт 2008 г. Тяхното изпълнение ще доведе до положителна промяна на дейностите, свързани с управлението на отпадъците в общината. В общината се реализира и проект за “Фамилно компостиране на растителни и животински отпадъци в домакинствата”, който са включени 200 домакинства от гр. Велики Преслав, кв. Кирково, с. Осмар и с. Драгоево¹⁰.

На територията на община Велики Преслав има три категории *защитени територии*¹¹, представени от два подържани резервата, един природен парк и две защитени местности. Защитените територии са с обща площ 9 680 дка, от които резерватите заемат 484 дка с буферни зони от 1 301 дка горски фонд.

Подържаният резерват “Патлейна” е обявен първоначално през 1948 г. като защитена територия със статут на природен резерват, а през 1999 г. е прекатегоризиран в подържан резерват, съгласно изискванията на новия Закон за защитените територии. Резерватът се намира на 4 км. южно от гр. Велики Преслав, на северния склон на Преславската планина. Площта на резервата е 378 дка. Обявен е за съхраняване и защита на най-голямото естествено находище в България на вида див рожков, който е терциерен реликт, включен в Червената книга на България. В защитената територия, като съобщество растат още дъб, бряст, габър и др., а от тревните видове най-значим е защитеният вид урумово лале. На територията на резервата и в непосредствена близост до него се намират няколко исторически паметника – останки от манастирска църква и занаятчийска работилница с пещи от времето на Първото българско царство (края на IX и началото на X в.) и средновековния манастир от X век “Свети Пантелеймон”.

Подържаният резерват “Дервиша” е обявен първоначално през 1948 г. като защитена територия със статут на природен резерват, а през 1999 г. е прекатегоризиран в подържан резерват, съгласно изискванията на новия Закон за защитените територии. Резерватът се намира по северния склон на Преславската планина, на 3 км от гр. Велики Преслав, в ДГФ на ДДС “Велики Преслав” и заема площ от 106 дка. Той обявен за защитена територия с цел съхраняване и строга защита на единственото естествено находище на конски кестен в България. Отделни екземпляри от конския кестен достигат до 35 метра височина. В защитената територия растат още орех, клен, габър, сребролистна липа и др. На югоизток резерватът граничи с останки от стар римски път.

Природният парк “Шуменско плато” е обявен съгласно ЗЗТ със Заповед № 563/08.05.2003 г. Паркът е най-голямата защитена територия в района на РИОСВ – площта

¹⁰ Източник: План за развитие на община Велики Преслав за периода 2007-2013 г.

¹¹ Източник: Стратегия за развитие на област Шумен, 2005 г.

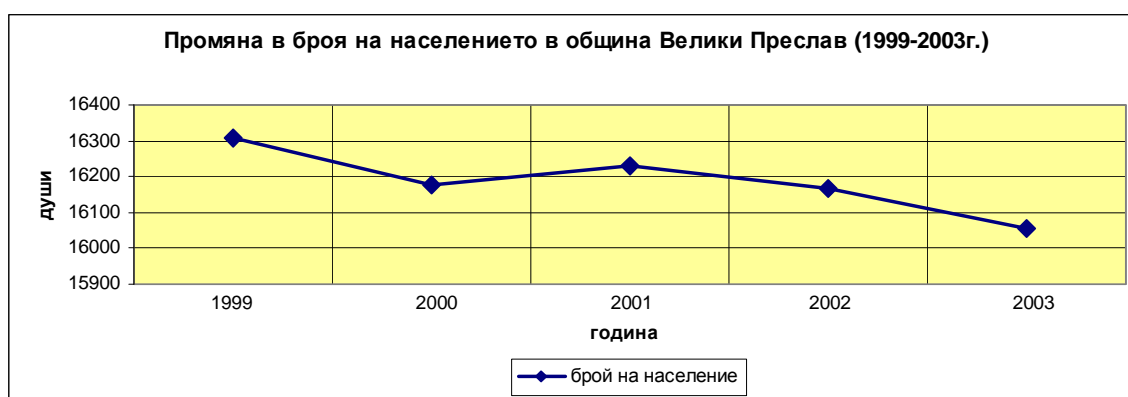
му е 39 299 дка, от които 37 039 дка попадат в ДГФ на ДЛ“Шумен” и ДДС“Велики Преслав”, а 2 260 дка – в общинския фонд на община Шумен. Разположен е югозападно от гр. Шумен и обхваща по-голямата част от Шуменското плато. В границите на община Велики Преслав попадат 8 193 дка, или около 22 % от площта на парка. Географското положение, особеностите на релефа и почвено-климатичните условия предопределят голямото флористично разнообразие в парка – повече от 550 вида висши растения, от които над 100 вида лечебни растения. Обликът на гората се определя от представители на коренната дървесна растителност – мизийски бук, и смесените съобщества широколисти гори, в които бука съжителства с келяв габър, цер, благун, клен, ясен, сребролистна липа, космат дъб и др. В тревната покривка се включват редица защитени, застрашени и редки растителни видове от Червената книга на България като горска съсънка, гръцка ведрица, давидов мразовец, снежно кокиче, черноморска ведрица, кадифено великденче, българско еньовче, кавказка копривка и др. Природният парк “Шуменско плато” с местоположението си, умерения климат и разнообразните биотопи е местообитание за много представителни на животинския свят. Висшата фауна е от среноевропейски тип, с понтийски елементи и включва 109 вида гръбначни животни, от които 28 вида бозайници, 61 вида птици, 14 вида влечуги и 6 вида земноводни. Голямо е и видовото разнообразие на орнифауната, като 45 вида са гнездеци, а останалите са прелетни или зимуващи видове. На територията на парка има около 60 пещери – сухи и водни, въртопи, скални образувания, скални манастири и църкви – археологически останки на крепости и селища, датиращи от различни исторически епохи. Особено впечатляващи са разположените на 4 км северно от с.Осмар в местността Осмарския боаз скални манастири, състоящи се от църкви, килии и гробници. Най-голям е т. нар. "Костадинов манастир". На 2,5 км северозападно от село Троица в местността Троицкия боаз също се намират два скални манастира. Географското положение, особеностите на релефа, видовото разнообразие на флората и фауната и създадената мрежа от екопътеки за организиран туризъм предоставят благоприятни възможности за превръщането му в притегателен център за вътрешен и международен познавателен и екотуризм.

На територията на община Велики Преслав, в землищата на селата Кочово и Осмар се намират две защитени местности (“Калпунар” и “Осмар”) с естествени находища на ценния растителен вид блатно кокиче, което е основание за поставянето на заеманата от вида територия под защита. С общата площ от 270 дка, тези находища на блатно кокиче са най-големите в Северна България.

1.2.4. Демографска ситуация

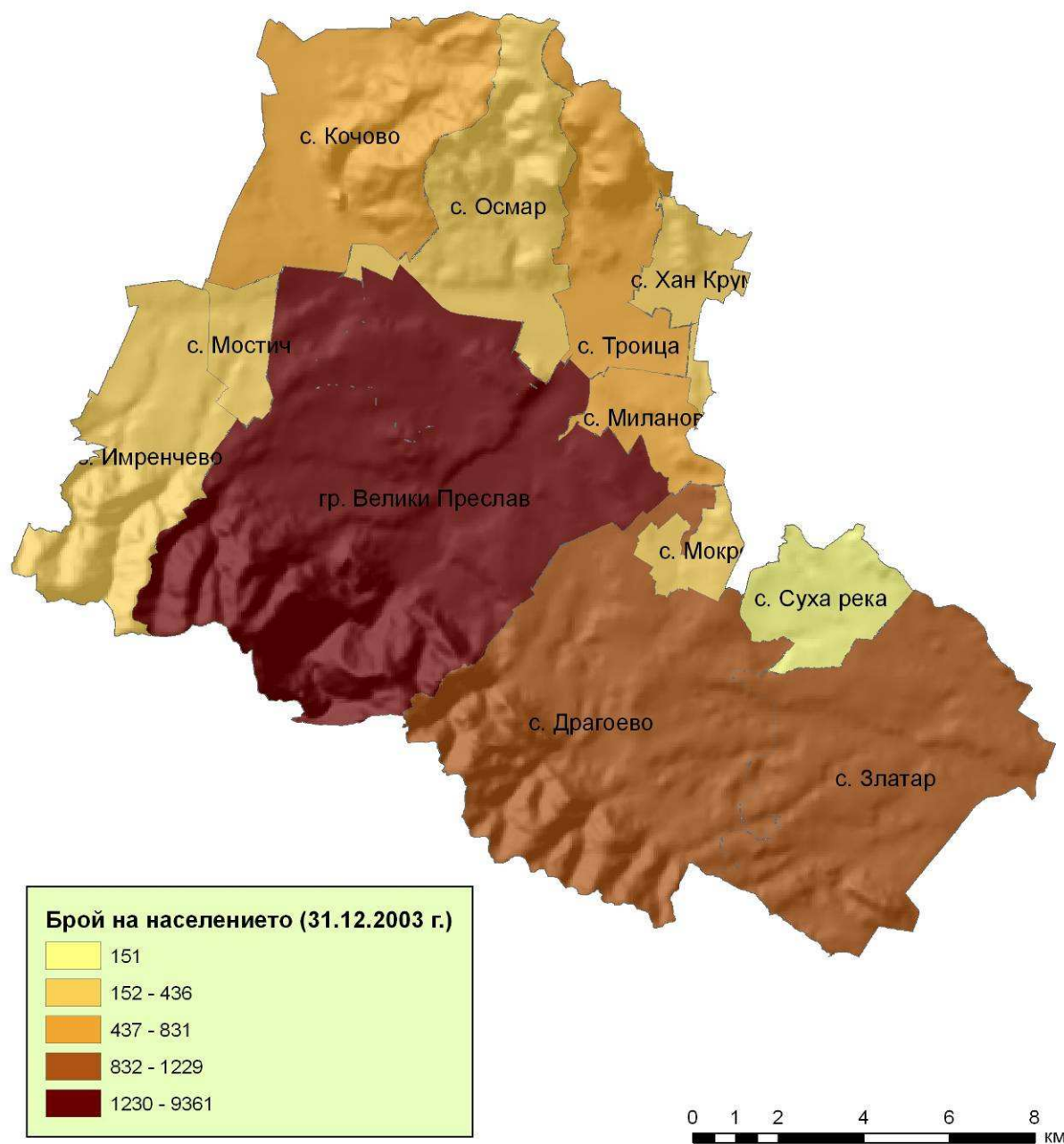
Брой и динамика на населението

Според данни от 2003г. населението на община Велики Преслав е 16057 души, от които 50,2% са жени. От 1989г. то намалява в резултат на емиграциите и отрицателния естествен прираст. Това е причината човешките ресурси на община Велики Преслав бързо да намаляват както в количествено, така и в качествено отношение. Тенденцията за намаляване на населението в страната и областта е характерна и за общината за изследвания период (1999-2003г.). То води до ограничаване на работната сила и възпроизводствения потенциал.

Общината се класифицира като селска. Жителите на град Велики Преслав са 9361 души или 57.6 % от населението на общината. В общината има 11 села в които живеят 6808 души. От тях две са с население над 1000 души – с.Златар (1245) и с.Драгоево (1183). На територията на общината преобладават населените места с население между 200 и 499 жители. Те са 5 на брой. В тях живеят 12.2 % от жителите на общината. Следват населените места (3 на брой) с население от 500 до 999 жители. В тях живеят 14.2 % от населението. Населените места с 1000 до 1499 жители са представени от двете гореспоменати най-големи села. В тях живее 15.1 % от населението. С най-голям дял (57.6%) се отличават населените места с население над 1500 жители (1 на брой). Тук се включва общинският център град Велики Преслав. Също 1 на брой са населените места с население под 200 жители. Тук е включено най-малкото селище в общината по брой на жители – с. Суха река (151 души).

Брой жители	Селища	Население %
Под 200	1	0.9
200-499	5	12.2
500-999	3	14.2
1000-1499	2	15.1
Над 1500	1	57.6

Естествено възпроизводство

През последните години изселванията от общината към други региони на страната и извън нея доведоха до значително влошаване на демографските структури. Това от своя страна води до проблеми в естественото възпроизводство на населението. Динамиката на основните демографски процеси – брачност, разводимост, раждаемост и смъртност показват задълбочаване на демографската криза в общината. На територията на община Велики Преслав са сключени 48 брака, което представлява 6.8 % от сключените в

областта. През изследвания период (1999-2003г.) години нивото на брачност е спаднало значително (вж. приложената таблица в края на раздела), поради застаряването на населението и отказа от сключване на бракове при сегашните социално-икономически условия в общината. С коефициент на брачност по-висок от средния за областта (3.5 ‰) и общината (2.9 ‰) се отличават следните населени места: Имренчево (9.2 ‰), Кочово (5.3 ‰), Миланово (4.6 ‰), докато в селата Мостич, Осмар и Суха река не е имало сключени бракове през 2003г.

За разлика от брачността, стойностите на коефициента на разводимост в общината нараснаха значително през изследвания период и достигнаха 1.4 ‰. Извършени са 23 бракоразвода, което представлява 7.6 % от тези в областта. Това може да се приеме като отражение на влошените социално-икономически условия в общината след 1989 г. С по-високи стойности от средните за областта (1.5 ‰) и общината (1.4 ‰) са с. Троица (2.4 ‰), с. Имренчево (2.3 ‰) и гр. Велики Преслав (2 ‰). Село Драгоево е с по-нисък коефициент (0.9 ‰), докато в останалите населени места не е имало бракоразводи през 2003г.

Населено място	Коефициент на брачност ‰	Коефициент на разводимост ‰
с. Драгоево	2.6	0.9
с. Златар	1.6	0
с. Имренчево	9.2	2.3
с. Кочово	5.3	0
с. Миланово	4.6	0
с. Мокреш	3.1	0
с. Мостич	0	0
с. Осмар	0	0
гр. Велики Преслав	3	2
с. Суха река	0	0
с. Троица	2.4	2.4
с. Хан Крум	2.3	0

През последните 15 години има трайна тенденция към намаляване на раждаемостта в общината. На територията ѝ през 2003г. са родени 131 деца, което представлява 6.8 % от родените в областта. Коефициентът на раждаемост е 8.1‰, срещу 9,6‰ за областта и 8.6‰ за страната. С коефициент на раждаемост по-висок от този на областта и общината се отличават селата Мокреш (12.4 ‰) и Миланово (10.8 ‰). С равен на коефициента за страната и по-висок от този на общината е град Велики Преслав (9.6 ‰), а село Мостич (8.5 ‰) и с по-висок от този на общината. С изключително нисък коефициент на раждаемост са селата Троица (1.2 ‰) и Осмар (2.6 ‰).

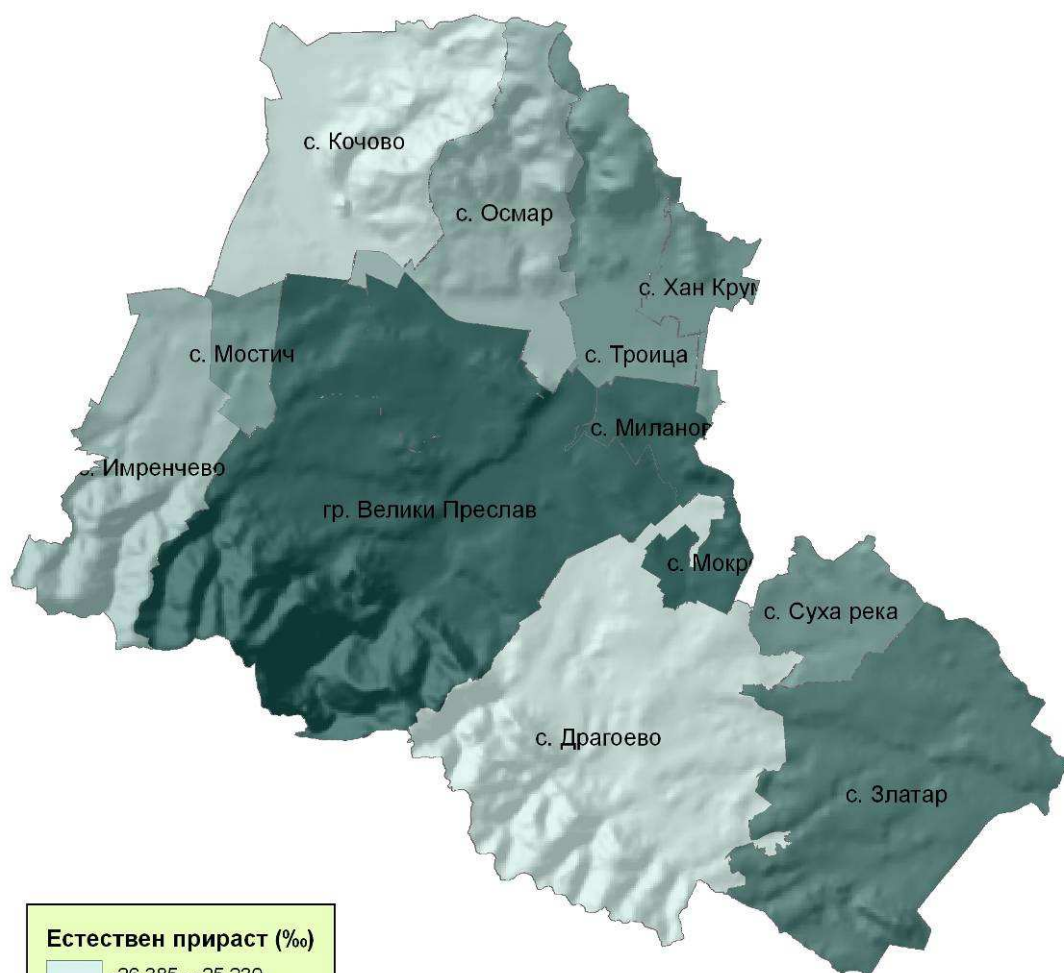
Трайна тенденция към поддържане на високи стойности на смъртността в общината е вследствие на застаряването на населението и влошаването на здравното

обслужване през последните години. На територията на общината през 2003г. са починали 273 души, което представлява 9.3 % от починалите в областта. Коефициентът на смъртност (17.0‰) е по-висок от този за областта 14.6‰ и за страната 14.3‰. С по-нисък коефициент на смъртност от този за областта и общината са град Велики Преслав (13.1 ‰) и село Миланово (13.9 ‰), а с по-нисък от този на общината са селата – Мокреш (15.5 ‰) и Троица (16.8 ‰). Останалите населени места на територията на общината са с по-висок коефициент, като с изключително висок се отличават селата Драгоево (31.3 ‰) и Имренчево (27.5 ‰).

Важни показатели за жизненото равнище в общината са динамиката и нивото на детската смъртност. Стойностите на този показател през последните години бележат постоянно нарастване. Детската смъртност в общината е 15.3‰, което е по-малко от тази за областта (17.7‰) и по-голяма от тази за страната (12.3‰). На територията на общината са починали 2 деца на възраст до 1 година, което е 5.9 % от починалите в областта. Стойностите на коефициента на детска смъртност (22.2 %) са по-високи от средните за общината, областта и страната. В резултат от негативните тенденции в динамиката на раждаемостта и смъртността на населението в общината през последните 15 години, отрицателните стойности на естествения му прираст постоянно нарастват. Това води до намаляване на демографския потенциал на общината и ще играе ролята на ограничаващ фактор за бъдещото ѝ социално-икономическо развитие. Коефициентът на естествения прираст за страната през последното десетилетие е отрицателен, като за 2003г. е 5.7 ‰. В област Шумен стойността на коефициента на естествения прираст за същата година е бил -5 ‰, а за община Велики Преслав -8.9 ‰. С по-нисък макар и също отрицателен естествен прираст от средния за страната, областта и общината са селата Миланово (- 3.1 ‰) и Мокреш (- 3.1 ‰), както и град Велики Преслав (- 3.5 ‰). Останалите населени места са с по-висок отрицателен естествен прираст.

Област/ Община	Брачност		Разводимост		Раждаемост		Смъртност		Детска смъртност		Естествен прираст	
	1999г.	2003г.	1999г.	2003г.	1999г.	2003г.	1999г.	2003г.	1999г.	2003г.	1999г.	2003г.
Шумен	4.3	3.5	1.2	1.5	10.1	9.6	14.4	14.6	16.8	17.7	-4.3	-5.0
Велики Преслав	3.2	2.9	1.2	1.4	10.5	8.1	17.4	17.0	17.6	15.3	-6.9	-8.9

Населено място	Коефициент на раждаемост	Коефициент на смъртност	Коефициент на детска смъртност	Естествен прираст
с. Драгоево	6	31.3	-	- 25.3
с. Златар	6.5	17.1	-	- 10.6
с. Имренчево	4.6	27.5	-	- 22.9
с. Кочово	6.6	33	-	- 26.4
с. Миланово	10.8	13.9	-	- 3.1
с. Мокреш	12.4	15.5	-	- 3.1
с. Мостич	8.5	22.8	-	- 14.3
с. Осмар	2.6	23.4	-	- 20.8
гр. Велики Преслав	9.6	13.1	22.2	- 3.5
с. Суха река	6.6	19.9	-	- 13.3
с. Троица	1.2	16.8	-	- 15.6
с. Хан Крум	4.6	18.4	-	- 13.8

Миграции

Показателите за механичния прираст на населението показват запазване на тенденцията за увеличаване на външните миграции предизвикани от лошата икономическа обстановка и високия % безработица. Направленията на миграциите са - от селата към общинския и областния център и от областта към големите градове в страната или чужбина. Главните причини са привлекателността с възможностите за намиране на работа и по-доброто състояние на инфраструктурата. С най-много заселени са гр. Велики Преслав (176) и с. Златар (30). С най-много изселени се отличават същите селища. По отношение на механичния прираст изпъкват гр. Велики Преслав и селата Хан Крум, Троица, Имренчево, Суха река, Осмар, като той е положителен. Трябва да се отбележи много важният факт, че в град Велики Преслав и село Хан Крум, положителния механичен прираст надвишава отрицателния естествен и те нарастват.

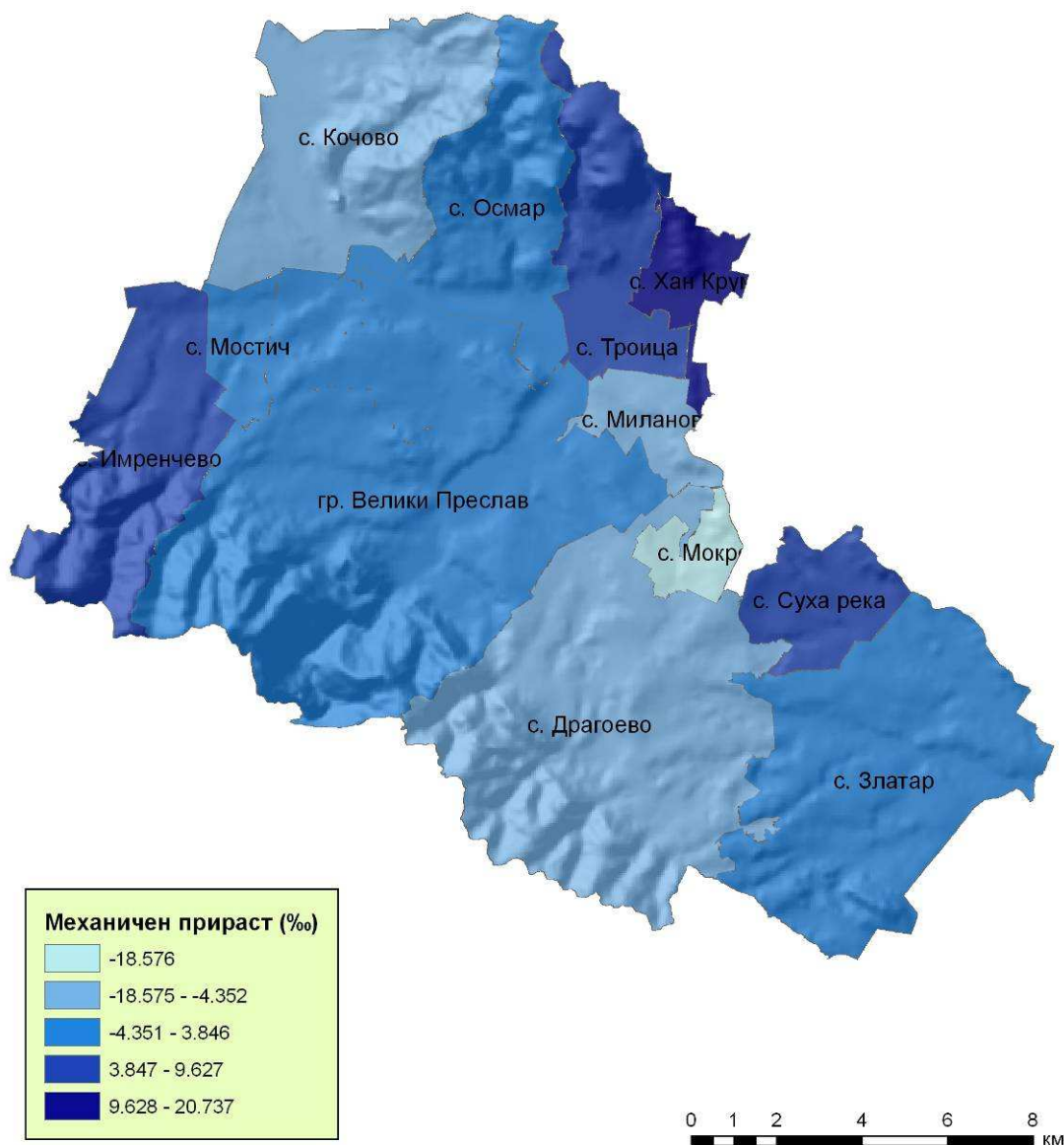
Миграционни процеси в община Велики Преслав (1999-2003 г.)

Район/ област/ община	1999г.			2003г.		
	заселени	изселени	Мех. прираст	заселени	изселени	Мех. прираст
Област Шумен	5050	5364	-314	4251	4432	-181
Велики Преслав	431	443	-12	307	274	-133

Сравнение на миграционните процеси в община Велики Преслав с тези в страната и област Шумен

Страна , област и община	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
България	152269	71321	80948	152269	71321	80948	0	0	0
Шумен	4251	1926	2325	4432	2011	2421	-181	-85	-96
Велики Преслав	307	133	174	274	128	146	33	5	28

Населено място	Заселени	Изселени	Механичен прираст
с. Драгоево	12	17	-5
с. Златар	30	33	-3
с. Имренчево	17	13	4
с. Кочово	13	20	-7
с. Миланово	5	10	-5
с. Мокреш	4	10	-6
с. Мостич	8	8	0
с. Осмар	8	7	1
гр. Велики Преслав	176	140	36
с. Суха река	3	2	1
с. Троица	17	9	8
с. Хан Крум	14	5	9

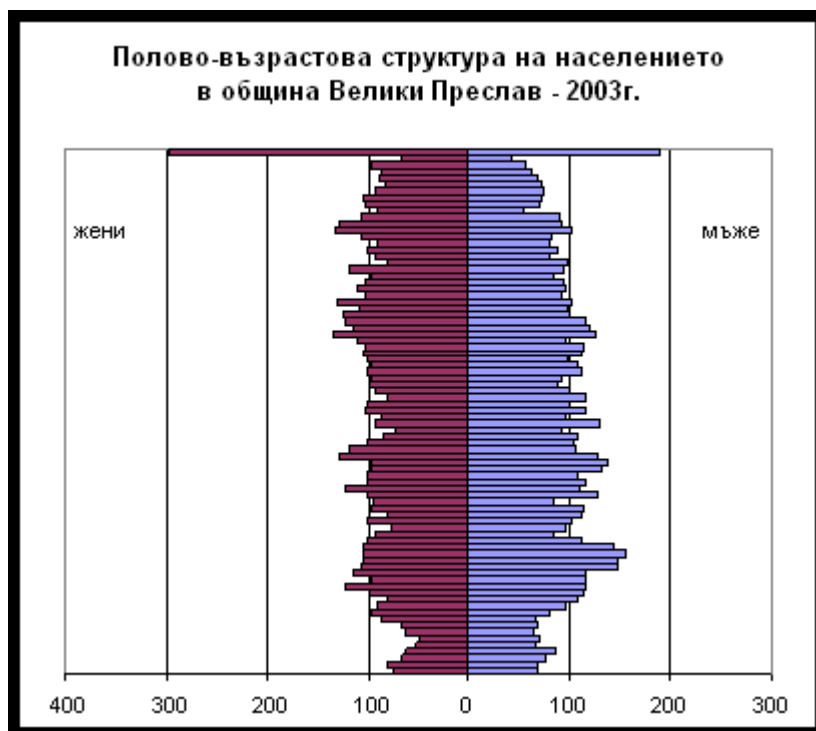

Гъстота и структура на населението. Полово-възрастова и етническа структура

Намаляването на населението в общината е основната причина за намаляването на географската му гъстота. Гъстотата на населението в община Велики Преслав е 58.6, което е под средното за страната и областта. Делът на селското население в общината представлява 48.4 %. Тези стойности са по-високи от средните за областта (37,1) и страната (30,3).

Страна/област/община	Гъстота	Градско население %	Селско население %
България	70.3	69.7	30.3
Област Шумен	59.2	62.9	37.1
Велики Преслав	58.6	57.6	48.4

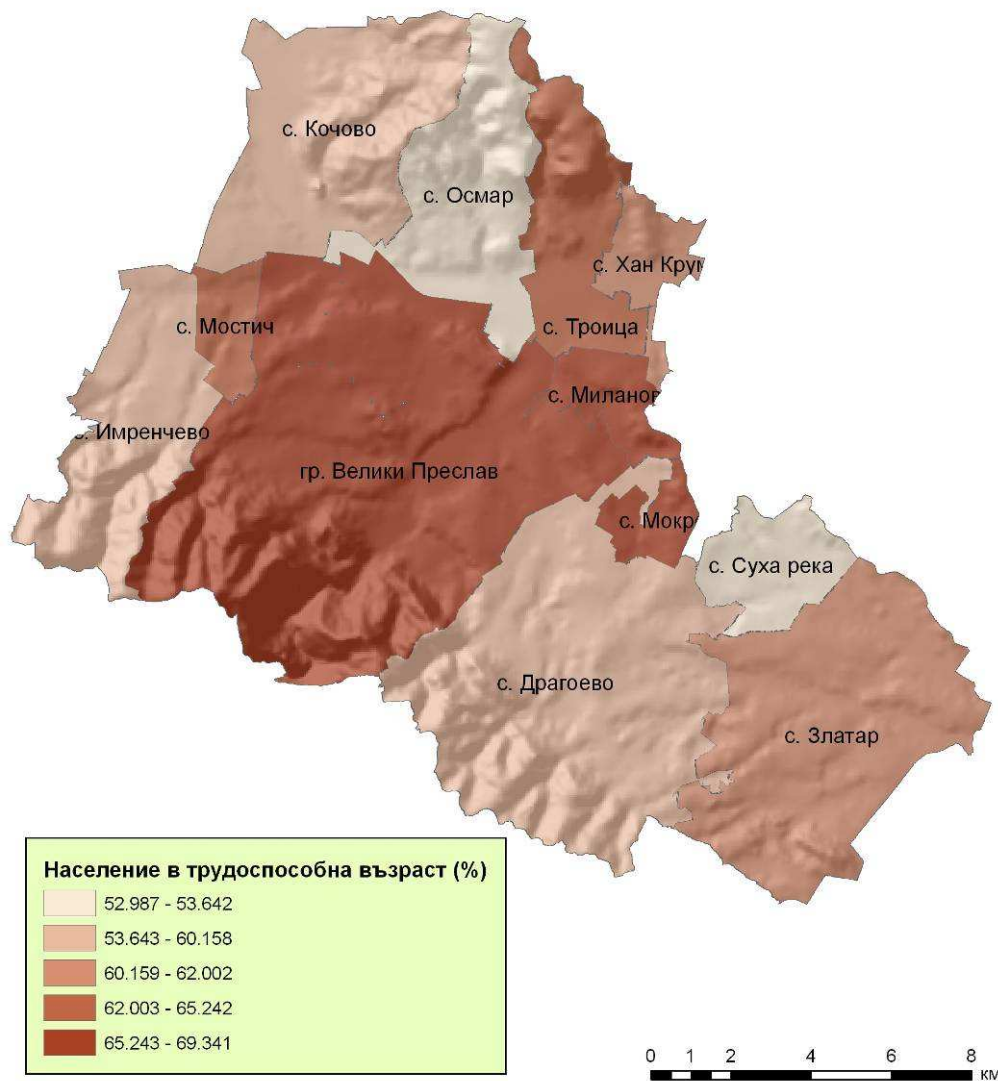
Тенденцията характерна за страната при половото съотношение се проявява и в община Велики Преслав. Жените са по-голямата част от населението. През 2003г. жените представляват 50.2% от населението на общината, в сравнение за страната - 51.4% и Шуменска област – 52.3%. С преобладаващо мъжко население са селата Миланово, Мокреш, Осмар, Суха река, Троица и Хан Крум. Мъжете са повече в по-младите възрастови групи до 49 г. Във възрастовата група 50-59 г. има относително изравняване на половете. След това делът на жените започва плавно да расте и достига до почти двойни стойности спрямо мъжете след 80 годишна възраст. Но това като цяло е характерно за страната и се дължи на по-високата средна продължителност на живота при жените. Негативните тенденции в развитието на демографските процеси задълбочават промените във възрастовата структура на населението, както в страната, областта така и в общината. Процесът на демографско застаряване продължава и вече навлезе в изключително тревожен етап. Този процес продължава да оказва влияние върху формирането на трудовия потенциал в общината и най-вече върху неговото възпроизводство. Полово-възрастовата пирамида показва, че общото намаляване на населението и неговото застаряване се дължат на намаляването на броя на населението в най-младите възрасти. На територията на общината съществува трайна тенденция към намаляване на населението в подтрудоспособна възраст, поради спадащата раждаемост. Това ще доведе и до намаляване в бъдеще на населението в трудоспособна възраст и ограничаване на работната сила в общината. Същевременно населението в пенсионна възраст ще нараства, което ще повишава и социалното натоварване на икономически активните лица в общината и ще увеличава натиска върху бюджета. Сред лицата в подтрудоспособна и в трудоспособна възраст преобладават мъжете, докато сред населението в пенсионна възраст значително преобладават жените. В настоящия момент половата структура на населението в общината е относително благоприятна за естественото възпроизводство и трудовото участие на населението.

Население под, в и над трудоспособна възраст към 31.12.2003г. в област Шумен и община Велики Преслав

Област/ община	Общо			Под трудоспособна възраст			В трудоспособна възраст			Над трудоспособна възраст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Шумен	200701	97730	102971	34482	17787	16695	122176	64111	58065	44043	15832	28211
Велики Преслав	16057	7972	8085	2589	1331	1258	9292	5088	4204	4176	1553	2623

Делът на хората в трудоспособна възраст в община Велики Преслав е близък до средния за областта. Трябва да се отбележи, че населението в под трудоспособна възраст е значително по-малко от това в над трудоспособна възраст. Също така делът на населението в над трудоспособна възраст е по-висок от този за областта. С по-висок дял население в под трудоспособна възраст от средните за областта и общината се отличава с. Мостич (20 %). По-висок процент от средния за общината имат селата: Златар (17 %), Миланово (17 %) и Мокреш (17 %). С изключително малки дялове са селата Осмар (4 %) и Хан Крум (8 %). По-висок дял на население в трудоспособна възраст от средния за областта и общината имат град Велики Преслав (64 %), с. Миланово (63 %) и с. Мокреш (63 %). Същите се отличават и с по-малък процент население в над трудоспособна възраст. Това е положително от гледна точка на коефициента на възрастова зависимост и формирането на работната сила. С изключително нисък процент население в трудоспособна и изключително висок в над трудоспособна възраст се отличава с. Осмар (съответно 40 % и 56 %).

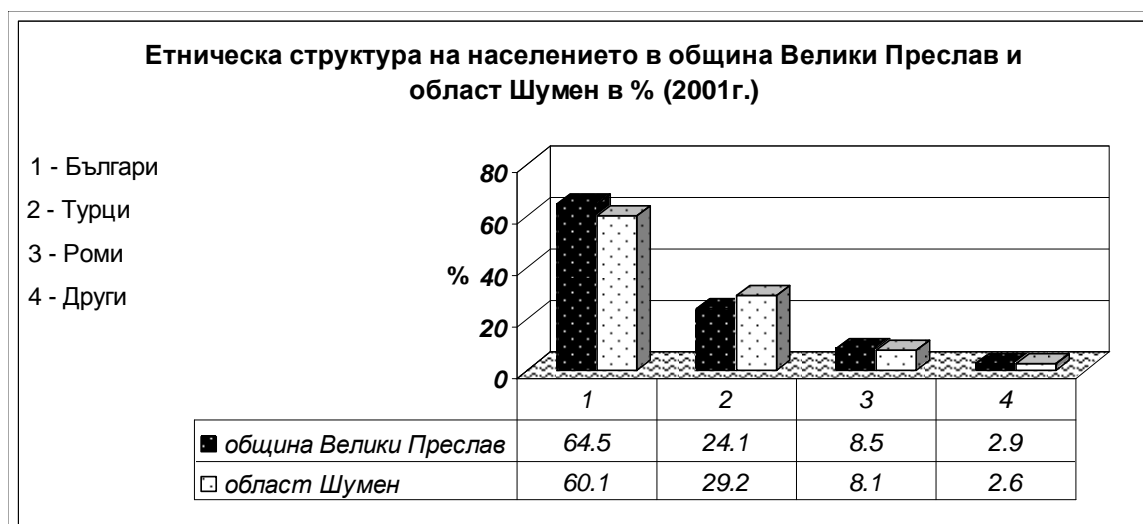

Население под, в и над трудоспособна възраст към 31.12.2003г. в %

Област/община/ населено място	Под трудоспособна	В трудоспособна	Над трудоспособна
Шумен	17.2	60.9	21.9
Общ. Велики Преслав	16.1	57.9	26.0
с. Драгоево	12	53	35
с. Златар	17	53	30
с. Имренчево	15	50	35
с. Кочово	13	55	32
с. Миланово	17	63	20
с. Мокреш	17	63	20
с. Мостич	20	57	23
с. Осмар	4	40	56
гр. Велики Преслав	16	64	20
с. Суха река	14	51	35
с. Троица	12	57	31
с. Хан Крум	8	50	42

Коефициентът на възрастова зависимост през 2003 г. за страната е 45,5, за областта - 45,6, а за община Велики Преслав той е – 50.9.

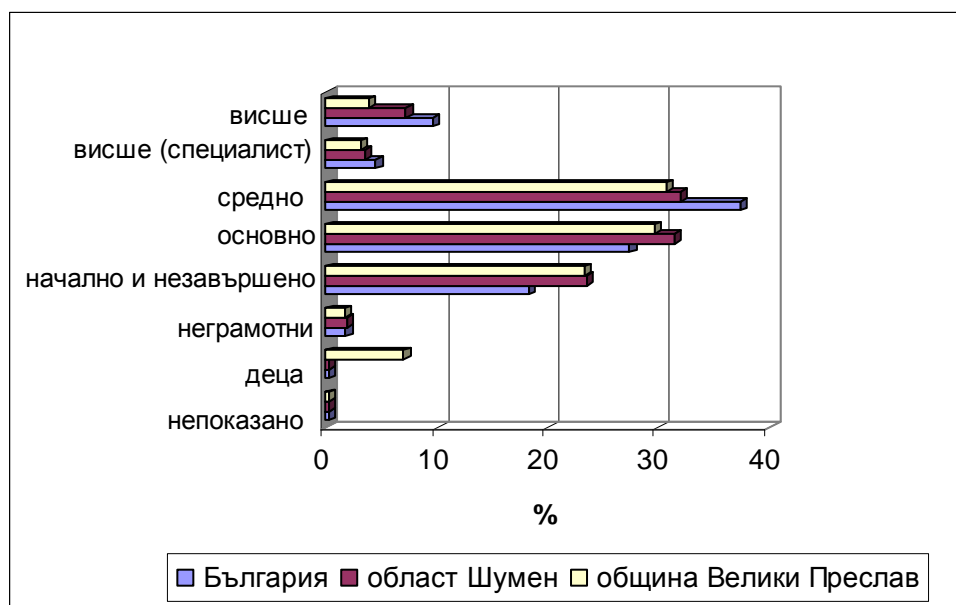
По отношение на етническата структура на населението в общината се наблюдават следните тенденции. Най голям е дялът на населението от български произход – над средния за областта. Населението от ромски произход също е над средния за областта, докато населението от турски произход е под средното за областта. С най-висок процент българи се отличават селата Драгоево (97.6 %), Осмар (96 %) и Хан Крум (95 %). С най-нисък са село Мокреш (1.2 %) и село Мостич (7.9 %). Съответно тези села са с най-голям дял турско население, а с най-малко Драгоево (0.7 %) , Имренчево (2.6 %), Осмар (3.4 %) и Хан Крум (3.6 %). С голям процент ромско население са с. Златар (25.7 %) и гр. Велики Преслав (10.9 %), докато то отсъства в селата: Миланово, Мокреш, Осмар, Суха река, Троица и Хан Крум.

Населено място	Българи	Турци	Роми	Други
с. Драгоево	97.6	0.7	0.3	1.4
с. Златар	41.6	27.3	25.7	5.4
с. Имренчево	81.6	2.6	4.5	11.3
с. Кочово	45.8	45.7	2.5	6.1
с. Миланово	9.6	83.9	-	6.5
с. Мокреш	1.2	98.2	-	0.6
с. Мостич	7.9	90.3	0.3	1.6
с. Осмар	96.0	3.4	-	0.6
гр. Велики Преслав	71.5	15.4	10.9	2.3
с. Суха река	65.8	34.2	-	-
с. Троица	45.9	52.4	-	1.6
с. Хан Крум	95.0	3.6	-	1.4

Образователна структура

Образователната структура на населението в община Велики Преслав за 2003г. е следната: Най голям е делът на населението със средно и основно образование. Делът на населението с висше и средно образование е под-средния за страната и областта, докато делът на населението с начално и незавършено образование е над средния за областта и страната.

1.2.5. Работна сила и пазар на труда

Политиката по заетостта на общината следва да бъде съобразена с изискванията за адекватност към европейските и световни стандарти, отразени в Европейската стратегия по заетостта и нейните приоритетни направления, препоръките на Международната организация на труда (МОТ), на Организацията за икономическо сътрудничество и развитието (ОИСР) и други международни организации. При определяне на приоритетите в политиката по заетостта на община Велики Преслав се отчитат вече разработени програмни и стратегически документи на българското правителството, Националния план за икономическо развитие, насоките в Стратегията за развитие на човешките ресурси и др. Необходимо е провеждането на текущ мониторинг, както и специализирани изследвания върху пазара на труда в общината.

В националната си нормативна уредба Република България е извършила съответната подготовка по отношение транспониране достиженията на правото на ЕС, които е необходимо да се следват и на местно ниво. Основополагащ документ на

политиката по заетостта в краткосрочен и средносрочен план са насоките на Европейската стратегия по заетостта и директивите на ЕС по въпросите на равното третиране, професионалното обучение и други области, свързани със заетостта.

Влезният в сила от 01.01.2002г. **Закон за насърчаване на заетостта** (изм. и доп. от март 2003г.) урежда обществените отношения при насърчаването и подпомагането на заетостта, професионалното информиране и консултиране, обучението за придобиване на професионална квалификация на безработни лица и на заети лица. Необходимо е провеждането на активна социална политика, която оказва влияние върху причините, а не върху последствията, и която ще спомогне за създаване на справедлив социален ред в общината. Прилага се диференциран подход към различните социални групи и предоставяне на различни възможности на всяка от тях за решаване на проблемите при спазване на изискването за оптимизиране ефективността на социалните разходи. Активната политика на пазара на труда се финансира предимно от държавния бюджет. Така се осигурява възможността програмите за заетост и за повишаване на пригодността за заетост да се изпълняват при регулярно и осигурено финансиране.

Въпреки провеждането на съдържанието на политиките и на трудовото законодателство в съответствие с европейски и международни изисквания проблемите на пазара на труда в община Велики Преслав не са решени. Обхващането на безработните лица от активните политики остава ниско.

Приоритет на регионалната политика по заетостта на общината е развитието и повишаване качеството на човешкия капитал. Този приоритет напълно съответства с целите на Европейската стратегия по заетостта, Меморандума за учене през целия живот, Програмата „Образование и обучение 2010 г.“, Интегрираните насоки за растеж и заетост 2005-2008 г., Съвместния доклад за оценка на приоритетите в политиката по заетостта на България, Стратегията по заетостта 2004-2010г. и Националната стратегия за продължаващото професионално обучение 2005-2010 г.

За повишаване качеството на човешкия капитал в общината е необходимо да се работи за:

- определяне на потребностите от професионално образование и обучение в съответствие с нуждите на пазара на труда;
- развитие на инфраструктурата и подобряване на организацията на професионалното обучение на възрастни;
- проучване на международния опит за валидиране на знанията и уменията, придобити чрез неформалното и самостоятелното учене.

Пазарът на труда в община Велики Преслав включва два основни компонента: трудова заетост и безработица.

Икономически активните лица в община Велики Преслав са 7358 д. (2005 г.). Коефициентът на икономическа активност е 53,8% (съотношение между икономически активните лица и населението на 15 и повече навършени години). Този показател за община Велики Преслав е по-нисък от средния за страната (55,3%), Североизточния район за планиране (57,5%) и област Шумен (56,7%).

Коефициентът на заетост (съотношение между броя на заетите лица и населението на 15 и повече навършени години) за община Велики Преслав (31,4% - 2003 г.) е по-нисък от средния за област Шумен (37,5%), за страната (42,4%) и за Североизточния район за планиране (40,2%) поради по-ниската заетост, както и поради и сезонната заетост в някои икономически отрасли и дейности (селско, горско и ловно стопанство, строителство). През 2001 г. по данни от преброяването на населението заетите лица в общината са 4301 д. Разпределението им по сектори на икономиката е съответно: първичен (селско, горско, ловно и рибно стопанство) – 694 д. (16,1% от общо заетите), вторичен (добивна и преработваща промишленост, производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода, строителство) – 1316 д. (30,6%) и третичен (услуги) – 2291 д. (53,3%). Заетите лица в сферата на образованието са предимно в обществения сектор, докато заетите в търговията, здравеопазването и др. са основно в частния сектор.

Данните за заетостта на населението на община Велики Преслав показват, че през 2001 г. броят на заетите възлиза на 2 714 д. Конкретните данни показват, че числеността на заетите по сектори е намаляла .

Секторно - отрасловата структура на заетостта в община Велики Преслав през 2001 г. показва следното разпределение:

- *Първичен сектор* (включващ отраслите селско и горско стопанство и добивна промишленост) – 613 д.;
- *Вторичен сектор* (отрасли от преработващата промишленост) – 760 д.;
- *Третичен сектор* (включващ обслужващите отрасли) – 1 341 д.

Детайлното секторно – отраслово разпределение на заетите в община Велики Преслав е представено в следната таблица:

**СРЕДЕН СПИСЪЧЕН БРОЙ НА ЗАЕТИЯ
ПЕРСОНАЛ за 2001 г.
(ОБЩО)**

РАЙОН	ОБЩО	Отраслова групировка										
		Селско стопанство			Индустрия							
		Селско, ловно-рибно и горско стопанство	Добив, без добива на енергийни суровини	Производство на хранителни продукти, напитки и топливени изделия	Производство на текстил и изделия от текстил, производство на облекло	Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	Производство на хартия и картон; издателска и полиграфическа дейност	Производство на изделия от каучук и пластмаси	Производство на продукти от други неметални минерални суровини	Металургия и производство на метали изделия, без машини и оборудване	Производство на електро-, оптично и друго оборудване	Производство на превозни средства
Североизточен	278 818	19 121	1 390	15 144	19 155	1 510	1 416	1 799	5 837	4 416	2 930	5 546
Велики Преслав	2 714	585	28	323	86	36	1	52	87	5	6	164

(продължение)

Услуги											
Строителство	Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	Hotели и ресторанти	Транспорт, складиране и съобщения	Финансово посредничество	Операции с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги	Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване	Образование	Хуманно здравеопазване и социални дейности	Други дейности, обслужващи обществото и личността		
15 896	31 346	11 754	27 059	3 053	9 575	13 175	34 330	20 653	8 701		
87	236	23	67	33	73	148	422	222	30		

**СРЕДНА РАБОТНА ЗАПЛАТА НА ЗАЕТИЯ ПЕРСОНАЛ за 2001 г.
(ОБЩО)**

ПОКАЗАТЕЛ	ОБЩО	отраслова групировка - общ. Велики Преслав										
		Селско стопанство		Индустрия								
		Селско, ловно-рибно и горско стопанство	Добив, без добива на енергийни суровини	Производство на хранителни продукти, напитки и топливни изделия	Производство на текстил и изделия от текстил; производство на облекло	Производство на дървен материал и изделия от него, без мебели	Производство на хартия и картон; издателска и полиграфическа дейност	Производство на изделия от каучук и пластмаси	Производство на продукти от други неметални минерални суровини	Металургия и производство на метални изделия, без машини и оборудване	Производство на електро-, оптично и друго оборудване	Производство на превозни средства
Ср. работна заплата на заетия персонал	2 084	1 855	3 244	2 261	1 412	986	2 246	1 156	3 014	800	1 298	1 519

(продължение)

Услуги	
Строителство	1 481
Търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството	1 485
Hotели и ресторанти	955
Транспорт, складиране и съобщения	2 230
Финансово посредничество	4 021
Операции с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги	1 987
Държавно управление и отбрана; задължително обществено осигуряване	3 360
Образование	2 444
Хуманно здравеопазване и социални дейности	2 213
Други дейности, обслужващи обществото и личността	2 004

Секторно-отрасловата структура на община Велики Преслав се дефинира с ясно изразен превес на заетите в областта на сектора на услугите. Другите два сектора от икономиката на общината имат сравнително равно разпределение в структурата на заетите в общината по отрасли.

В таблицата е представена и средната работна заплата на зетия персонал в отделните отрасли на общината. В представените данни зетия персонал включва както ангажираните лица по служебни, така и тези по трудови правоотношения.

В община Велики Преслав показателят е доста условен, тъй като работещите в частния сектор се водят на трудов договор и осигуровки на минималната работна заплата за страната, а получават по-големи суми на ръка. От друга страна най-вече в областта на леката промишленост са характерни почти символични работни заплати. Що се касае до обществения сектор тук нещата са фиксирани в рамките на бюджета и възможностите за коректив са нищожни.

В областта на индустрията се наблюдава известна вариация в заплащането на персонала, като с най-високи стойности се характеризира производство на продукти от други неметални минерални суровини. Висока доходност се наблюдава както в сферата на селското стопанство, така и в областта на услугите. Най-висока доходност за зетите има финансовото посредничество от третичния сектор, като ангажирания персонал в него получава средно 4 021 лв. Високо платени в общината са дейностите, свързани с държавното управление и отбраната, както и задължителното обществено осигуряване.

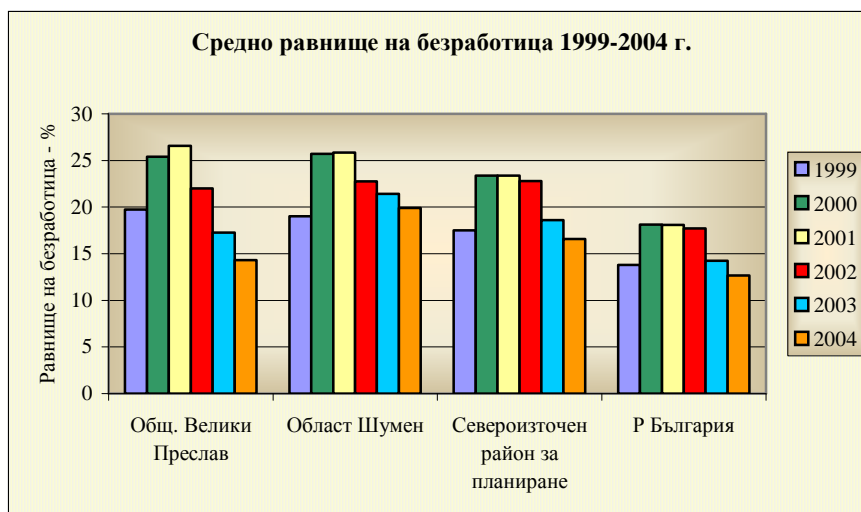
Характерно за община Велики Преслав е и мобилността на работната сила и нейната териториална ориентация. Тя може да се определи като основен поток към големия областен град Шумен и други по-големи населени места в областта, атрактивни с известна стабилност в икономическите показатели на своето развитие.

Заетостта е понятие за икономическата реализация на работната сила в общината. Биха могли да се отличат две основни причини за намаляване процента на заетост на населението. На първо място това са неблагоприятните демографски тенденции и преди всичко - интензивните емиграционни процеси и стареенето на населението. На второ място – намаляването на производството и закриването на голям брой работни места в държавните и общинските предприятия. Най-разпространените форми на заетост днес са т.нар. „временна” и „частична”. При частичната заетост, работната седмица е 40 часа, но може да бъде и по-малка. Предоставят се няколко свободни дни или е на лице възможност за ползване на по-дълъг платен и неплатен отпуск при

запазване на работното място. При това положение се увеличава продължителността на работният ден на частично заетите лица. Една от формите на този вид заетост е работа на две длъжности - така наречената „двойна“ заетост. Съществува и „временна“ заетост, при която сключеният договор за работа е за срок от 4 седмици. Именно тя е най-разпространената в община Велики Преслав. Тази форма дава редица предимства на работодателя. В случая той наема лицето и уговаря условията и съответно възнаграждението за положеният труд без контрол; винаги може да пристъпи към уволнение без да носи отговорност пред синдикатите; не плаща за отпуски по болест, а освен това няма задължения да извършва разходи за нужната квалификация на работещите. Неблагоприятната характеристика на образователната структура на община Велики Преслав отново ограничава потенциална на района за развитие, особено в сферата на иновациите.

Равнището на безработица в община Велики Преслав (14,33% средногодишно равнище през 2004 г.) е по-високо от средното за страната (12,67%) и по-ниско от средното равнище за област Шумен (19,92%) и Североизточния район за планиране (16,59%).

Регистрираните безработни през 2004 г. в общината са 1050 (средногодишен брой). От тях до 29 г. вкл. са 263 д., т.е. 24,9% от общия брой на безработните лица са младежи (27,1% за област Шумен, 26,4% за Североизточния район за планиране и Р. България). Безработицата сред младежите се отразява неблагоприятно върху настоящата и бъдещата им реализация. Основни причини за това са: несъответствие между броя на завършилите учебни заведения с определени професии и специалности и реалното търсене на пазара на труда; изискванията на работодателите да наемат на работа работници и специалисти с професионален опит и трудов стаж; липса на квалификация, специалност и професия сред част от безработните младежи. Делът на продължително безработните лица (с регистрация повече от 1 година) е 45,1% - по-нисък от средната стойност за областта (58,1%) и страната (52,9%). Тези лица са неравнопоставена група на пазара на труда, те съставляват близо половината от безработните в общината. Постепенно те губят трудовите си навици, квалификация и мотивация и възможностите им за започване на работа намаляват. Поради тези причини са включени в национални програми за заетост.

В началото на 2005 г. (м. февруари) регистрираните безработни лица са 1310. Повече от половината от тях (708 д. - 54,0%) са жени. На пазара на труда без специалност и професия са регистрирани 747 д., или 57,0% от безработните лица, а безработните специалисти са 128 д. - 9,8%. Ниската квалификация и образование (904 д., или 69,0% от безработните са с основно и по-ниско образование) на тази група от безработните са пречка за реализацията им на пазара на труда. Висок е дялът на лицата със средно образование – 28,3% от общо безработните. Регистрирани са 35 д. безработни с висше образование. В сравнение с предходната година се наблюдава нарастване на продължително безработните (от 45,1% през 2004 г. на 52,1% през 2005 г.).

През 2005 г. в община Велики Преслав безработните лица са включени в следните национални и регионални програми за заетост и обучение: НП “От социални помощи към осигуряване на заетост, НП “Помощ за пенсиониране”, НП “Асистенти на хора с увреждания”, Програма “Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация”, НП “Компютърно обучение на младежи”, Програма за насърчаване на заетостта и професионалното обучение в областта на пчеларството. Мерките за насърчаване на заетостта за безработни младежи до 29 г., младежи с намалена трудоспособност, за придобиване на професионална квалификация, започване на самостоятелна стопанска дейност и др. са свързани със ЗНЗ.

Основните проблеми на община Велики Преслав в сферата на заетостта и безработицата са свързани със: неравномерна заетост на населението на общината през различните сезони от годината; висок дял на продължително безработните, на лицата с ниско образование, без специалност и професия.

Тенденциите в развитието на заетостта и безработицата очертават нарастване броя на зетите лица и постепенно намаляване на безработицата, при запазване на високото ѝ равнище - над средното за страната.

Приоритетите в заетостта и безработицата са взаимосвързани и се отнасят до увеличаване на заетостта, включване в национални и регионални програми за заетост, намаляване на безработицата, запазване и съхраняване на населението, в т.ч. на трудовите кадри.

Равнището на безработица в общината следва тенденцията към намаляване през последните години, но все още е високо и се задържа малко над средните стойности за страната и за областта:

Равнище на безработица (%)		
	2004 г.	2005 г.
обл. Шумен	19.92	19,17
общ. Велики Преслав	14.33	14.23

Общият брой на регистрираните безработни за последните три години в община Велики Преслав е:

Брой на регистрирани безработни		
	2004 г.	2005 г.
обл. Шумен	19077	1975
общ. Велики Преслав	1055	1047

Достъпът до пазара на труда е затруднен, особено за уязвимите групи от населението: жени, млади хора до 29 г. и хора над 50 г.

Наблюдава се неравномерно разпределение на числеността на безработните мъже и жени в община Велики Преслав. Съществува изразен превес на броя на регистрираните жени в общината. Причините за съществуващите различия в половата структура на регистрирания брой безработни в общината могат да се търсят в развитието на общината от недалечното минало. Сравнително високият процент на зетите жени в трудоспособна възраст при социализма, бе резултат от плановата икономика. След краха ѝ и въвеждането на пазарния принцип при търсенето и предлагането, участието на жените в работната сила започна да намалява. В същото време нарушаването на трудовите права на жените се превърна в практика, което накара много от тях съзнателно да се оттеглят от трудовия пазар.

Възrastова структура на броя регистрирани безработни за 2003 г.	
Регистрирани безработни до 19г. вкл.	29
Регистрирани безработни до 19г. вкл.-жени	128
Регистрирани безработни от 20 до 24г. вкл.	66
Регистрирани безработни от 20 до 24г. вкл.-жени	144
Регистрирани безработни от 25 до 29г. вкл.	80
Регистрирани безработни от 25 до 29г. вкл.-жени	160
Регистрирани безработни от 30 до 34г. вкл.	91
Регистрирани безработни от 30 до 34г. вкл.-жени	136
Регистрирани безработни от 35 до 39г. вкл.	78
Регистрирани безработни от 35 до 39г. вкл.-жени	136
Регистрирани безработни от 40 до 44г. вкл.	70
Регистрирани безработни от 40 до 44г. вкл.-жени	172
Регистрирани безработни от 45 до 49г. вкл.	105
Регистрирани безработни от 45 до 49г. вкл.-жени	193
Регистрирани безработни от 50 до 54г. вкл.	108
Регистрирани безработни от 50 до 54г. вкл.-жени	150
Регистрирани безработни над 55г.	70
Регистрирани безработни над 55г. - жени	55

Възrastова структура на броя регистрирани безработни за 2005 г.	
до 19 години	39
от 20 до 24 години	107
от 25 до 29 години	117
от 30 до 34 години	124
от 35 до 39 години	108
от 40 до 44 години	107
от 45 до 49 години	134
от 50 до 54 години	160
над 55 години	160

Структура на броя регистрирани безработни за 2005 г.	
Регистрирани безработни- всичко	1047
Регистрирани безработни-жени	598
Регистрирани безработни с нам.трудоспособност	103

За 2005 г. делът на безработните жени в общината е над 57 % от официално регистрираните безработни в общината.

Интерес при определянето на бъдещото развитие на общината представлява и делът на безработните млади хора, които са гражданите на утрешния ден. От

първостепенно значение при подготовката и изграждането на бъдещата роля на младите хора в общината е образованието и обучението им. Обучението е развитие, чрез изучаване или практикуване на специфични познания, изисквани от конкретната работа: способност за работа с машини, способност за работа с други хора, компетентност за съответната дейност. В съвременния свят на глобална икономика и информационни технологии младите хора трябва да бъдат обучени и образовани за т.нар. "индустриално мислене", т.е. за работа, при която да мислят самостоятелно, сами да решават проблеми, да мислят как да подобрят производителността, да работят по-ефективно с колегите си.

В много страни от ЕС и Източна Европа изпитват сериозни трудности при осигуряване на възможности за добра работа с добро заплащане при наемането на млади хора. Обучителните системи, създадени преди 20-30 години започнаха да изчерпват своите възможности и ресурси за усъвършенстване при новите икономически условия на пазарната икономика и започнаха да се проявяват неефективните елементи на тази система.

В община Велики Преслав групата на безработните млади хора до 29 години е една от групите в най-неравностойна позиция на пазара на труда. За разлика от други групи в неравностойно положение, младежите проявяват по-активна нагласа по отношение включването в курсове за квалификация, търсене на работа и започване на частен бизнес.

В община Велики Преслав в структурата на безработните лица по възраст тези до 29 години се задържат над 1/3 от общата съвкупност на регистрираните безработни.

Положителен ефект в развитието на общината може да се търси в активните мерки за защита при безработица и насърчаване на заетостта. Те са свързани с подобряване на равнището на професионална квалификация на работната сила, особено на безработните лица, което е недостатъчно адекватно на пазарните изисквания. Бавното нарастване на общата заетост в общината се дължи предимно на по-високата икономическа активност на населението в частния сектор. Постепенно се наблюдава и бавно нарастване на доходите на домакинствата. Въпреки това средните стойности на този показател на домакинство остава по-нисък от средното за областта и района за планиране. Значителна част от доходите на населението се формира от работна заплата и от социални трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, обезщетения на безработни и други социални помощи). Сериозните проблеми в общината се свързват преди всичко с висока безработица, неразвит пазар на труда, ниски доходи на населението, ниска

обезпеченост на населението със здравни грижи и възможности за образование. Заведенията за социално подпомагане и здравните заведения са с остаряла материално-техническа база.

Основните причини за поддържането на нивото на безработица в общината са както от икономически, така и от демографски характер.

Община Велики Преслав разполага със значителен трудов ресурс, но поради ниска квалификация и образователен ценз, както и липса на изграден поминък, този ресурс разчита предимно на социални помощи или временни програми за заетост, което не представлява решение на проблема в дългосрочен мащаб, а е явление с незначителен ефект за бъдещето.

Намалението на средногодишния процент безработни се дължи предимно на провежданите мероприятия по разкриване на програми за временна заетост например: “От социални помощи към заетост”, “Помощ при пенсиониране” и др., които обхващат предимно безработни без или с ниска степен на квалификация и образователен ценз.

Увеличаването на броя ангажираните в сферата на услугите е свързано с провеждането на активна регионална политика в областта на образованието и преквалификацията на населението на общината.

Социалната политика на община Велики Преслав като фактор за нарастване на заетостта е пряко свързана с използването на редица инструменти и лостове, с които се оказва помощ при подготовката и квалификацията на работниците, стимулиране на работодателите при откриване на нови работни места, въвеждане на някои ограничения при използването на неквалифициран труд, определяне границите на минималната работна заплата и пр. Като неразделна част от социалната политика на общината са мерките за стимулиране или ограничаване на емиграцията и имиграцията на работна сила. Предприемат се действия за разширяване обхвата на номенклатурата и подобряване качеството на услугите на пазара на труда, както и на тяхната системност, навременност, достъпност, ефикасност и ефективност. При управлението на пазара на труда е необходимо да се полагат усилия за по-добра обвързаност на политиките на национално, регионално и общинско равнище и създаване на условия за пълноценно участие на социалните партньори в разработването и реализирането им.

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта, Министерският съвет ежегодно утвърждава Национален план за действие по заетостта, който се осигурява финансово от държавния бюджет, програма PHARE и други източници. Планът придобива все

по-голямо значение като основен инструмент на политиката по заетостта и на местно равнище. В него се формулират, както целите и механизмите за реализиране на националната политиката по заетостта и човешките ресурси, така и конкретните проекти и програми, които се реализират през годината. Националният план за действие по заетостта ще операционализира ежегодно конкретните действия и мерки за постигане на целите, заложен в Стратегията.

След приемането на Р България в ЕС през 2007г. страната ще се включи пълноценно в процеса на изпълнение на Европейската стратегия по заетостта. Разработваният Национален план за действие по заетостта ще бъде представян в Европейската комисия и оценяван от нея. Неговото прилагане ще бъде и в основата на осигуряването на заетостта и на местно равнище.

Съгласно Закона за насърчаване на заетостта, за намаляване на младежката безработица, Министерството на труда и социалната политика реализира редица мерки за повишаване пригодността и осигуряване на заетост на младежите, част от които се реализират по следните програми:

- Национална програма "Компютърно обучение за младежи";
- Национална програма "Социална интеграция и професионална реализация на младежите - възпитаници на домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителска грижа в България";
- Проект "Занаятчийско обучение по дуална система, пилотен проект 2004 г." ;
- Проект "Професионално обучение" - ФАР 2000;
- Проект "Инициативи на пазара на труда" - ФАР 2001;
- Проект BG 0202.01 "Насърчаване на заетостта сред младежите" (2003 - 2006г.);
- Програма "Заетост на младежи с висше образование в публичната администрация";
- Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост", осигуряваща субсидирана заетост и социална интеграция на безработни лица, обект на месечно социално подпомагане, чрез разкриване на работни места в общополезни дейности и предоставяне на социални услуги, както и повишаване на пригодността им за заетост, чрез включването им в обучение за повишаване на уменията и

квалификацията им, за омотяване и придобиване на професионална квалификация;

- Насърчителните мерки, предвидени в Закона за насърчаване на заетостта: стимулирането на работодателите да разкриват работни места за младежи до 29 години, сираци, младежи с увреждания. Работодатели, разкрили работни места за младежи до 29-годишна възраст (включително млади хора с намалена работоспособност и от социални заведения) получават субсидия в размер на осигуровките на назначените младежи за 12 месеца, а за тези с увреждания или сираци, субсидията включва минималната заплата и осигуровките. За всяко разкрито работно място за обучение за придобиване на професионална квалификация и/или стажуване, на което е наето безработно лице до 29 годишна възраст, на работодателя се предоставят суми съгласно чл.30, ал.2 за срока на обучението и/или стажуването на наето лице, но за не повече от 6 месеца.

Друга възможност за младите хора по отношение на младежкото предприемачество се явява и програма за "Стартиране на малък бизнес" на Междуправителствената агенция по франкофония, чиито основен координатор е Министерството на младежта и спорта. Програмата е насочена към младежи на възраст между 18 и 30 години. В нейното осъществяване активна роля може да заеме и община Велики Преслав.

Гражданско участие на младите хора в икономическото развитие на община Велики Преслав, е свързано с прилагане принципите на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. С Декларацията от 29 юли 1999 година на Народното събрание се препоръчва на органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление да работят активно с младежките неправителствени организации и с младежките групи, като да ги подкрепят при осъществяване на младежки програми и инициативи, според възможностите и ресурсите им.

Младите хора декларират желание да се включат в живота на общината за решаване на собствените си проблеми, като вземат участие в граждански организации. В страната работят младежки неправителствени организации, които реализират младежки инициативи и дейности на местно, регионално и национално ниво, както и европейско. За стимулиране на гражданската активност на младите хора в община

Велики Преслав, трябва да се използва децентрализиран подход, съобразен с характеризираните специфични особености на общината.

От 2001г. основния източник на финансиране на проекти за местни младежки инициативи е програма "Младеж", дейност "Младежки инициативи". Интересът на младежите към дейността "Младежки инициативи" нараства, което налага създаването на нови програми за стимулиране на гражданската активност и в община Велики Преслав.

Необходимо е активната политика по заетостта на община Велики Преслав да бъде насочена приоритетно към следните целеви групи: дълготрайно безработните, младежите без трудов опит или без образование и професия, безработните с ниско образование или без образование и без квалификация, хората с увреждания, възрастните безработни - над 50 години.

Основен приоритет на общинското управление е увеличаването на заетостта и доходите на нископлатените работници. Намалването на непреките разходи за труд ще доведе до нарастване на разполагаемите (нетни) доходи, което може да се осъществи чрез:

- намаляване на задължителните лични удържки за осигуровки и данък. Личното участие в дела на осигурителните вноски изисква внимателно преразглеждане, тъй като ежегодно нараства единствено процентът на личната вноска. Възможни алтернативи са както промяната на законово заложените съотношения работник/работодател, така и договарянето на трайно и гарантирано формиране на част от икономията в заплата;
- намаляване на данъчната тежест върху ниските и средни доходи от труд. Така ще се създадат по-добри условия за живот на нискодоходните групи от населението;
- поетапно прилагане на семейното подоходно облагане. Икономията от ДОД ще се инвестира в бюджета на младите семейства, които в голямата си част са нискодоходни, като ще подобри качеството им на живот.
- максимално използване на възможностите на колективното трудово договаряне, дадени от КТ, за разширяване на социалните придобивки и ваучерите за хранене на работниците, като се разширят съответните данъчни и осигурителни облекчения.

Главната цел е създаването на условия за трайна и добре платена заетост, която ще бъде основа за повишаването на жизнения стандарт на жителите в общината. Тази

цел може да се постигне с ежегодното повишаване на доходите от труд, като се отчита растежа на БВП, стабилността на ценовото равнище, производителността на труда и конкурентоспособността на икономиката. Промените в Закона за облагане доходите на физическите лица са предпоставка за намаляване на данъчното бреме, особено върху нископлатените работници.

Понастоящем най-високата данъчна тежест е при облагането на труда. Осигуровките са около 42.7% от брутната заплата, а данъкът върху доходите е между 10% и 24% за различните подоходни групи. Ставката по данъка върху доходите нараства с нарастване на облагаемия доход, т.е. този данък е прогресивен. Облагането с осигуровки е регресивно, защото доходи над 1 400 лева месечно не се облагат. Намалението на данъчната, в т.ч и осигурителната тежест, ще намали стимулите за недекларираната заетост, което ще осигури допълнителни приходи в бюджета. Ниските данъци ще стимулират инвестициите и икономическата активност в община Велики Преслав. Високите данъци влияят негативно върху решението за полагане на труд от страна на работниците. Те водят и до по-ниска икономическа активност на работодателите, респ. и до по-малко на брой предлагани работни места, а от тук за по-ниска заетост и съответно за по-висока безработица.

1.2.6. Състояние на техническата инфраструктура

Транспортна инфраструктура

Транспортната инфраструктура на общината се е формирала в резултат както на сравнителните предимства на географското положение, така и на извършваните през годините инвестиции. Носещата конструкция на транспортната мрежа на автомобилният транспорт е формирана предимно от пътища, включени в републиканската пътна мрежа, докато вътрешнообщинската интеграция, осъществяването на социалните и стопански връзки се обслужва от общинските пътища. Общата е с дължина на републиканската пътна мрежа в пределите на общината е 41.8 km, като тя е развита основно в западната периферна част на общината. Общинският център гр. Велики Преслав попада в точката на пресичане на пътищата от трите основни класа. Основният транспортен коридор се формира от меридионално преминаващото трасе на път I-7 по направление Шумен – Върбица – петолъчка – Ямбол – ГКПП “Лесово” и връзка с Р.Турция. Дължината на участъка от пътя на територията на общината е 18.5 km, акто това трасе осъществява връзката с

областния център Шумен. Този път обслужва още и населените места от централната част на общината, чиито демографски и стопански потенциал е сравнително запазен. Второкласната пътна мрежа е представена от пътя II-74 с дължина 9.1 km, който осигурява междуобластната връзка на с втория по значение стопански център гр. Търговище. Чрез третокласния път 7302 (В. Преслав– гр. Смядово) с дължина 14.2 km се осигуряват връзките на общинския център със селата Драгоево, Мокреш, Златар и Суха река, а от там и с община Смядово и южната част на община Шумен. Посочените два пътя формират напречния транспортен коридор “запад–изток”. Общата характеристика на пътната мрежа и относителният дял на пътищата по класове за общината в сравнение със страната, Североизточния район за планиране и област Шумен са посочени в следната таблица:

Дължина на пътната мрежа и относителен дял на пътищата по класове

	Обща дълж.	%	АМ	%	I- кл.	%	II-кл.	%	III-кл.	%
България	19280	100	328	1.7	3012	15.6	3827	19.9	12113	62.8
СИ район	3624	18.8	72	2.0	597	16.5	748	20.6	2207	60.9
Обл. Шумен	591	16.3	14	2.4	188	31.8	78	13.2	311	52.6
В. Преслав	41.8	100	-	-	18.5	44.3	9.1	21.8	14.2	34

Общинската пътна мрежа в общината е с обща дължина 71.28 km, от които 7.8 km са без настилка. Тази мрежа пътна инфраструктура е в много лошо състояние, със сериозни нарушения на пътната настилка и около, акто по данни на общинската администрация над 70% се нуждаят от ремонт.

Развитието на пътната мрежа в общината Велики Преслав като цяло създава добри възможности за осъществяване ефективни икономически връзки основно в западната периферия на общината. Необходимо е обаче сериозна работа по отношение подобряване качеството на пътната настилка на пътищата от републиканската пътна мрежа, както и вземането на мерки по отношение правилното „промотиране” и указване на рекреационните локации в общината. За подобряване на инвестиционната атрактивност на източните и южни периферни части на общината е необходимо съществено подобряване на общинската пътна мрежа. Това трябва да стане след подробна оценка на потенциала на територията за привличане на инвестиции, на чиято база да се създаде целева общинска програма за подобряване на транспортната инфраструктура, което да се осъществява по приоритетни направления.

През територията на общината минава магистралната, електрифицирана жп линия София–Варна, както и локалната електрифицирана жп линия с. Хан Крум–В. Преслав с дължина 6 km. Гъстотата на жп мрежата за общината е $7.5 \text{ km}/100 \text{ km}^2$ при средна за страната $4 \text{ km}/100 \text{ km}^2$. На територията на общината функционират две гари - В. Преслав и Хан Крум, и една спирка - с. Кочово. Гарите разполагат с добре развита коловозна мрежа, рамки, разтоварища и магазина. Гара В. Преслав е крайна гара, тя разполага с 4 коловоза, кантар и портален кран. Понастоящем в нея се осъществяват товарни дейности. Товарната гара се използва от “Винекс”, Топливо, кариерата в с. Драгоево и община Върбица. Това прави задължително запазването на жп клона, като в перспектива следва да се търсят възможности за възстановяване на пътническия трафик чрез създаване на атрактивен жп транспорт, който пряко кореспондира с развитието на туризма в общината.

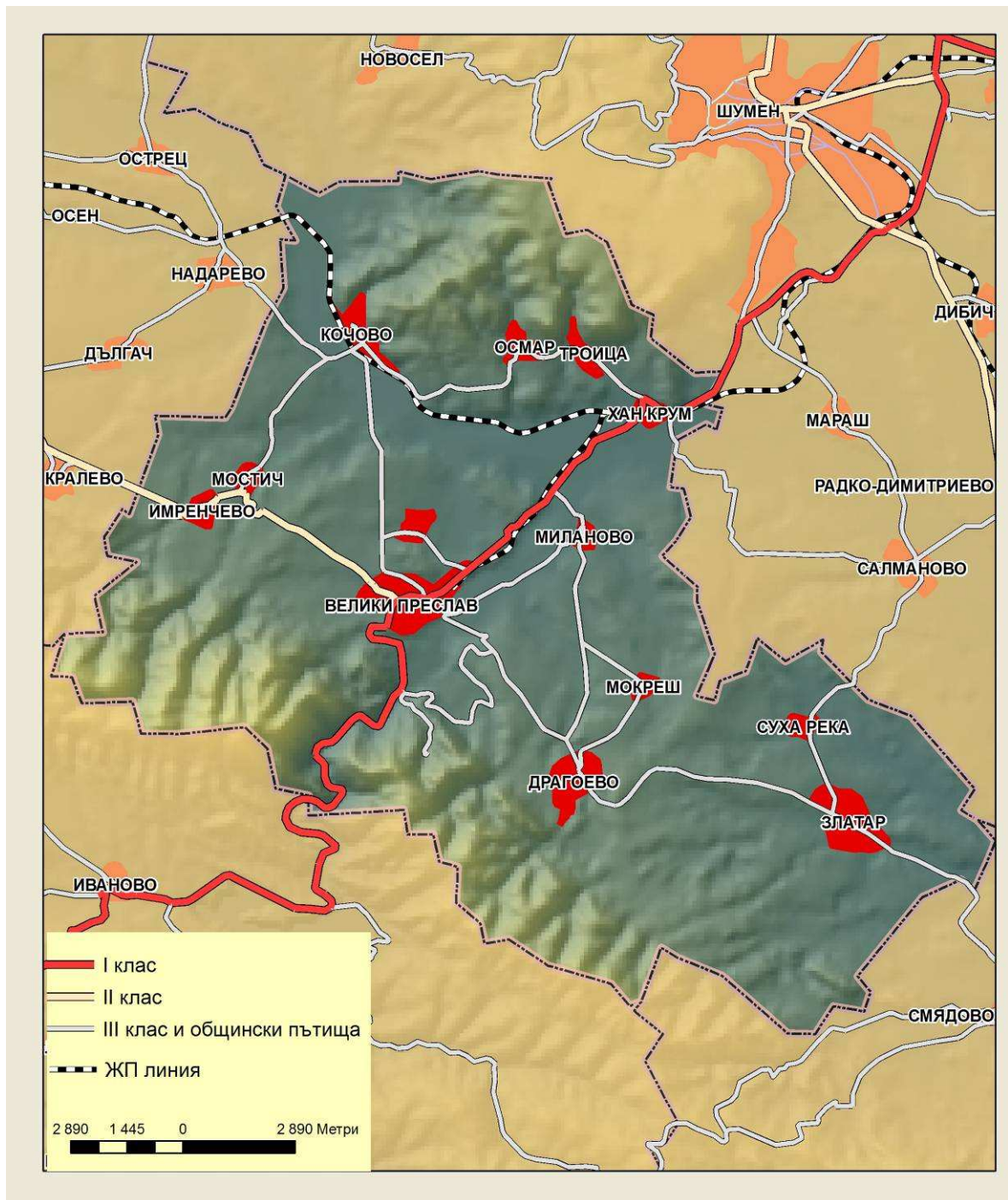
Главната линия, която минава през северната част от територията, създава условия за бързи и удобни комуникации както към областните центрове от Североизточния район на планиране, така и към другите части на страната. Независимо че жп транспортът има предимно транзитен характер, с оглед перспективното развитие на дейността могат да се предвидят конкретни мерки, свързани с подобряването на благоустрояването на транспортните ареали и приемането на специална програма от общината, с която да се защити възстановяването на пътническите превози. За целта може да се търси решение чрез създаване на публично-частно партньорство за осъществяване на съответните транспортни дейности.

Изводи:

а/ в относително добро състояние са частта от пътя II-74, част от пътя I-7 и малка част от третокласната пътна мрежа, т.е около 42% от общата дължина на цялата републиканска пътна мрежа;

б/ в лошо състояние е частта от местната пътна мрежа в южната част на територията и малка част от тази мрежа в северната част;

в/ преобладаващата част от пътищата са с асфалтова настилка, но са с много кръпки и дупки. Пътят I-7 е с много хоризонтални и вертикални криви, остри наклони и малка ширина. Канавките и водостоците не са редовно поддържани и често се запушват, с което наводняват част от пътното платно.

Водоснабдителна система

Община Велики Преслав се водоснабдява основно от язовир “Тича”, разположен на територията на община Върбица, както и от местни водоизточници – дренажни и шахтови кладенци, извори, открити водоеми. Има резервни водоизточници – шахтови кладенци в поречието на р. Врана край с Кочово и дренаж “Кюита”. Основният консуматор на питейна вода в общината е гр. В. Преслав, който се водоснабдява от

язовира чрез магистрален водопровод. Има изградена Микрофилтърна озонаторна пречиствателна станция (МФОС) с мощност 400 l/s, от която за града и кв. Кирково се ползва около 150 l/s, като останалата мощност е свободна.

Съществуващата водопроводна мрежа на града е 52 km, приблизително 95% от дължината на уличната мрежа. Над 70% от мрежата е строена с етернитови тръби и е силно амортизирана и често аварира. Общата водопроводна мрежа на общината е с дължина 224 km, от които 154 km са външни водопроводи, вътрешната водопроводна мрежа е 70 km. Всички населени места имат външно и вътрешно водоснабдяване, но само в 7 от тях е осигурена вода в рамките на норматива. За останалите населени места е осигурена вода от 50 до 75% поради спада на дебитите на водоизточниците през летния сезон и голямата амортизация на мрежата. Водоснабдяването в общината е обособено в 3 водоснабдителни групи – В. Преслав, Драгоево и Имренчево. Групите Преслав и Имренчево след направените подобрения осигуряват необходимото количество питейна вода за населението и за момента нямат проблеми с водоснабдяването. След предприетото допълнително водоснабдяване на група Драгоево до голяма степен проблемите с водоснабдяването на селата Златар и Суха река са частично решени. Определени затруднения с водоподаването съществуват в селата от северната част на общината – Хан Крум, Кочово, Троица и Осмар. С включването и изграждането на новия резервоар – 500 m³, чувствително се подобрява водоподаването за с. Хан Крум. За останалите три села съществуват реални възможности за подобряване на водоподаването, като с разработването на настоящия план за развитие ще се търси и цялостно решаване на проблемите за водоснабдяването на община Велики Преслав.

Канализационна система

Канализационната мрежа в община Велики Преслав е с ниска степен на изграденост. В значителна степен е изградена канализацията на града, където дължината на мрежата е над 29 km, или около 54 % от дължината на уличната мрежа. Има изградена канализация и в с. Осмар, където тя с дължина около 4.5 km, или около 50 % от дължината на уличната мрежа. Мрежата е сравнително добре поддържана, но има проблеми с изграждането на свързващите колектори. В общината е започнало изграждането на ГПСОВ, но тя се нуждае от сериозно финансиране, засега се работи основно за изграждането на механичното стъпало. Предвижда се рехабилитация на канализационната мрежа с оглед нормалното въвеждане в експлоатация на

пречиствателната станция, като предстоящо е изграждането на улична канална мрежа в кв. Кирково и предстоящото ѝ включване към градската пречиствателна мрежа. Останалите населени места от общината имат отделни канализирани участъци, но предимно проблемът с отпадъчните води се решава със септични ями. Липсва канализация и за част от основните промишлени предприятия на територията на общината.

Енергийна система и енергоснабдяване

Всички населени места в общината са електрифицирани, като селата се электроснабдяват от въздушни изводи 20 kV (5 броя), а в централната градска част мрежата е частично кабелизирана. Изградените трафопостове за битови, стопански и обществени консуматори са 74 (от които 33 в гр. В. Преслав). Като цяло електроразпределителната система е реконструирана и е на добро равнище, с добри механични и електрически параметри. В системата на электроснабдяването работят 20 човека.

Телекомуникации

Телекомуникационната мрежа в община Велики Преслав обхваща 12 населени места чрез изградени селищни телефонни мрежи от конвенционален тип и монтирани 9 автоматични телефонни централи, 1 брой А-29 и в селата 8 – система Кроспойнт. В част от селата има изнесени телефонни постове - Мокреш, Миланово, Мостич и Суха река. Телефонната плътност варира в широки граници, като да общината като цяло тя е 32 тел. п. на 100 жители, близък до средния в страната - около 35 тел. п./100 ж. Общият брой телефонни постове е 4596, от които 4343 са домашни. Монтираният капацитетът в централите е 5200 поста.

За голяма част от населението се предлага само традиционната гласова поща, характерна за аналоговите централи, които са с ниско технологично равнище. За общината не се посочват данни за наличие на цифрова автоматична мрежа и осигурен цифров достъп до крайните АТЦ от общината. Освен традиционната телефония се предлага и достъп до Интернет, но предимно по комутируеми линии. Отделните мобилни оператори предлагат обслужване с мобилни комуникации, като общината има добро покритие.

Районната пощенска станция обслужва населението на общината, като на територията функционират 8 ПТТС, от които 1 в града и 7 в селата, като се предлагат

универсални услуги и услуги по договор. Общият брой радиоточки на територията на общината е 4600, като над 3250 са домашни. Функционират и два телевизионни ретранслатора, както и кабелна телевизионна мрежа.

Основните проблеми на телекомуникациите за общината са:

- в определени части от територията телефонната мрежа е слабо развита;
- предлага се предимно традиционно гласова телефония;
- ограничено се предлагат модерни съобщителни услуги само в общинския център.

1.2.7. Административни и пазарно-ориентирани инструменти за въздействие на местната власт върху икономическото развитие

С предстоящото членство на България в Европейския съюз пред администрацията в община Велики Преслав стоят належащи проблеми за решаване, касаещи основна публична инфраструктура (водоснабдяване, пречиствателни станции, пътища и др.); социална инфраструктура (здравна, образователна, социални домове и др.); екологични проекти; подобряване на условията на живот в непривилегированите райони; запазване и рехабилитация на историческо наследство и, разбира се, активно участие съвместно с централната власт в програми за увеличаване на заетостта. От перспективата на международните, междуправителствени банки може да се види, че повече от 50 % от кредитните им портфейли са експозиции за проекти, пряко свързани с финансиране на общини. Още повече че изброените по-горе области са приоритетни за финансовите институции в техните критерии за оценка и селекция на проекти.

Във всяка сделка за финансиране на търговска банка от международна институция задължително трябва да присъстват следните страни:

- Международна, междуправителствена кредитираща институция
- Правителство и/или банка посредник (банки, специализирани в целево и мащабно финансиране на общини в България, все още няма, което поражда интерес у чуждестранни финансови институции да проявяват сериозен интерес към местния кредитен пазар),
- Краен бенефициент - общината.

След присъединяването на страната към ЕС, икономическото развитие на община Велики Преслав ще бъде сериозно подпомогнато от инструментите заложиени в структурните и кохезионен фонд:

- Европейски фонд за регионално развитие (ЕФРР): за изграждане на инфраструктура и инвестиции, създаване на заетост и подпомагане на МСП;
- Европейски социален фонд (ЕСФ): за образование, социална интеграция и заетост;
- Европейски фонд за ориентиране и гарантиране на селското стопанство: за развитие на земеделските райони и подпомагане на земеделските стопанства;
- Финансов инструмент за направляване и рибовъдство;
- Кохезионен фонд: за екологични и транспортни проекти в по-слабо развитите страни-членки на ЕС;

Ролята на община Велики Преслав в процеса на местно икономическо развитие се изразява най-общо в създаването на предпоставки за по-успешното и безпроблемно развитие на стопанските субекти, чрез осигуряване на необходимата инфраструктура, съдействие в рамките на правомощията на общинската администрация, експертиза и др. Общинската администрация трябва да отчита конкретните потребности на бизнеса особено, когато се касае за структуроопределящи предприятия. В този смисъл развитието на публично-частни партньорства между администрацията в община Велики Преслав и заинтересованите местни бизнес партньори трябва да е от решаващо значение за цялостното икономическо състояние на общината, и респективно за благосъстоянието и качеството на живот на населението. Най-общо публично-частното партньорство (ПЧП) представлява възможността за използване от публичния сектор на опита на частния сектор да предоставя услуги, които традиционно са задължение на публичния сектор. При ПЧП се отчита факта, че както публичният, така и частният сектори притежават своите предимства при изпълнението на определени дейности. Основните причини налагащи развитието на публично-частни партньорства са следните:

- Нуждата от подобряване на качеството и ефикасността на предоставяните публични услуги;
- Необходимостта от ускоряване на инвестициите в инфраструктурата;
- Използване ефективността и ефикасността на частния сектор;
- Споделяне на риска между партньорите/получаване на по-добра стойност на вложените от публичния сектор средства;

Основните направления за развитие на общината¹² до 01.01.2007 г. са разработени в *Общинската стратегия за развитие на община Велики Преслав за периода 2000-2006 г.* Стратегията и програмата към нея са в съответствие с настоящото развитие на общината и потребностите за периода до 2006 г. Изведени са: визия, стратегическа цел, 4 подцели, 5 приоритети със съответни мерки, проекти и дейности. Проектите и дейностите са общо 28. Те са обвързани с приоритетите за развитие. Най-голям е броят на проектите, отнасящи се към Приоритет № 3 – Развитие на техническата инфраструктура (пътна, водоснабдителна, електроснабдителна и съобщителна инфраструктура) - 19 от общо 28 проекти. От останалите проекти 6 броя са свързани с Приоритет № 5 – Развитие на образователната система. Всички проекти са съобразени с приоритетните икономически сектори за развитие на общината – туризъм и селско стопанство (Приоритети № 1 и 2). Преобладаващата част от проектите са с общинско значение. С регионално значение е изграждането на ГПСОВ – гр. Велики Преслав, и водоснабдяването на Търговище и Шумен, а с общинско и областно значение – рехабилитацията на уличната мрежа. За част от проектите, които са с финансиране от различни източници, е направена координация със съответната институция (НЕК – за проекти, свързани с електроснабдяването, МОСВ – за ГПСОВ, МРРБ – за плановата осигуреност на населените места, Агенция “Пътища” – за пътната инфраструктура и др.). Източници на финансиране на проектите са национално съфинансиране (републикански бюджет, общински бюджет), ЕС (предприсъединителни фондове по линия на САПАРД, ИСПА) и друго финансиране. По-голямата част от проектите на общината са изпълнени, а останалите ще бъдат заложи в преходната програма 2005-2006 г. като част от изпълнението на Общинския план за развитие на общината за основния период 2007-2013 г. В разглеждания период 2005-2006 г. ще бъдат включени и разработването на конкретни мерки, чието изпълнение ще бъде осъществено в основния планов период.

Програмата за развитие на община Велики Преслав, разработена през 1995 г., очертава състоянието и проблемите на общината и приоритетите в нейното развитие. Тя засяга всички процеси и дейности на територията на община Велики Преслав. Изведените приоритети се основават както на потенциалните възможности, така и на законовите правомощия на местните власти за реализация на програмата. Целта ѝ е да се разкрият вътрешните потенциали на общината и възможните пътища за тяхното

¹² Източник: Общински план за развитие на Велики Преслав (2007 – 2013 г.)

използване за осигуряване на икономически и социален напредък. Нейното предназначение е да формира обща платформа, въз основа на която всички местни представители да провеждат успешно цялото многообразие от полезни за общината действия, при гарантиране на необходимата съгласуваност и хармонизация.

Актуализираната през 2004 г. Програма за управление на отпадъците е разработена за периода 2004-2008 г. Основната цел на Актуализираната програма е разработване на екологосъобразна политика и система за управление на отпадъците. Тя е съобразена с целите на националната политика в областта на екологията - чиста и здравословна среда, рационално използване на ресурсите, интегрирано управление на отпадъците, пълна отговорност на физическите и юридическите лица, генериращи отпадъци и замърсяващи околната среда, участие на обществеността. В обхвата на Актуализираната програма са включени всички дейности по третиране на различни видове отпадъци, независимо от мястото и условията на генерирането им. Предвидените дейности поетапно се изпълняват съгласно плана за действие към програмата.

Разработеният *План за действие на община Велики Преслав за управление на отпадъците* обхваща действия, свързани с: намаляване количеството на генерираните (образувани) отпадъци на територията на общината, оптимизиране на системите за събиране и извозване на отпадъците, екологосъобразно обезвреждане на твърдите битови отпадъци, оздравителни мероприятия (намаляване на здравния и екологичен риск от стари замърсявания), оползотворяване на отпадъците, участие на обществеността. Част от действията са перманентни за общината, а другите – с определен срок.

1.2.8. Състояние и структура на общинския бюджет

За съжаление възможности за инвестиции на местната администрация в община Велики Преслав са силно ограничени поради незавършилия процес по финансова децентрализация. Необходими са спешни мерки насочени към подобряване на финансовия капацитет и стабилност на общината. В средносрочен аспект това е свързано с предоставяне на по-големи правомощия на общината по генерирането и управлението на местните приходи, което да ѝ гарантира нарастване на средствата за инвестиции. Добър вариант би бил община Велики Преслав да разработва отделен капиталов бюджет.

Община Велики Преслав изготвя своя бюджет, поемайки ангажименти за осигуряване на работа в бюджетните структури, обезпечаване на социалните услуги на населението като това е предвидено в стратегическия план на общината.

Някои от мерките, които се използват за постигането на тези цели са:

- Мобилизиране и пълноценно използване на местните общински ресурси (човешки, финансови, материални и природни).
- Привличане на национални и чуждестранни инвестиции в общината.
- Коопериране и сътрудничество между община Велики Преслав и останалите общини в рамките на сдружения на регионално и национално ниво.

Приходната част на общинския бюджет на община Велики Преслав се реализира чрез по-пълното използване на финансовите възможности на източниците, генериращи финансов ресурс за пълнене на общинския бюджет. В най-обобщен вид тази информация за приходната част на общинския бюджет е представена по-долу:

Години	Всичко приходи	Данъчни приходи			Неданъчни приходи – всичко	Целеви субсидии и др. трансфери	Други приходи
		общо	в т.ч. ДОДФЛ	данък за общините			
1999	3319	727	438	176	346	2245	1
2000	3545	675	453	116	314	2375	181
2001	3424	707	413	202	323	1934	460
2002	4318	864	480	7	371	2919	164
2003	5271	1154	940	0	566	3143	408

За проучвания 5-годишен период приходната част на общинския бюджет е с тенденция на нарастване. Бюджетните приходи нарастват от 3319 хил. лв. (1999 г.) на 5271 хил. лв. (2003 г.). Част от тях се формират по линия на целевите субсидии и други трансфери, които съставляват около 60-67 % от всички бюджетни приходи през отделните години. През 2003 г. относителният дял на целевите субсидии намалява в сравнение с този от предишните години. С общите и целевите субсидии се покриват разходите развитие и издръжка на делегирани от държавата дейности, както и целеви трансфери - например по социалната програма „От социални дейности към заетост”, целеви субсидии с инвестиционен характер в определени направления и др. Техният размер в отделните бюджетни години е различен и зависи от обхвата на програмите, характера на инвестиционните мероприятия и др.

В структурата на *разходната част* на общинския бюджет (структурата на разходите по функции) през 2003 г. с най-голям относителен дял са разходваните бюджетни средства за издръжката на:

- образованието - 29,1% от всички бюджетни разходи;
- здравеопазването – 18,5 %;
- управлението – 8,8%.

Тенденциите в структурирането на бюджетните разходи по основни функции за периода 1999-2003 г. сочат, че бюджетните средства за развитие и издръжка на редица социални дейности (в абсолютен размер) нарастват. Така разходите за образованието от 1,1 млн. лв. (1999 г.) са се увеличили на 1,4 млн. лв. (2003 г.), културата – от 0,98 млн. лв. на 0,163 млн. лв., на управлението – от 0,268 млн. лв. на 0,447 млн. лв. Изключение от тази тенденция е здравеопазването. За развитието и издръжката на тази социална дейност разходваните бюджетни средства се запазват в рамките на около 0,970–0,940 млн. лв. Основната причина за това е финансирането на доболничната помощ от Националната здравноосигурителна каса. От общинския бюджет се осигуряват бюджетни средства за издръжката само на болничното обслужване на населението.

Съществен дял във формирането на общите приходи имат собствените приходи. По данни на НСОРБ за 2003 г. по отношение на собствените приходи в общинския бюджет на лице от населението – 159 лв., община Велики Преслав се нарежда на 47 място сред всичките 263 общини в страната.

Въвеждането на практика на публично обсъждане на общинския бюджет символизира „отваряне” на местната власт към гражданското общество, и е положителна стъпка към създаване на условия за добър социален климат и добро управление в общината, в т.ч. и за решаване на проблемите с превенция и противодействие на корупцията чрез съвместните усилия: институция и гражданско общество. Местната администрация в община Велики Преслав трябва да търси правилната формулировка за включването на максимален кръг представители на гражданското общество, неправителствените организации и местния бизнес при обсъждането на бюджета, въпреки ограничените възможности за интензифициране на приходите при настоящото състояние на сравнително централизирана и рестриктивна бюджетна рамка в България.

1.3. Процеси и тенденции в местната икономика

1.3.1. Място на местната икономика в икономиката на областта

На териториално равнище община (NUTS 4), липсват данни за брутния вътрешен продукт (БВП) и брутната добавена стойност (БДС). Според „Индекс за човешко развитие – 2002”, община Велики Преслав заема 154 място от 262 общини в страната по брутен вътрешен продукт с индексът на БВП от 0.604.

По отношение на показателя „размер на нетните приходи от продажби на едно лице от населението”, общината е на първо място в област Шумен с 2288лв/човек. Общината се нарежда на четвърто място в областта по отношение на показателя „нетни приходи от продажби”, като водещи в областта са общините Шумен (86.2 %), Нови Пазар (6.8 %) и Каспичан (5.9 %). Показателят „Относителен дял на наетите в индустрията от общия брой наети лица” за община Велики Преслав е 59.7 % и е по-висок от средния за страната (38.4 %). Две от предприятията на територията на общината – “Винекс-Преслав-АД” и “Осмар”ООД, са сред водещите в сферата на преработващата промишленост, не само в областта, но и в страната. По отношение на нетните приходи от продажби на предприятията от сферата на селското, ловно, горско и рибно стопанство, община Велики Преслав заема 2-ро място с 9.7 %, като пред нея е единствено община Шумен. Общината има водещо място и по нетни приходи от продажби на предприятията в добивната промишленост с 91.4 %. По нетни приходи на предприятията от преработващата промишленост община Велики Преслав е на 4-то място в областта с 5.9 %, а по нетни приходи в сферата на строителството (0.8 %) – на трето място в областта след общините Шумен (96.4 %) и Нови Пазар (2.1 %). Община Велики Преслав заема трето място в областта и по нетни приходи от търговията, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки за домакинството с 3.2 %, отново след общините Шумен (86.2 %) и Нови Пазар (6.1 %). По нетни приходи в сферата на хотелиерството и ресторантьорството общината е на четвърто място в областта с 3.4 % (след общините Шумен, Нови пазар и Каспичан). Общината дели трето място с община Каспичан по нетни приходи от транспорт, складиране и съобщения с 1.4 % от тези за областта. По нетни приходи от предприятията в сферата на операциите с недвижимо имущество, наемодателна дейност и бизнес услуги община Велики Преслав (2.4 %) е на второ място в областта след община Шумен (92.3 %). Тя е една от трите общини от

областта, в които са реализирани приходи от образователна дейност, като по този показател тя заема второ място с 3 % след община Шумен. По нетни приходи от сферата на хуманното здравеопазване и социалните дейности общината е на трето място в областта след общините Шумен (82.6 %) и Нови Пазар (5.4 %) с 4.1 % от тези за областта.

Анализът на статистическите данни показва, че по отношение на повечето отрасли и икономически дейности община Велики Преслав заема едно от челните места в икономиката на областта, като по някои показатели изпреварва общините Шумен, Нови пазар и Каспичан, които изграждат икономическа ос на развитие “запад-изток” в областта.

1.3.2. Състояние и структура на местната икономика

Състояние на местната икономика

Община Велики Преслав е една от средно развитите в рамките на област Шумен. По отношение на размера на нетните приходи от продажби на предприятията от нефинансовия сектор в общината се произвежда 5,8 % от приходите от продажби в област Шумен. По размера на този показател община Велики Преслав се нарежда на четвърто място в областта – след общини Шумен (86,2 % от всички приходи от дейност в област Шумен), Нови пазар (6,8 %) и Каспичан (5,9 %).

Трябва да се отбележи, че местната икономика в община Велики Преслав не е достатъчно диверсифицирана. Поради това тя има сравнително ниска адаптивност и може да се окаже засегната от процеса на икономическо преструктуриране. Наложителна е висока активност на публичните власти за привличане на инвестиции за развитие на нови икономически дейности, постигане на устойчива заетост и диверсификация на местните икономики.

Според разпоредбите на Закона за регионално развитие (Обн. ДВ. бр.14, 2004 г., изм. ДВ. бр.32, 2005 г., изм. ДВ. бр.88, 2005 г.) община Велики Преслав е включена в районите за целенасочено въздействие със статут на изостанал селски район, което налага предприемането на специални мерки по създаване на благоприятни условия за местно развитие.

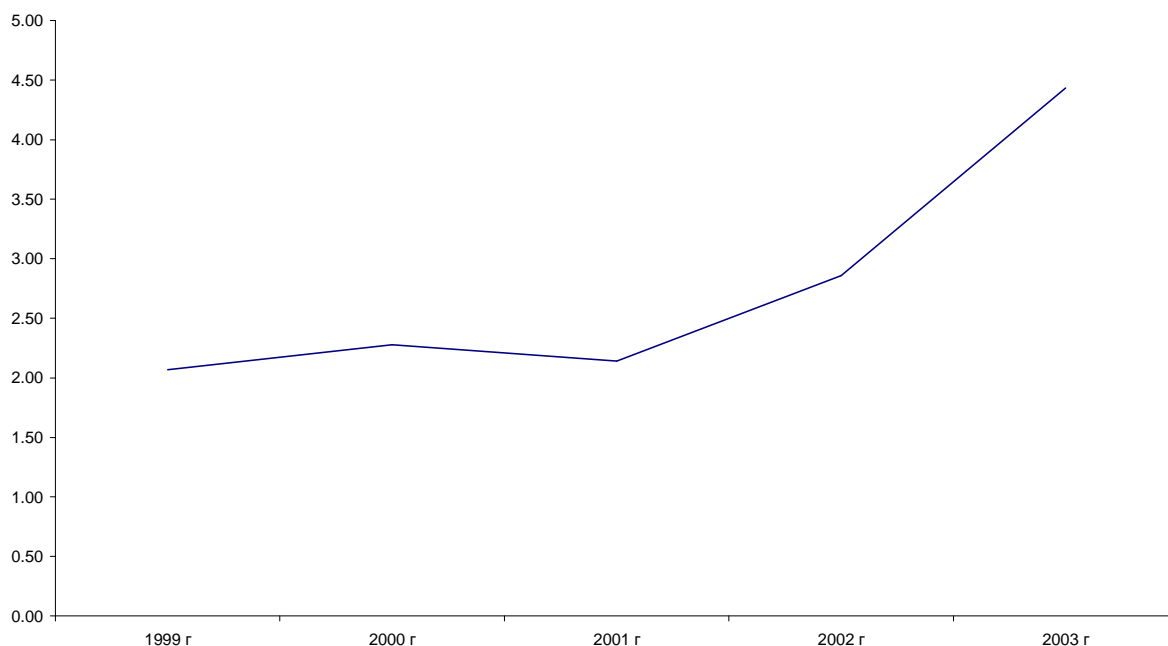
Характерните особености, определящи социално-икономическия облик и развитието на община Велики Преслав са:

- Предпоставки за развитие, които не са напълно утилизирани,
- Ниски доходи на населението,
- Сравнително малка средна работна заплата
- Сравнително висока безработица.
- Структурни проблеми

Икономиката в община Велики Преслав се отличава със сериозни структурни проблеми. Броят на работодателите не е достатъчно голям, което обуславя недостатъчно предлагане на работни места на пазара на труда. Преодоляването на тези негативни тенденции изисква комплексен подход и ангажиране на капацитета на отговорните държавни институции чрез разработване на конкретни програми и мерки. По размера на произведения брутен вътрешен продукт община Велики Преслав се нарежда на 154-то място сред останалите общини в страната. По брой на населението обаче общината заема 106-то място. Този факт говори индиректно за по-ниската производителност на труда в общината в сравнение със средната за страната. . Изхождайки от един от основните принципи на регионалното и местно развитие, изразяващ се в намаляване на регионалните различия, трябва да се отбележи, че е необходимо създаването на предпоставки за стимулирането на икономиката в общината и увеличаване на темпа на нарастване на БВП.

В динамика се наблюдава незначително увеличаване на нетните приходи от продажби, но темпът на нарастване не е достатъчно висок и не може да се говори за догонващо развитие и изравняване със средните нива за страната.

Друг важен показател характеризиращ състоянието на местната икономика е отношението между нетните приходи от продажби на местните фирми и броят на населението (лева/човек). В динамиката личи изключително позитивната тенденция към увеличаване на нетните приходи от продажби на човек (обемът на нетните приходи се е увеличил двойно в рамките на изследвания петгодишен период), но въпреки това община Велики Преслав изостава значително от средната стойност за страната – 4,43 лв., при 11,17 лв. за страната, 2003 г.).

Нетни приходи от продажби на човек от населението (лева/човек) за периода 1999 – 2003 г.

-
-

Заплатите в община Велики Преслав също отстъпват от тези за страната, като през 2003 г. средната годишна работна заплата в общината е 2 512 лв. (3 280 лв. за страната). За изследвания тригодишен период средната работна заплата е нараснала с 428 лв.

Индиректен измерител на икономическото състояние на общината е информацията за брой на наетите лица, нетните приходи от продажби и дълготрайните материални активи на предприятията в нефинансовия сектор. Основният методологичен недостатък на горепосочените статистически показатели се изразява в разликата между местонамирането на дейността и месторегистрацията на стопанските субекти, което може да доведе до изкривяване на информацията в териториален разрез. За преодоляването на този сериозен недостатък информацията за функциониращите на територията на общината стопански субекти бе калибрирана с помощта на местните партньори, и посредством проведеното анкетно проучване. През 2003 г. предприятията регистрирани на територията на общината са генерирали оборотни средства в размер на 71 196 хил. лв. Дълготрайните материални активи към 31.12.2003 г. възлизат на 10 631 хил. лв.

Повишаването на конкурентоспособността на местната икономика, стопанските сектори и отделните бизнес единици са предпоставка за постигане на икономически растеж и води до повишаване на доходите и подобряване на жизнения стандарт на

местната общност във Велики Преслав. Конкуренетоспособността на общината има първостепенно значение за преодоляване на конкурентния натиск в Европейския съюз. От друга страна тя отразява потенциала за постигане на висока производителност, която се основава на иновативен подход към човешките ресурси, капитала и физическите активи.

През последните години намалява значението на конкурентните предимства от по-нисък порядък – евтина работна ръка, относително евтина електроенергия, наличие на суровини и материали. Все по-по голямо значение придобиват предимствата от по-висок ранг – способността да се развиват високотехнологични производства, да се произвеждат и изнасят стоки с по-висока степен на преработка и съдържание на интелектуален компонент. Един от основните проблеми на икономиката в периода на преход е свързан с ниското технологично равнище на функциониращите стопански субекти. Проблемът за иновационната активност на родните компании е актуален преди всичко поради това, че е необходимо средство за оцеляването и развитието на предприятията както от частния, така и от държавния сектор. Заедно с това тя е и необходимото условие за превръщането им в конкурентноспособни пазарни структури. Това важи в още по-голяма сила за предприятия развиващи бизнес на територията на сравнително малки общини, каквато е Велики Преслав.

Трябва да се отбележи факта, че качеството на физическите активи кореспондира с извършените разходи за закупуване на дълготрайни материални активи и инвестиционната активност на стопанските субекти. Разходите за придобиване на ДМА включват всички извършени разходи за придобиване на дълготрайни материални активи чрез строителство и закупуване. Трябва да се търсят възможности за стимулиране на увеличаване на обема на разходите за ДМА на стопанските субекти функциониращи на територията на община Велики Преслав.

Сериозна бариера за местното икономическо развитие в община Велики Преслав е свързана с ниска производителност на труда и много евтината работна ръка. Поради тези причини предприемачите не са мотивирани да проявяват иновационна активност и да внедряват нови технологични решения.

Липсата на частни финансови средства за изследователска и развойна дейност, недостатъчния иновационен капацитет на бизнеса и ниската степен на използване на информационните и комуникационните технологии, както и отсъствието на целенасочена фирмена политика за развитие на човешките ресурси очертават

негативните тенденции в развитието на икономиката на община Велики Преслав. Поради това се изискват адекватни мерки, ангажиращи всички ключови организации, особено представителите на държавата в лицето на местната администрация.

Друг важен аспект, който трябва да бъде отчетен при подпомагане на местното икономическо развитие в община Велики Преслав е свързан с организациите в подкрепа на бизнеса и предприемачеството. Те представляват ключов ресурс за повишаване на икономическата активност, мениджърската култура на предприемачите и конкурентоспособността на бизнес единиците в местната икономика.

Основните проблеми за развитие на предприемачеството могат да бъдат обобщени като недостатъчна мениджърска култура, незначителни или липсващи познания в областта на маркетинга, затруднения при достъп до кредитно финансиране, липса на информация и подкрепа в осъществяването на експортни операции и др.

Засилване на сътрудничеството между местните, регионалните власти, сдруженията и организациите в подкрепа на предприемачеството и бизнеса в дългосрочен план следва да провокира повишена икономическа активност.

Стагнацията от характерна за периода на прехода е до голяма степен преодоляна и през изминалите няколко години се утвърждава положителна тенденция на нарастващ обем на чуждестранните инвестиции. По принцип чуждите инвестиции се използват за сигнален индикатор по отношение на сравнителните и конкурентни предимства на една регионална политика. Общия кумулативен ефект от състоянието на местната бизнес среда, социално-икономически условия, базисна инфраструктура и качество на човешки ресурси определят степента на инвестиционна привлекателност на една територия. По данни на НСОРБ за 2003 г. в община Велики Преслав на лице от населението се падат по 71 лв. инвестиции, като по този показател тя се нарежда на 27 място сред всичките общини в страната.

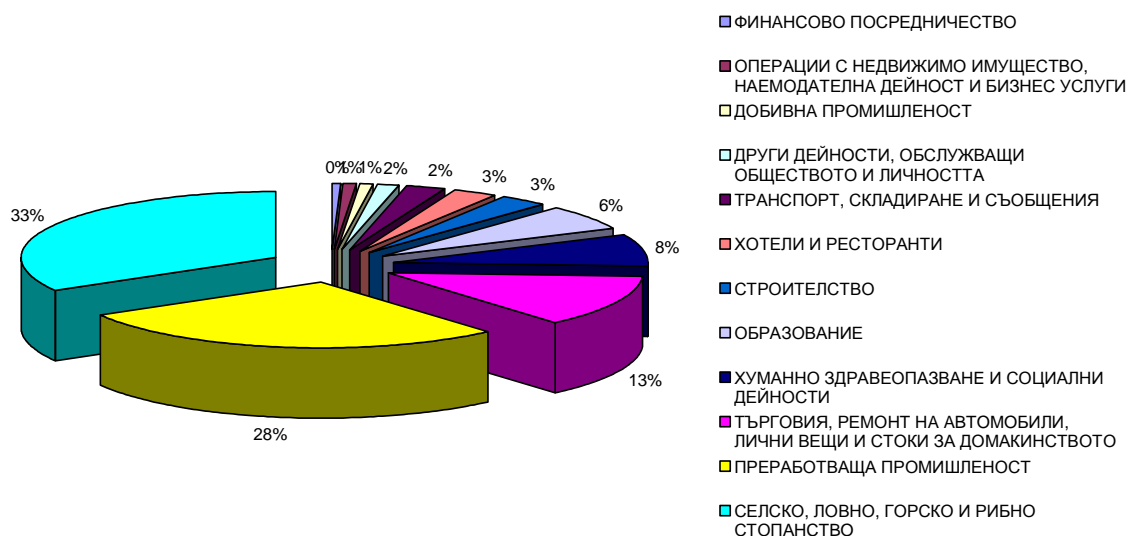
Структура на местната икономика

Делът на стопанските сектори в местната икономика, според формирания нетен приход от продажби е както следва:

- Селско и горско стопанство – 13,6 %
- Индустрия – 37,5 %
- Търговия и услуги – 48,9 %

Поради това структурата на местната икономика може да бъде определена като обслужващо-промишлено-аграрна. При по-детайлен анализ на секторната структура на

местната икономика става ясно, че водещи са отраслите на леката промишленост, следвани от търговията, ремонтните дейности и стоките за домакинството¹³.

За развитието на аграрния сектор в общината спомага наличието на високия агроекологичен потенциал. Земеделските територии в общината обхващат 61.3 % от цялата ѝ територия. От тях 86 % представляват обработваема земя. С най-висок дял на обработваема земя се отличават землищата на село Осмар и село Мокреш – над 90 %. От друга страна землищата на град Велики Преслав и селата – Драгоево и Златар са с най-голяма площ земя и относителния дял на обработваемата земя е над 80 % (61.1 % от обработваемите земи в общината). Поради факта, че същите населени места включват и нископланински части в територията си, те се отличават и с най-голям дял на необработваема земя (60.2 % от необработваемата площ в общината). С най-висок дял ниви от обработваемите земи (над 90%) се отличават села Хан Крум, Миланово, Кочово, Златар и Мокреш, в чиито землища преобладава равнинен релеф. Трайните насаждения представляват 14.3 % от обработваемата земя на общината. Висок дял на трайни насаждения имат селата – Троица (21.9 %) и Имренчево (16.9 %), докато около 67 % от тях се намират в землищата на град Велики Преслав и селата – Драгоево и Осмар. Ограничени са възможностите за развитие на пасищно животновъдство, поради относително малкия дял на естествените ливади (0.5 %) и мерите и пасищата (5 %).

¹³ Според регистрацията на фирмите по Националната класификация на икономическите дейности (НКИД).

В структурата на селското стопанство в община Велики Преслав водещо място заема растениевъдството. Традиционно с най-големи посевни площи от обработваемата земя на територията на община Велики Преслав са зърнените култури (47.3 %). За периода 2000-2004г. се наблюдава увеличение на засетите площи със 7.8 %. От тях с най-голяма площ са зърнено-хлебните култури (пшеница). Увеличението на засетите площи за същия период е с 18.7 %, съответно са нараснали и добивите от 9790т. на 13090т или с 33.7 %, което означава, че са нараснали средните добиви от декар. Като цяло се наблюдава намаляване на площите засети със зърнено-фуражни култури с 6.5 %, но нарастват площите с царевица за зърно и ечемик. Втората по-площ зърнена култура е царевицата за зърно. Нейните площи нарастват за периода 2000-2004г. с 8 %, а добивите с 54.4 %. На трето място по площ е ечемикът – също с увеличаване на посевните площи (9.2 %) и съответно увеличение на добива с 24.3 %. Единствено при площите, заети с варива се наблюдава намаление на посевните площи за изследвания период (62.9 %), като едновременно с това се наблюдава и намаляване на добивите. Втори по посевна площ са техническите култури (19.2 %). Тяхното увеличение за периода 2000-2004г. е с 4.9 %. Посевните площи на слънчогледа намаляват с 14.5 %, но се увеличават добивите с 3.3 %, което показва сериозно увеличение на средните добиви от декар. Същевременно се увеличават площите на зеленчуковите насаждения с 18.4 %.

Голямо намаление имат посевните площи с фуражни култури – за периода 2000-2004г. намаляват с 42.3 %.. Те съставляват 5.7 % от посевните площи в общината. Най-голямо намаление се наблюдава при посевните площи на силажите – 71.2 %, като намалението на добивите е с 78.8 %. Намаляване на посевните площи и на добивите се наблюдава и при многогодишните тревни фуражи – площите им намаляват с 46.9 %, а общият добив – с 55.8 %. Посевната площ на ливадите се запазва непроменена за периода 2000-2004г., като добивите от тях са почти без изменения.

Трайните насаждения съставляват 13.9 % от посевните площи на общината и също са намалели с почти 10 %. От тях най-голям дял имат лозята – 70 %. На територията на общината се намират 35 % от лозовите насаждения в областта. Годишното производство възлиза на 34 % от общото за областта. Това е и традиционно специализиращ подотрасъл в структурата на земеделието в общината. Посевните им площи за периода 2000-2004г. намаляват с 9.1 %, като добивите от тях намаляват от 3453т. на 1922т. или с 44.3 %. Това е резултат от бракуването на старите насаждения и липсата на потенциални инвеститори за засаждане на нови, поради високата стойност на декар насаждение и по-бавната възвращаемост в сравнение с други подотрасли.

Развитието на лозарството в общината зависи до голяма степен от развитието на двете предприятия потребители на продукцията - “Винекс - Преслав - АД” и “Осмар”ООД.

Голямо увеличение през разглеждания период се наблюдава при посевните площи на ягодовите растения, особено при малините. Техните площи нарастват с почти 60 %. Увеличение на площите има и при овощните култури с почти 15 %. Също така се увеличават насажденията с череша и вишна. Това е следствие от реализацията на готовата продукция в село Кочово и град Велики Преслав.

Увеличаването на неизползваната земя е в резултат от намаляването на лозовите насаждения, въпреки общото подобряване на използваемостта на нивите.

Много от кооперациите на територията на община Велики Преслав се открояват с много добро стопанисване на обработваемата земя. Такива са “Напредък” и ПП Кооперация “КАПКА”, стопанисващи земите на кв. Кирково на гр. В. Преслав; Кооперация “Преслав”, стопанисваща земи в землищата на гр. В. Преслав и с. Миланово; Фирма “Агродимекс” - в землищата на с. Драгоево, с. Мокреш и гр. В. Преслав; Кооперация “Драгоево” - в землището на с. Драгоево; ПП Кооперация “Съединение” - в землищата на с. Имренчево и с. Мостич; Кооперация “Враненска долина” - в землището на с. Кочово; ЧЗ Кооперация “ОРАЛО” - в землището на с. Осмар; ЧЗ Кооперация “Ал. Стамболийски” - в землищата на с. Златар и с. Суха река; ЕТ “Валентин Кънчев - Виола” и “Винарна Слънчев замък”ЕООД - общински земи в землищата на с. Златар и с. Суха река; “Прима - 89”ООД и “Бул-гарден”ЕООД - общински земи в землището на с. Златар.¹⁴

Кризата в родното животновъдство не подминава и община Велики Преслав. Поради тази причина се наблюдава намаляване броя на селскостопанските животни, влошаване на породния състав и съответно намаляване на продуктивността им. Говедата в т.ч. кравите намаляват за периода 1999-2004г. със съответно 20.4 % и 17.5 %. Въпреки намаляването на общия брой на овцете (3 %), броят на овцете-майки се е увеличил с 9.1 %. Общият брой на козите и свинете също намалява съответно с (4.2%) и (4.6 %). Незначително е намалението на кокошките-носачки – (0.4 %). Интересно е да се отбележи увеличението на пчелните семейства с цели (161.2 %).

Производството на продукти от животински произход 2004г.

<i>Говеждо</i>	<i>Овнешко и козе</i>	<i>Свинско</i>	<i>Птиче</i>
42.5 %	11.5 %	31 %	14.9 %
<i>Краве мляко</i>	<i>Овче мляко</i>	<i>Козе мляко</i>	
82.1 %	7.7 %	6.9 %	

¹⁴ Източник: Общински план за развитие 2007-2013г.

Производството на биволско мляко не е отразено в таблицата, поради незначителното производство.

На територията на община Велики Преслав има следните животновъдни ферми: кравеферми - в кв. Кирково и с. Драгоево; свинеферми функционират в кв. Кирково и с. Драгоево; овцеферма - в гр. В. Преслав. Останалите животновъдни подотрасли са представени изключително в личните стопанства. В землището на с. Златар се отглежда най-значителен брой свине, овце, кози и птици и съответно се произвеждат и най-големи количества овче мляко и вълна, както и свинско месо¹⁵.

Пчеларството е повсеместно развито, но с по-голям брой пчелни семейства са селата Драгоево, Златари Кочово, както и град Велики Преслав. Зайцевъдството е застъпено предимно в личните стопанства.

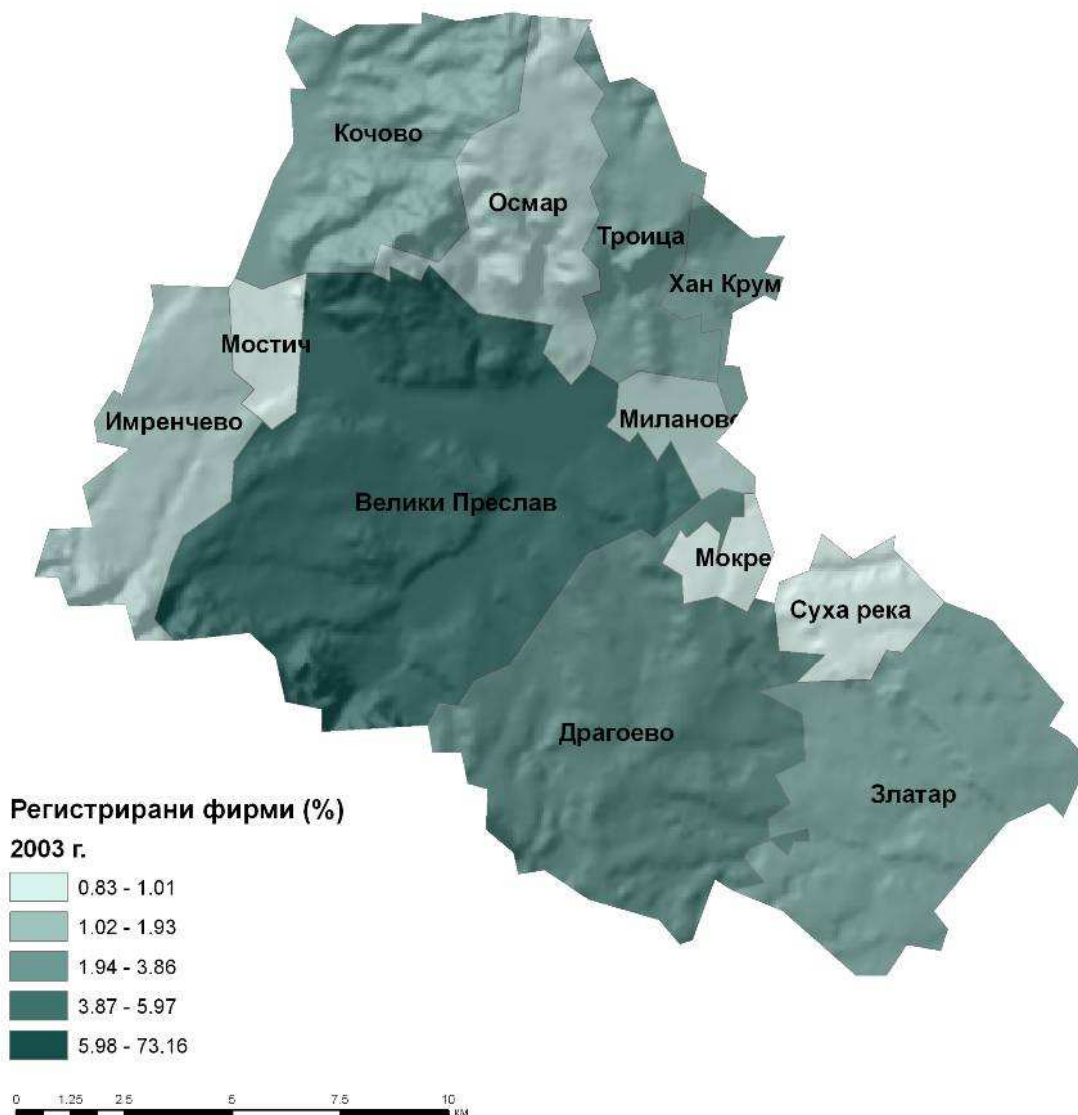
На територията на общината действат две кланици (гр. Велики Преслав) и две млекопреработвателни мощности в селата Осмар и Хан Крум.

Горското стопанство също има важно значение за развитието на местната икономика. Площта на горския фонд на община Велики Преслав възлиза на 8700.0 ha. В тях се включват 48.4 ha горски фонд на поддържаните резервати „Патлейна” и „Дервиша”, които се стопанисват и управляват от МОСВ, а останалите са към ДДС ”Преслав”, където е включен и горският фонд на община Върбица.

С най-голям дял горски фонд са землищата в южната част на общината – на гр. Велики Преслав (29 %), с. Драгоево (20 %) и с. Имренчево (11.5 %). Горите и земите с дървопроизводителни и средообразуващи функции представляват (34 %) от горския фонд, защитни и рекреационни гори и земи (66 %) и защитените територии – 819.3 ha (територията на природен парк „Шуменско плато” в общината). Широколистните гори са 82.2 %, а иглолистните 16.6 % от горския фонд. Запасите на широколистна дървесина възлизат на 1 572 695 куб.м., а на иглолистна 475 505 куб.м. В общината се намира и едно от най-големите ловни стопанства в страната.

Териториалната структура на икономиката в общината се отличава с висока концентрация на стопански субекти в общинския център – гр. Велики Преслав. Около 73 % от всички фирми на територията на общината са с регистрация в общинския център.

¹⁵ Източник: Общински план за развитие 2007-2013г.

Дял на стопанските субекти, регистрирани в населените места в община Велики Преслав (2003 г.)

Около 50 % от наетите лица в общината в сферата на селското и горското стопанство са жители на гр. Велики Преслав. С почти равни дялове по същия показател (с по около 10 %) се открояват селата Драгоево, Кочово и Осмар. На другия полюс са селата Миланово, Мокреш, Хан Крум и Мостич, в които наетите лица в сферата на селското и горско стопанство представляват най-малък дял от общия брой на наетите в този сектор. Около половината от регистрираните стопански субекти в сферата на селското и горско стопанство са в гр. Велики Преслав, в който са съсредоточени и 38 % от ДМА в селското и горско стопанство. Значителен е и дялът на ДМА в сектора в с. Драгоево (28 %). С най-голям дял на нетните приходи от продажби на предприятията от селското и горско стопанство е град Велики Преслав (почти 60 %), следван от с. Хан

Крум с около 15 %. Най-нисък принос за формирането на нетните приходи от продажби в аграрния сектор са селата Миланово, Мокреш и Мостич.

В сектора на индустрията над 80 % от стопанските субекти са концентрирани в гр. Велики Преслав, където са и около 68 % от наетите лица в този сектор на местната икономика. В селата Хан Крум и Драгоево наетите в индустрията са съответно (18 %) и (13 %) от общия им брой за общината. С най-малко участие или без съществен принос в индустриалната заетост в общината са селата Имренчево, Мокреш, Суха река и Троица. Дълготрайните материални активи в индустриалния сектор са разпределени основно между три населени места – гр. Велики Преслав (60 %), с. Хан Крум (29 %) и с. Драгоево (11 %). В сферата на индустрията челно място заема град Велики Преслав с над 75 % от реализираните нетни приходи от продажби тези в общината. Следват селата Драгоево (15 %) и Хан Крум (10 %), а в селата Имренчево, Кочово, Мокреш, Суха река и Троица регистрираните нетни приходи от продажби в сферата на индустрията са без съществено значение за развитието на сектора в общината.

Над 90 % от наетите в общината в сферата на търговията и услугите са концентрирани в град Велики Преслав и около 3 % - в село Драгоево. В останалите населени места броят на наетите в тази сфера места е незначителен. Около 80 % от регистрираните фирми в сферата на търговията и услугите също са в общинския център, където са съсредоточени и около 90 % от ДМА в сферата на търговията и услугите. Четири села (Драгоево, Златар, Осмар и Хан Крум) имат между 0.5-5% от ДМА на обслужващия сектор в общината, а в останалите села на практика липсват такива. С най-високи дялове от нетни приходи в сферата на търговията и туризма са град Велики Преслав – 66 % и село Драгоево – 24 %, следвани от село Хан Крум с около 5 %. Останалите селища имат малки и почти равни дялове и нямат съществен принос за формирането на нетните приходи от продажби на предприятията от обслужващия сектор в общината.

Относителен дял на основните показатели за стопанските субекти в община Велики Преслав по населени места, 2003 г.

Населено място	Групи икономически дейности	Относителен дял (%)				Дял на активните стопански субекти	
		Наети лица	Нетни приходи от продажни	Дълготрайни материални активи	Стопански субекти		
ОБЩО ЗА ОБЩИНАТА		100.00	100.00	100.00	100.00	31.15	
<i>Драгово</i>	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	3.14	1.00	6.93	0.46	20.00	
	ДОБИВНА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.86	1.02	2.43	0.09	100.00	
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	2.90	5.91	5.02	0.64	57.14	
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	0.55	7.06	0.15	2.02	31.82	
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.16	0.06	0.00	0.83	33.33	
	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	0.20	0.17	0.00	1.19	46.15	
	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ	0.12	0.02	0.00	0.09	100.00	
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.04	0.01	0.00	0.18	50.00	
<i>Златар</i>	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	1.45	0.95	1.73	0.46	20.00	
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.24	0.02	0.00	0.18	50.00	
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	0.08	0.02	0.00	1.93	9.52	
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.04	0.00	0.00	0.55	16.67	
	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМО ИМУЩЕСТВО, НАЕМОДАТЕЛНА ДЕЙНОСТ И БИЗНЕС УСЛУГИ	0.08	0.38	0.18	0.09	100.00	
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.04	0.00	0.00	0.28	33.33	
	<i>Имренчево</i>	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	1.88	0.83	0.93	0.18	50.00
		ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	0.08	0.02	0.00	0.18	100.00
<i>Кочово</i>	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО	3.45	1.34	1.48	0.37	50.00	

	СТОПАНСТВО					
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.04	0.00	0.00	0.18	50.00
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА					
	ДОМАКИНСТВОТО	0.20	0.16	0.00	1.19	38.46
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.12	0.02	0.00	0.64	42.86
Миланово	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.04	0.03	0.00	0.28	33.33
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА					
	ДОМАКИНСТВОТО	0.08	0.03	0.00	0.55	33.33
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.08	0.01	0.00	0.18	100.00
	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪБЩЕНИЯ	0.04	0.00	0.00	0.28	33.33
Мокреш	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.04	0.00	0.00	0.28	33.33
	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪБЩЕНИЯ	0.04	0.01	0.00	0.18	50.00
Мостич	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	0.08	0.09	0.00	0.09	100.00
	СТРОИТЕЛСТВО	0.04	0.00	0.00	0.09	100.00
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА					
	ДОМАКИНСТВОТО	0.04	0.01	0.00	0.37	25.00
Осмар	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	3.88	1.38	0.84	0.18	100.00
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА					
	ДОМАКИНСТВОТО	0.51	0.61	0.82	0.46	20.00
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.04	0.01	0.00	0.18	50.00
	ОБРАЗОВАНИЕ	0.08	0.01	0.00	0.18	50.00
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.00	0.00	0.00	0.09	100.00
Велики Преслав	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	16.74	16.96	9.52	3.13	47.06
	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	19.68	33.05	36.16	7.35	43.75
	СТРОИТЕЛСТВО	3.18	1.31	1.59	1.47	31.25
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА					
		10.70	16.23	4.34	33.55	26.30

	ДОМАКИНСТВОТО					
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	2.08	1.09	0.00	7.44	40.74
	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	1.92	1.20	0.24	8.27	36.67
	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМО ИМУЩЕСТВО, НАЕМОДАТЕЛНА ДЕЙНОСТ И БИЗНЕС УСЛУГИ	0.67	0.19	0.06	2.57	32.14
	ОБРАЗОВАНИЕ ХУМАННО	5.96	0.01	0.00	1.84	15.00
	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ	7.53	0.28	4.58	2.48	44.44
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	1.45	0.27	0.87	4.32	25.53
Суша река	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	0.90	1.50	0.93	0.28	66.67
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.04	0.01	0.00	0.09	100.00
Троица	СЕЛСКО, ЛОВНО, ГОРСКО И РИБНО СТОПАНСТВО	1.84	0.82	2.84	0.37	50.00
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	0.12	0.02	0.00	1.01	9.09
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.08	0.04	0.00	0.46	40.00
	ТРАНСПОРТ, СКЛАДИРАНЕ И СЪОБЩЕНИЯ	0.08	0.07	0.00	0.92	20.00
	ОПЕРАЦИИ С НЕДВИЖИМО ИМУЩЕСТВО, НАЕМОДАТЕЛНА ДЕЙНОСТ И БИЗНЕС УСЛУГИ	0.04	0.08	0.00	0.09	100.00
	ХУМАННО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ ДЕЙНОСТИ	0.12	0.02	0.00	0.09	100.00
	ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, ОБСЛУЖВАЩИ ОБЩЕСТВОТО И ЛИЧНОСТТА	0.04	0.00	0.00	0.18	50.00
Хан Крум	ПРЕРАБОТВАЩА ПРОМИШЛЕНОСТ	5.21	4.13	18.31	0.55	50.00
	ТЪРГОВИЯ, РЕМОНТ НА АВТОМОБИЛИ, ЛИЧНИ ВЕЩИ И СТОКИ ЗА ДОМАКИНСТВОТО	0.47	1.50	0.06	1.38	40.00
	ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНТИ	0.08	0.01	0.00	0.46	20.00

Резултати от анкетното проучване на стопанските субекти

От проведеното в рамките на проекта за Планиране на местното икономическо развитие на община Велики Преслав извадково (анкетно) проучване на фирмите става ясно, че едни от най-сериозните проблеми пред местния бизнес са свързани с недостига на квалифицирани кадри и скъпите суровини. Общинската администрация естествено няма влияние върху втория проблем, но по отношение на квалификацията на персонала могат да се търсят начини за повишаване за целенасочено въздействие по повишаване на капацитета на местната работна сила. Като други проблеми пред развитието на местния бизнес са отчетени неефективната организация на труда и особено ниската производителност в общината. Въпреки това обаче представителите на по-значителната част от анкетиранияте стопански субекти считат, че приемането на страната в ЕС ще се отрази благоприятно на техния бизнес, поради премахването на митническите ограничения и достъпа до обширния общоевропейски пазар и чуждестранните инвестиции. Прави впечатление, че значителна част от анкетиранияте нямат информация за посоката в която ще повлияе влизането на страната в ЕС (28,6 %). Това налага активни мероприятия по популяризиране на принципите на Европейския съюз и ефекта, който членството на страната в Евросъюза ще окаже на бизнеса.

За съжаление от проведеното анкетно проучване личи недоверие в държавната администрация, особено що се отнася до участието в конкурси за обществени поръчки. Част от анкетиранияте изказват мнението, че провежданите конкурсни процедури не са достатъчно прозрачни. Друга забележка, която се среща често е свързана с потребността на бизнеса от по-бързо обслужване и облекчаване на бюрократичните процедури. В този смисъл много удачно е реалното използване и оптимизирането на „модел на обслужване на „едно гише“.

Резултати от анкетното проучване на местния бизнес, проведено през зимата на 2006 г.

	ДА	НЕ
Реализирала ли е вашата фирма печалба през миналата година:	71.4	28.6
Имате ли потребност от инвестиции*:	87.2	12.8
<i>За разширяване на дейността</i>	61.9	38.1
<i>За модернизация</i>	52.4	47.6
<i>За повишаване на качеството</i>	38.1	61.9
<i>За подобряване квалификацията на персонала</i>	14.3	85.7
<i>За реклама</i>	9.5	90.5
Кои са основните проблеми пред развитието на Вашия бизнес*:		
<i>Ограничен пазар</i>	4.8	95.2
<i>Недостиг на финансови средства</i>	9.5	90.5
<i>Високи данъци</i>	14.3	85.7
<i>Нелоялна конкуренция</i>	19.0	81.0
<i>Силна конкуренция</i>	23.8	76.2
<i>Държавна бюрокрация</i>	28.6	71.4
<i>Ниска производителност</i>	33.3	66.7
<i>Неефективна организация на производството</i>	38.1	61.9
<i>Недостиг на квалифициран персонал</i>	42.9	57.1
<i>Скъпи суровини и енергия</i>	47.6	52.4
Как ще повлияе членството на България в ЕС на Вашето предприятие:		
<i>Положително, благодарение на безпрепятствения достъп до пазарите на ЕС</i>	19.0	81.0
<i>Положително, благодарение на фондовете на ЕС</i>	14.3	85.7
<i>Положително, благодарение на по-големия инвеститорски интерес..</i>	4.8	95.2
<i>Няма съществено да повлияе</i>	9.5	90.5
<i>Нямам информация</i>	28.6	71.4
<i>Отрицателно, поради по-високите изисквания за безопасността, защита на потребителя, здравето и околната среда</i>	4.8	95.2
<i>Отрицателно, поради по-голямата конкуренция</i>	4.8	95.2
<i>Друго</i>	9.5	90.5
<i>Нямам мнение</i>	4.8	95.2

* Възможен е повече от един утвърдителен отговор.